

The Project Gutenberg eBook of Isien teillä, by Olli Solkio

This ebook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this ebook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you'll have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

Title: Isien teillä

Author: Olli Solkio

Release date: August 6, 2016 [EBook #52736]

Language: Finnish

*** START OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ISIEN TEILLÄ ***

Produced by Tapio Riikonen

ISIEN TEILLÄ

Kirj.

Olli Solkio

K. J. Gummerus, Jyväskylä, 1919.

*Vapaussotamme sotilaspöjille, kaatuneille sekä eloonjääneille omistetaan
kunnioituksella tämä pieni kirja.*

SISÄLTÖ:

"Vapauden veljet."

Isänmaa kutsuu.

Komppania saa tulikasteensa.

Korkean jännityksen päiviä.

Kirje soturi Arvo Partiolle Heikki veljeltään.

Kuolemaa silmästä silmään.

Punaisten vankina.

Vapauteen.
Hiljaista miehuullisuutta.
Voittohuutojen kaikuessa.

"VAPAUDEN VELJET."

Kello kaupungin palotornissa läppäsi kolmasti ja kuin täräyksen saaneena pimahti silloin lyseon sähkökello kimeästi soimaan, ensin lyhyen merkinannon tapaan: olkaa valmiit! — ja sitten kohta pitkään ja voitonriemuisena: hei pojat, lopussa on tämänkin viikon pinnistys.

Luokkien ovet avautuivat ja pitkät korkeat aulat täytti kevyt, tahdikas jalankapse, kun luokat rivittäin saapuivat iltarukoukseen juhlasaliin. Kuudes ja seitsemäs luokka tulivat viimeisinä ja kun rivit ovella joutuivat lähekkäin, kääntyi kolme seitsemäsluokkalaista viereiseen riviin päin ja sanoi kahta sormea kohottaen: "siebenundzwanzig" ja sieltä kohosi samaten kolme kättä ja vastattiin yhtä hillityllä äänellä: "siebenundzwanzig."

Se oli "Vapauden veljien" jokalauantainen merkinanto, sillä lauantaisin piti klubi kokouksiaan lehtori Kaatrankosken vinnikamarissa, seitsemännen luokan primuksen, Arvo Partion asunnossa. Se tiedettiin yleiseen, mutta muutapa ei tiedettykään, sillä "Vapauden veljet" osasivat vaieta kuin seinä. Heitä katseltiin puolittain kateudella, puolittain palavalla uteliaisuudella, ja erästä heistä suorastaan aralla kunnioituksella.

Se oli seitsemännen luokan Poke, pitkä, väkevä poika, jonka kotona ryssät olivat pitäneet monet kotitarkastukset ja jonka vanhempi veli, nuori varatuomari, oli istunut vankilassakin ja sieltä karannut ja kadonnut olemattomiin. Eikä kauan sitten, kun katosi toinenkin, kahdeksaluokkalainen — Saksaan, niin yleisesti kuiskailtiin.

Sekin tiedettiin suljetummassa piirissä — sillä nämähän olivat asioita, joita ei sopinut päästää julkisuuteen alaluokkalaisten hölyttäväksi — että Pokella oli hektograafi, jolla se jäljenteli salaperäisiä papereita. Sen oli nähnyt eräs saman luokan pojista pistäytyessään odottamatta Poken luo. Poke oli silloin hätäisesti ajanut kokoon paperinsa, mutta välistä putosi lappu ja kun se toinen poika kumartui sitä nostamaan, kerkesi hän vain nähdä vilaukselta jonkun saksalaisen osotteen ja luvun 27.

Kaksikymmentäseitsemän — saksaksi siebenundzwanzig — mietti toinen ja äkillisestä mielijohteesta kysäsi:

"Miksi te aina lauantaisin sanotte toisillenne siebenundzwanzig."

"Kun aijomme kokoontua kahtakymmentä yli seitsemän", sanoi Poke lyhyeen ja rypisti kulmiaan.

Eikä toinen pitemmältä kyselty, veti vain sen juhlallisen johtopäätöksen, että näiden asioiden täytyi olla jossain yhteydessä Poken veljien ja Saksan sotasalaisuuksien kanssa.

Ne pojat ne *tiesivät* jotain, ehkä enemmän kuin monet opettajistakaan, mutta mitään eivät kertoneet. Eivätkä toiset heiltä pemistelleekään tietoja liioin, sillä kunnan pojat osaavat pitää kunniaa salaisuuksia sekä vaikenemisen taitoa. Kieltämättä kismitti eräitä suuresti se salaperäisyys, joka verhosi klubia ja sen puuhia, mutta kun ne kaikki kuusi olivat reiluja suoraluontoisia tovereita ja älykkäitä poikia, annettiin heidän rauhassa hoitaa asiansa.

"Vapauden veljien" klubin synty oli tällainen.

Kevättalvella, noin paria viikkoa ennen suurta vallankumousta, oli koulussa tapahtunut ilkeä välinäytös. Poken veli, se kahdeksaluokkalainen, oli kadonnut, ja poliisimestari kävi siitä asiasta rehtorin kimppuun, toimitti kotitarkastuksen hänen kotonaan ja koululla penkoi kaikki toverikunnan paperit ja kirjaston, uhkasipa vielä rehtoria vankeudella ja Siperialla.

Tapaus järkytti koko kouluyhteiskunnan tasapainostaan ja kuohutti kovasti poikain mieliä, mutta mitäpä he saattoivat tehdä.

Eräänä aamuna löysi poliisimestari kirjelaatikostaan tukuttain paperilappuja, niitä saattoi olla satakunta, ja jokaiseen oli tuhrittu äkäisennäköisillä harakanvarpailla — "pitkänenä" — "pitkänenä" —. Poliisimestari vain kohautti olkapäitään: "nuliikkain työtä."

Mutta isoja poikia kuohutti toinen ajatus. Tässä oli kysymyksessä selvä ilmianto. Vaan kuka oli syyllinen? — Ilmeisesti joku koulun omaan piiriin kuuluva. Sehän se kirveli parhaiden mieltä.

Eräänä iltana syöksyi Arvo Partio Poken huoneeseen ja kalpeana ja äärimmilleen kiihtyneenä sanoi vain:

"Ota lakkisi ja lähde viivana."

Kadulle tultua he puhaltusivat juoksuun kumpikin, kunneikka Partio seisautti ystävänsä "Yhteishyvän" valaistujen ikkunain alla nipistämällä kiihdyksissään häntä käsivarresta, niin että Poke jo puoliksi harmissaan kivahti:

"Suutariako sinä —"

Mutta ei sen enempää, sillä hänenkin silmänsä nauliutuivat ikkunaan. Katsoi, katsoi — sitten häivähti suuttumuksen puna ohimoilla ja tummat, kauniit silmät iskivät tulta.

"Konna" — sähähti hän.

Ikkunan kohdalla pienen pöydän ääressä istui kaksi miestä mukavasti nojallaan tuoleissaan, sikaria sauhutellen. Se toinen oli kaupungin poliisimestari Huhta, tsaarivallan kätyri, vihattu mies, sekarotuinen epäsikiö jostain sieltä Pietarin suomalaisten joukosta, ja toinen nuori poika, seitsemänkahdeksantoista korvilla. Hänessä oli ilmeisesti sekä vetelystä että huoletonta keikaria, sen näki siitä tavasta, millä hän rennosti nojaili tuolin selustaan ja imi sikariaan silmiään siristellen.

"Arvaatko nyt, kuka on ilmiantaja?" kysyi Arvo Partio ääni vavahdellen.

"Arvaan", tuli toisen yhteenpurtujen hampaiden takaa. — "Konna!"

Se, jota tällä mainesanalla kunnioitettiin, veteli vain huoletonna haikuja sikaristaan. Hän oli kuudennen luokan Seikku, syksyllä vasta kouluun tullut koeteltuaan onneaan sitä ennen jo kolmessa eri lyseossa. Rikas hän näytti olevan, mutta laiska ja vetelä ja päällepäätteeksi naurettavin keikari, ettei toista sellaista koko koulussa. Aina kulki kalvosimissa arkisinkin ja löyhkäsi kaiken maailman hajuvesille kuin mikäkin parturinsälli. Illat istuskeli kahvilassa ja poltti sikaria. — "Kiero kaveri", päättelivät toiset ja pysyttivät hänet loitolla alusta alkaen.

Mutta että hänessä olisi lurjusta täksi asti — ryssäin kätyriksi! Se puristi kädet nyrkkiin ja pani vihan kiehumaan puhtaissa pojansieluissa, samalla kun se nöyryytti ja masensi maan tasalle.

"Mitä meistä voi muuta tulla ja mitä me muuta ansaitsemme kuin olla edelleenkin ryssäin orjia niinkauan kun joukossamme on tuollaisia Huhtia ja Seikkuja, jotka rupliin myyvät isänmaansa", sanoi Arvo Partio kolkon totisena. He kulkivat silloin hiljalleen katua alaspäin.

"Kun tulisi oikea sota edes ja polttaisi maan pinnalta nuo kierot ja katalat", tuomitsi Poke julmistuneena. Hän oli kuumaverisempi kuin toverinsa. Mieltään noutaen olisi hän totta totisesti aikaa sitten törmännyt "Yhteishyvään" ja sivaltanut korvalle petteureita — yhteishyvän nimessä. Mutta mitä se olisi hyödyttänyt. Hän pysähtyi neuvottomana, kulmat rypyssä:

"Mitä meidän on nyt tehtävä?"

"Niin, mitä meidän on tehtävä?" nyökkäsi takaisin Arvo Partio syvästi murheellisena.

"Minä tiedän." — Poken silmät liekehtivät taas. — "Ei tässä muu auta kuin isällinen selkäsauna. Haemme käsiimme pari kolme luotettua miestä. Pidämme vahtia rantapuistossa. Seikku kulkee sen läpi asuntoonsa. Ja sitten kypsytämme miehen niin, että hänestä lähtee ruplakuume ja keikaroimisen halu."

"Jokahan olisi —" Partio mielti. Hän oli ikäisekseen ihmeen tyyni ja harkitseva olematta siltä mikään nahjus. Hän syttyi hitaasti, mutta paloi varmasti. — "Eihän tätä oikeastaan rehtorin harmiksi ja koulun häpeäksi kannattaisi julkisesti tutkittavaksikaan päästää. Eikä Seikun — kun sitä nyt rauhallisesti mieltii — tarvitse olla niin perin pilalla —."

"Eikö pilalla! Vaikka istuu ja vetelee sikaria sellaisen kätyrin seurassa. Aina sinä puolustelet ja lieventelet", kivahti Poke.

"Ole äyskimättä. Puhutaan tyynesti. — Minustakin me olemme siksi kehittyneitä, että meillä on velvollisuus valvoa toisiamme. — Olkoon menneeksi —" tuli sitten odottamattoman topakasti. — "Ketä kutsumme mukaan?"

"Eiköhän meikäläisistä Koskelo ja Seikun luokalta Iso-Jukka ja Paunu?" — Poke oli jo leppynyt. "Se syttyy ja sammuu kuin rikki tikku", sanoivat pojat hänestä yleensä.

"Selvä on. Minä haen Koskelon, hae sinä toiset. Rantapuistossa tavataan. Mutta mihinkä aikaan?"

"Yhteishyvä" suljetaan kahdeksalta. Eikö mahtane Seikku siihen mennessä saada seurasta tarpeekseen ja kai se sieltä jo suoraan asuntoonsa tapautuu. Sanokaamme: neljännestä yli kahdeksan on oltava paikalla."

"Alahan huhkia sitten. Heipä hei."

"Heipä hei!"

Kumpikin lähti haaralleen. Kummassakin poltti loukattu, hyvitystä vaativa kunniantunto ja kummankin katse oli kuin syvempi ja vakavampi.

— — — Mutta sinä iltana käytiin rantapuistossa lyhyttä oikeutta. Siellä kierrettiin väkivalloin suoraksi vinoon kasvanut vesa ja taottiin veljellisin läimäyksin kansalaiskunnan ja miehen kunnian aakkoset erääseen vetelään miehenalkuun sekä selänpäähän että korvallisille.

Eikä siitä sen enempää kohistu. Tällaiset olivat sovinnon ehdot. Jos Seikku kunniasanallaan lupaa heittää ryssiä metkut, eivät toiset hiiskahdakaan, pitävät salassa koulun maineen tähden.

"Vaan jos uudistat elkeesi" — Ison-Jukan hirveä nyrkki, vahva kuin karhun kämmen, pui pelottavan lähellä Seikun nenän alla — "niin kyllä höyryät vielä toisella tavalla."

Ja Seikku teki vilpittömän synnintunnustuksen, miten hän oli kahvilassa käydessään sattumoisin tutustunut Huhtaan. Se oli oikeastaan hienokäyttöksinen mies.

"Hieno — pst — sellainen keikari", sylkäsi Poke halveksuen.

Se oli sitten eräänä iltana alkanut puhua, mitenkä hän on vaikeassa asemassa, kun ihmiset eivät ymmärrä, että hänen toimintansa tarkoitus on vain suojella suomalaista yhteiskuntaa ja estää hankauksia syntymästä sen ja hallituksen välillä. Se oli puhunut todella vakavasti ja ihan kuin suruissaan ja sitten vielä sanonut, että olisi asetettava ankaraan edesvastuuseen ne yltiöpäät seikkailijat, jotka pyrkivät kietomaan kansalaisia, ihan nuoria poikiakin, saksalaisten juoniin.

"Katala heittiö —" puhisi Poke väliin.

"Älä intoile, anna toisen rauhassa selittää", tynnytti Partio. — "Kysyikö se sitten mitään erityistä meidän koulusta?"

"Sanoi vain, että eikös teiltäkin liene sinne joku lähtenyt, oli muka kuullut kerrottavan ja minä tietämättäni sanoin, että niin minäkin olen kuullut, että se kahdeksaluokkalainen — Anna anteeksi, Poke! Minä en todella tietänyt, mitä tein."

Mutta Poke seisoi uhkaavana syrjin karin. Asia oli liian arka hänelle.

Seikku muisti jotakin ja pisti kätensä taskuun. Kuutamossa näkyi, että hän punastui vahvasti. Vetä esiin suljetun kirjekuoren ja änkytti ilmaa haukkoen välillä:

"Tänä iltana se lähtiessä pisti tämän minulle. Luulen, että — että siinä on — rahaa. — Ottakaa ne ja pankaa, mihin tahdotte."

"Kyllä tiedetään, minne pannaan", Poke kiskasi äkäisenä kirjekuoren. — "Olisit heittänyt vasten sen naamaa ja sylkäissyt lahjuksille."

"En sitä siksi arvannut. Vasta yksin kulkiessani johtui mieleen. Näittehän, en ollut avannutkaan."

"Kelvoton, lahjoa näet yritti", sanoivat toiset inholla.

Mutta Arvo Partio, jonka isä oli arvossapidetty lautamies ja itseoppinut laintuntija, oli hänkin hiukan perillä laillisista menoista. Hän vaati synnalaisen vielä vannomaan. Ja Seikku nosti silloin määräyksen mukaan kaksi sormea pystyyn ja korvien vielä kihelmöidessä saneli Partion perässä juhlallisen valan:

"Minä lupaan ja vannon, etten tästä lähin sekaannu mihinkään ryssiä houkutuksiin isänmaani vahingoksi ja häpeäksi, vaan kunnan kansalaisena koetan maatani palvella, niin totta kuin Jumala minua auttakaan sielun ja ruumiin puolesta."

Kuurainen koivikko ympärillä kuunteli hievahtamatta ja kuu valaisi kirkkaasti outoa ryhmää: syytetty keskellä värisevin huulin kerraten valan sanoja mielessä omituinen tyydytyksen ja hyvänolon tunne, niinkuin ainakin hyvin ansaitun selkäsaunan ja vilpittömästi tarkotettujen hyvien päätösten jälkeen, ja

toiset viisi siinä ympärillä, raikkaita, puhtaita pojankasvoja, joita punasi kirpeä pakkanen tai ehkä enemmän sisäinen hehku. Ne olivat kunnon poikia kaikki, rohkeita, rehellisiä ja kunniastaan arkoja.

"Ja nyt kättä päälle eikä sanaakaan tästä tämän koommin edes meidän kesken." — Partio ojensi ensimmäisenä kätensä. Toinen tarttui siihen vielä nolona ja epävarmana selkäsaunan jälkeen, mutta vilpittömin mielin.

"Minä koetan ansaita luottamuksenne —" sanoi hän tapaillen. —
"Oikeastaan en ole mikään — heittiö." Hän haukkasi taas ilmaa välillä.
"Siksi olisin pian voinut tulla ilman — tätä."

"Oikein, ukkoseni! Mies sinusta tulee vielä." Pokekin jo leppyi täydelleen ja läimäytti toista reimasti olalle. "Muistakin" — sanoi sitten ja ääni sai ihmeen syvän ja kauniin kaiun — "että tänä aikana moni uhraa isänmaalle paljon enemmän kuin henkensä. Jotakin on itseksinkin uhrattava."

"Se oli miehen suusta puhuttu", vahvistivat toiset. He olivat juhlallisella mielellä kuin kirkossa ja tunsivat, että jotain suurta ja kaunista oli tapahtunut.

Lyötiin kättä ja Seikku jo kääntyi lähteäkseen, mutta seisahtui uudelleen.

"Pojat, minä —" hänen oli ilmeisesti vaikea löytää sanoja — "tuntuu hullunkuriselta kiittää selkäsaunasta, mutta minun tekisi mieleni kiittää kuitenkin. En ole koskaan saanut selkääni — tässä mielessä nimittäin." — Hän rykäsi ja lisäsi sitten hiljemmin ja ääni hieman vavahdellen: "Kun ei ole ollut vanhempia, niin on sekaantunut monenlaiseen seuraan."

Se liikutti toisia, ja Arvo Partio, joka useimmiten antoi muiden puhua, vaan tärkeimmissä aina tiesi sanoa sanan ajallaan ja paikalleen, sanoi miehekkään lujasti:

"Nyt olet meidän miehiä. Luota meihin."

"Terve huomiseen, Seikku!"

"Terve."

Mutta Paunu huusi vielä jälkeen:

"Muista vain, että algebrasta oli laskettava kaikki uudet sinne 145 esimerkkiin asti."

Se oli kuin alkaneen veljeyden merkiksi. — — —

Seuraavana päivänä, kun sähkökello kymmeneltä julisti: olkaa valmiit! — puurolle ja perunoille — ja luokat tyhjenivät kuin siivellä pyyhkien, jäi keskiaulaan pieni ryhmä. Toiset syöksyivät lentomarssissa ohi, alaluokkalaisilla kirjat hampaissa, että juostessakin saattoi kiskoa päällystakkia ylleen. Joku seisahtui ihmeissään:

"Mikäs miehillä? On taitanut tulla jokin kommellus" — mutta nähtyään Partion, heti paransi: "ei sentään mitään pahempaa?"

"Ei ole mitään kommellusta, muuten vaan", hymyili tasainen Partio.

"Toverikunnan asioitako?" uteli vielä tiedonhaluinen.

"Sinnepäin", myönnytteli Partio, mutta silloin toinen jo vihelteli portaita alas.

Opettajat lähtivät hidasta käymäjalkaa samaa tietä. Sitten ilmestyi opettajahuoneen ovelle rehtori, vakaa leppeä mies ja sanoi.

"No, Seikku, tulehan sisään."

Seikku lähti kalpeana ja totisena, mutta katse selkeänä ja kasvot tiukoissa juonteissa, niinkuin sillä, joka jännittyy johonkin voimia kysyvään.

"Olkaahan te tässä, jos tarvitaan", sanoi toisille, oli nimenomaan pyytänyt, että kaikki viisi jäisivät jälkeen.

"Kyllä siltä nyt sisua kysytään", sanoi Poke päätään puistellen, kun Seikku oli kadonnut opettajahuoneeseen.

"Vaan sittenpä siitä tuleekin mies. Siinä pojassa on totisesti muutakin kuin keikaria. Minusta hän oli suurenmoinen eilisiltana", sanoi Partio, ja toiset myönsivät, että niin heistäkin. Sitten ei puhuttu mitään, vain henkeä pidellen odotettiin, mitä opettajahuoneesta ilmestyisi.

Hyvän neljännestunnin kuluttua avautui ovi. Rehtori tuli käsi Seikun olalla. Pojan silmissä oli kirkas kostea kiilto ja otsa niin kumman valkea.

"Seikku on rehellisesti kertonut kaiken." — Rehtori pyyhki silmälasejaan syvästi liikuttuna. Hän katseli heitä kutakin vuoroonsa kauan ja hänen katseensa selkeni niin ihmeen kirkkaaksi ja syväksi, niinkuin ihmisen, joka mielestään on nähnyt sen, mitä parasta ja kauneinta elämässä on etsinyt nähdäksensä.

"Te olette kelpo poikia kaikki", sanoi hän sitten. — "Teistä voi isänmaa vielä saada kunniaa." — Hän laski uudelleen kätensä Seikun olalle ja sanoi heille kaikille: "Pitäkää te vain lujasti yhtä hyvässä edelleenkin. — Kaikki jää meidän salaisuudeksemme. Ei opettajienkaan tarvitse tästä tietää. Muuten — mitä aiotte tehdä niille rahoille?"

"Asia on jo järjestetty", toimitti Poke miehekkäänä. — "Rahat palautettiin sinne, mistä ne olivat lähtöisinkin."

"Oikein. Selitettiinkö asia samalla?"

"Kyllä selitin ja loppuun vielä panin, että jos olette suomalainen, niin pitäisi kunniantuntonne kieltää teitä houkuttelemasta nuorempia ja kokemattomia veljiänne moiseen saastaiseen peliin."

Rehtori nyökkäsi hyväksyen. Hän oli väkevästi liikutettu ja ääni värähteli, kun hän sanoi:

"Minä kiitan teitä tästä päivästä. Se on ollut minulle kaunein päivä tässä talossa. — Nyt lähtekää."

Toista kehotusta ei tarvittu. Pojat iskivät kantansa yhteen ja kumarsivat ryhdikkäästi.

Sitten tuulena alas portaita kadulle, jossa maaliskuun ensi päivän aurinko kilpaa loisti kirkkaiden pojansilmien kanssa.

"Kuulitteko, mitä ukko sanoi, ettei opettajillekaan puhuta mitään?" hyvitteli Poke. Häntä väliin vielä lapsetti.

"Mitäpäsi siinä sanomistakaan", töksäytti hiljainen Paunu, mutta tunsu kuin muutkin korkeata itsetunnon nousua siitä, että rehtori oli niin yhtä poikaa heidän kanssaan.

He astuivat yhdessä seuraavaan kadunkulmaan ja kun siinä erotessa nyökättiin tavanmukainen "heipä hei", sanoivat heidän loistavat katseensa, että he olivat niin sydämellisen iloisia toisistaan ja kaikesta siitä, mitä oli tapahtunut.

Mutta sinä iltana tapasivat he toisensa kaikki kuusi lehtori Kaatrosken vinnikamarissa, jossa Arvo Partio veljineen piti hovia. Veli Heikki, tirhakka toimintahaluinen ensiluokkalainen, oli siksi aikaa toimitettu tieltä luistinradalle.

Siinä oli pojilla vakavat puheet ajan velvoituksista ja muusta sellaisesta, josta miehiset miehet tavallisesti puhuvat. Ja päätökseksi tuli, että oli perustettava salainen yhdistys, klubi. Nokkela Poke sen syntysanat lausui ja yhdessä henkäyksessä nimenkin keksi:

"Vapauden veljet." — Hän jo lieskasi pyhästä innostuksesta.

"Se sopii", hyväksyivät toiset.

"Ja klubin tarkoitus on erityisesti valvoa toverielämää likaisilta venäläisiltä vaikutuksilta, ylläpitää isänmaallisia harrastuksia ja —"

Mutta Poke sieppasi sanat levolliselta Partiolta:

"— ja seurata aikaansa kaikessa sekä sisä- että ulkopoliitikassa. Me valitsemme miehet eri puolien hoitoon ja kokouksissa on vuoroonsa selostettava, mitä on sanomalehdistä lukenut tai muualta kuullut."

"Se jo palaa, niin että tupruaa", nauratti toisia. Mutta ehdotus hyväksyttiin sitä tarkemmin vielä suunniteltua.

"Yksi ja tärkein on ehdoton vaitiolo" — sanoi Arvo Partio, joka miettiväisenä oli kuunnellut toisten sanasolua — "silloin vasta voi mieheen luottaa, kun se osaa vaieta."

Seikku lävähti tummanpunaiseksi ja katseli hienoja kenkiään. Siinä yksin häpein teki senkin havainnon, että toiset järestään käyttivät pieksuja. Se näyttikin miehekkäämmältä. Hän kiskasi keikarikenkensä tuolin alle.

"Älä yhtään sumeile, ei se sinua tarkottanut. Partio ei milloinkaan pistele eikä puhu samasta asiasta kuin kerran vain. Johan se eilen sanoi", sopotti Iso-Jukka Seikulle.

Mutta Koskelo hypähti kävelemään pistäen peukalot liivin kainaloreikiin — hän nyt matki kaikessa saksan ja ranskan maisteria:

"Se oli suurenmoisen hieno huomautus", innostui hän, "perusedellytys kaikelle poliittiselle toiminnalle." — Koskelo oli sanaseppä, hieman olevinaan vain, ja kantoi konventissa "etustajan" nimeä, sillä hän pyrki aina keskusteluissa ottamaan johdon ja tavotteli mahtipontisuutta. Rehti poika muuten, älykäs ja pirteä, kunhan elämä hiukan höylää ja tasottelee siiven päitä.

"Meidän on suotu elää mukana suurena aikana. Keveät leikit saavat jäädä meiltä. Meidän on tehtävä *miehiä* itsestämme", jatkoi hän juhlallisella painolla.

"Nyt iski Koskelo naulan päähän kerrankin", tokaisi suorasanainen Poke, ja Koskelo punastui mielihyvystä. — "Mutta kenestä teemme esimiehen? Minusta Partio sopisi."

"Oikea mies. Ja Poke sihteeriksi."

"Selvä on."

Tuumaa kehitettiin edelleen. Tunnit lensivät, unohtui läksyt ja huomispäivä. Poskilla paloi innostuksen puna.

Silloin vihelsi Heikkiveli portaissa.

"Entä tunnuslause", muisti Poke yhdennellätoista hetkellä.

"Kunnian ja vapauden puolesta." — Arvo Partio sanoi sen niin tehoavan miehekkäästi, että toiset ponnahtivat seisaalleen ja yhteen ääneen kertasivat:

"Kunnian ja vapauden puolesta."

Niin vihkiytyivät "Vapauden veljet" suuren asiansa palvelukseen.

— — — Parin viikon perästä tuli vallankumous ja "svaboda" ja sellainen hurakka, että rauhallinen pikkukaupunki meni päästään sekaisin. Yhtenään myrskyisiä kokouksia, säkenöivän innostuneita puheita vapaudelle, isänmaalle ja suurelle verettömälle vallankumoukselle.

Ja sitten yhdessä humauksessa valtasi yhteiskunnan uudistusten ja kumouksen kuume.

Alas tsaarivallan kätyrit! Poliisimestari ensimmäisenä.

Mutta missä oli poliisimestari?

Ainahan se ennen niin rehevänä teikkaroi pääkatua kannuksiaan kilistellen. Sitten pysyi näkymättömänä erään päivän ja sen jälkeen hävisi, ties minne. Se tapahtui jo ennen vallankumousta.

Mutta "Vapauden veljet" iskivät silmää toisilleen ja Poke kehahti:

"Upposipas sana mieheen."

Ne kuusi muuten pysyivät merkillisen passiivisina intoutumatta mukaan vallankumouskuumeeseen. Välitunneilla kaikkien huulilla oli vain Kerenski ja Roditschew ja "Idän suuri kansa." Ja alaluokkalaiset kyltymättä marssivat kulkueissa ympäri koulutalon ja räikäyttivät "Marseljeesia." Mutta ne kuusi sanoivat vain kylmän järkevinä:

"Ryssä on ryssä. Ei siihen ole luottamista."

"Parasta kun aikanaan tehtäisi pesäero, sanouduttaisi irti ikipäiviksi nyt tässä yhdessä rytäkässä."

"Ja vaadittaisi tyhjentämään kasarmit. Mitä ne täällä enää loikoilevat meidän leivissämme ja löyhyttelevät sinelleistään hapankaalin hajua ympäri kaupungin. Kyllä me itsekin rantamme varjelemme, jos siksi tulee"; Pokella oli silmä kovana.

"Se Kerenski kettu vielä siellä Siltasaarella kävi häntäänsä heiluttamassa ja Tokoita silittelemässä. Nyt ollaan niin yhtä poikaa, että iletteä. Kaulakkain vain matruusien kanssa kuuluvat vetelehtivän meikäläiset työmiehet."

"Ja naiset" — nakkasi joku takaapäin. Tämä keskustelu tapahtui välitunnilla koulun takapihalla, missä yläluokkalaiset väliin pistivät tupakaksi.

"Sellaiset tehtaan tyttöletukat" — pihahti halveksuvasti poikajoukosta.

"Entä yhteiskoulun tytöt."

"Yhteiskoulun —"

"— tytöt. Ne samat. Veljeilevät, minkä tunneilta aikaa ylettyy."

"Elä."

"Valehtelet", jyräytti eräs kahdeksaluokkalainen punaisena hiusmarttaan myöten.

"Kolahti, näes", pukkasi Iso-Jukka hiljaa Paunua kylkeen.

"Enpä", Seikun äänessä helähti teräs. — "Minä en valehtele." — Hän jo muuten nautti yleistä luottamusta siitä päivästä, kun Poke ja Partio alkoivat kulkea yksissä hänen kanssaan. — "Menkäähän rantapuistoon tänä iltana siinä kahdeksan tienoossa ja sanokaa huomenna, valehtelinko."

"Peijakas, ketä ne mahtanevat olla?" sävähtivät jo toisetkin.

"Niitä on boikotettava. Ei yksikään saa niille lakkia nostaa eikä olla näkevinäänkään." — Suuttumus tuhahti läpi poikajoukon. Joku kirosikin puolikarkeasti.

"Sälli", tuiskautti hänelle Poke olkansa yli.

"Vaan mitäs ne ovat niin haljuja", puolustelihe toinen.

"No, ketkä esimerkiksi — koska niin olet varma asiasta?" — Puhuja, se äskeinen kahdeksaluokkalainen, seisoi kädet housuntaskussa ja vihelteli puoleksi selin toisiin. Ääni pyrki olemaan kevyen huoleton, mutta siinä värähti pingottunut sävy. — "Ketkä esimerkiksi?" kysyi hän kuin uhalla.

"Sekin korea heiskale, joka viime yhteiskonventissa ylinnä keikkui."

Kysyjän sieramet värähtivät. Hän kohautti olkapäitään muka sanoakseen, että viis näistä! — ja lähti menemään. Siinä oli tiellä viaton jyräkö ja halkotukki. Sen lennätti koholle ilmaan ja sitten jyräkö maahan, että tanner tärähti. Taisi puskea siihen loukatun miehenylpeytensä ja paljon muuta.

Toiset eivät olleet näkevinään. Eräs viidesluokkalainen yritti virnistellä, mutta sai Pokelta luunapin.

"Ilkeä juttu", murahti Iso-Jukka.

"Totta se on. Aune eilisiltana kotona puhui sitä samaa ja itkua pusersi, kun oli niin harmissaan", tunnusti Poke.

Tohtori Aune, yhteiskoulun paras tyttö — no, sitten se *oli* totta.

Kello soi. Yleinen rynnäkkö pääovea kohti alkoi.

"Hurraa—a, hurraa—a, väistyä pois, ei kee—enkän meistä vois."

Ensiluokkalaiset tulivat laulaen nurkan takaa. Etumaisena Heikki veli, hiilihanko korkealla. Siinä liehui punainen viiri.

"Aunen vyönauha", hihitti Poke hiljaa toisille. "Martti on sen kehveltänyt Aunen laatikoista."

Poikasikermä hajaantui. Mutta Poke ja Paunu ja pari muuta jäivät jälkeen supattelemaan. Poke puhui innokkaasti viittilöiden käsillään ja sitten nyhjäisi voimakkaasti niikuin köyden päästä.

"— huit vaan —" vihelsivät toiset ja remahtivat äänekkääseen nauruun.

"Kiinni on. Päätetty", riemuitsivat he ja silmissä kipinöi kujeilun halu.

"Vaan luitkos viimekertaiset saksan sanat?" muisti Iso-Jukka portaisissa kysyä Paunulta.

"Leberecht Hühncheniin? Donnerwetter, pitikös ne täksi päiväksi?"

"Piti. Sinuunhan se joutui viimeksi, etkö muista?"

"Sikamaista."

"Niin, oletpa helisemässä, ukko rukka", lohdutteli toinen hyväntuulisena.

Luokkien ovet sulkeutuivat. Alkoi jälleen lyhyt kolmeneljännestunnin taivallus okaisella opintiellä. Kaksi viikkoa vielä, sitten!

Toukokuun aurinko hellitteli avaralle koulupihalle, joka nyt, remuisten kimeiden pojanäänien tauottua, tuntui haudanhiljaiselta. Tuli niin hiljaista, että kyyhkysparvi, joka päivää paistatti matalan ulkokuonerakennuksen katolla, uskalsi laskeutua pihalle tutkimusretkelle, oliko mureniakaan tähteellä ensiluokkalaisten voileivistä.

Naapuritalon puutarhassa avautuivat jo voikukat ja leinikit kevätauringolle ja lehdittyissä vaahteroissa viheltelivät kottaraiset pitkin pehmein huilunäänin.

Mutta kaukaa tuli kevätuuhi, raisu ja vallaton. Tänään se oli kaikkein kujeellisimmalla päällään. Sieppasi paperileijan lapsilta kadulla lennättäen sen taivaan pilviin ja puisteli maahan pesuvaatteet nuoriltaan naapuritalon pihassa. Siitä nousi aika melu. Pyykkimatami torui, lapset kirkuivat. Mutta hilpeä kevätuuhi jo heitti kuperkeikkaa juhllaisen kirkon katolla ja ratsasti itse pääpyhän kirkonristin poikkipuulla uusia kujeita keksien. Lopulta huhautti sisään avonaisesta kuudennen luokan ikkunasta ja suruttomana selaili "Deutsche Prosan" lehtiä kuin ilkkuen Paunua, joka silloin juuri oli kiipelissä "Leberecht Hühnchenistään."

Kaksi viikkoa vielä! — huokasi Paunu sydämestään. — — —

Ylihuomenna juoruili uutisjanoinen pikkukaupungin lehti näin:

"Romanttinen keikaus. Nolosti kävi eräälle kuhertelevalle parille rantapuistossa toissailtana. Sisäinen paineko nousi niin korkeaksi vai mitkä näkymättömät voimat lienevät keikauttaneet heidät ilmaan sohvineen päivineen, tallukat taivasta kohden. Toinen asianosaisista oli liivana, toinen *valitettavasti* — sivistynyt suomalainen neitonen."

"Terveydexi", sanoi koko kaupunki siveellisellä suuttumuksella.

"Parahiksi", virnistivät lyseon yläluokkalaiset. — "Niin käyköön jokaiselle, ken vetää yhtä köyttä maan vihollisen kanssa."

ISÄNMAA KUTSUU.

Lyhyt kesän vapaus on takana ja tuttu pirteä-ääninen sähkökello kilistelee jälleen poikia vuoroin uhaten ja varottaen sisään tunneille, vuoroon yllyttävän iloisena ulos vapauteen.

Se kesä oli oikeastaan ollut hyvin ikävä eikä kenkään voinut antautua iloisein kesäpuuhiinsa suruttomana kuin ennen. Sanomalehdissä oli pelkkiä mieltä masentavia uutisia. Ihmiset eivät osanneet puhua muusta kuin uhkaavasta nälänhädästä, lakoista ja yhteentörmäyksistä työväen kanssa, "tavaritsien" ja sosialistien yhä julkisemmasta veljeilystä ja isännöimishalusta. Ja sitten, mikäli yöt piteni, syksy talveksi pimeni, yhä pahempaa: rosvouksia, ryöstöjä, kotitarkastuksia ja vangitsemisia — lopulta verenvuodatusta. Venäläismallinen "svaboda", täydellinen anarkia, yksityiskohtia myöten uskollinen jäljittely tavaritsien ihanneyhteiskunnasta.

Pimeät voimat temmelsivät. Yli rajan kättä antoivat, juonensa ja elkeensä yhdeksi punoivat vuosisatainen maan vihollinen ja oma harhaantunut kansanaines. Tehtiin tihutöitä niin kolkkoja, että jälkeentulevien polvien pojilla, kun historiassa niistä lukevat, veri poskilla palaa ja kädet nyrkkiin pusertuvat.

Vallankumouksen aallot, joiden pinnalla läikkyi veljesveri ja niljainen pohjasakka, vyöryivät jo meidän rannoillemme ja me kuulimme ilmassa myrskyn siipien lyönnit.

Poke kertoi kummia syksyllä tavatessa.

Kahdesti oli käynyt Pohjanmaalla tärkeissä asioissa, keikkunut syyspimeänä sumuisena elokuunyönä Pohjanlahdella avomoottorissa, tavannut veljensä ja palannut matkaltaan mukanaan "kovia." Tampereella oli yrittänyt kiikkiin joutua, mutta onnistunut pujotteleimaan läpi käsien. Setä oli vangittu, koko suku sotilas- ja työläisneuvoston mustissa kirjoissa.

"Mitäs näistä, kun vain tulisi rehellinen, avonainen taistelu, jossa saisi huitoa sydämestään. Tämä piilosilla juoksu jo alkaa tympäistä, kun pitää kulkea valheen kengillä ja väärillä passeilla suorien miesten."

"Ja epäillä ja pelätä omia kansalaisiaan — se tässä kolkointa on", jatkaa Partio verkalleen.

He kulkevat puistokatua kouluun kirjanpitotunnille. On äsken satanut ja suuret raskaat pisarat ropsahtelevat puista niskaan, nenälle, milloin minnekin. Syystuuli ratsastaa vallatonta laukkaa pitkin katua, soittelee telefoonilankoja, viheltelee ja paiskelee portteja ja vinninikkunoita kuin pahatapainen poikaviikari. Sitten löytää jostain seinänviereltä kellastuneita lehtiä, ne ilmaan tuprauttaa ja pyörittelee, pyörittelee kuin palloilla.

Ystävykset kulkevat äänettöminä. Entinen hyvätuuli pyrkii usein pettämään. Sitten sanoo Partio kuin itseään vakuutellen.

"Vaan en minä sentään ikinä usko, että ne vielä sittenkin, kun se todella on alkanut, vetävät yhtä köyttä vihollisen kanssa."

"Etkö usko? Vaikka ne kuuluvat kieltäneen ryssänsolttuja lähtemästä ja vannottaneen avukseen taistelussa porvareita vastaan."

"En usko — enkä tahdo uskoa. Minkä eteen tässä sitten enää elää ja tulevaisuutta suunnittelee, jos menettää uskon omiin kansalaisiinsa? — Totta nyt sosialistiemmekin joukossa vielä siksi selväpäisiä ollaan."

"Ole uskomatta sitten — utopisti", Poke suutahti.

"Mikä?" — jo kiristyi Arvonkin tyyni sävy.

"Ei mikään. Mitä siinä penäät? Minä sitä vain, että sinä se olet aina sellainen suuri idealisti ja ajat vielä suohon hyvine uskoinesi."

"Ajan minne ajan. Siihen minä vain perustan kaikkeni, että voin uskoa hyvää muista ja ennenkaikkia omista kansalaisistani."

"Kun kannattaisi —" murjotti Poke edelleen.

Silloin Arvoa jo nauratti.

"Oikeinhan tässä riitaa haastamme."

Se hellytti Pokenkin ihan helanauruun:

"Ajanhenki, ajanhenki. — Tuppa väliin niin hermostuttamaan, kun ei tämä tilanne ikinä selvinne." —

Eikä se selvennyt. Kiertyi kiertymistään yhä kummemmaksi. Tuli yleislakko sakilaismellakoineen, murhineen, ryöstöineen katkaisten kaikki suhteet ja sovintomahdollisuudet.

Sen näki kaikesta, että repeämä oli jo silloin korjaamaton. Se liikkui kuin ilmassa, se mikä tuleva oli.

Alaluokkalaisetkin jo rupesivat pihisemään. Kun punakaartilaiset lakkoviikolla heitää koulunovelta hätistelivät: "hajaantukaa, hajaantukaa —" härnäsi muuan toisluokkalainen, vaaksanvartinen: "Kuinka moneen alkutekijään?"

Ja suojeluskuntaan tuli miestä ja poikaa tulvimalla. Lyseolaiset perustivat oman osastonsa, pidettiin tiheänpäähän harjoituksia, saatiin terävämpi katsanto ja uljas ryhti. Täysmallisia sotilaita — ilman aseita! Sillä heidän käytettävinsä oli niinkuin päällikölle ilmoitettiin: 1 haulikko, 4 revolveria, 2 kiikaria ja 10 polkupyörää.

"Kirotot ryssät", ärhenteli Poke kerrankin, "on niillä älyä, missä on. Kerkesivät nekin aseet koota maasta, niin että ollaan ihan paljain nyrkin. Meilläkin oli kaksi haulikkoa ja hieno kivääri. Kääntelepäs nyt sitten käsissäsi tällaista lastenkamarin lelua, kun kerrankin tosi tulee kyseeseen."

Hän lykkäsi halveksuen kädestään salonkikiväärin Partiolle, joka vieressä odotti vuoroaan. He harjottivat tähtäämistä peilin edessä. Partio tarttui "leluun" ja henkäisi syvään.

"Mitä taas haudot?"

"Sitä vaan, kun minulle ei suo rauhaa se ajatus, että jos ne omat todella herjaantuvat ryssien mukaan, niinkuin sinä väität. Kenellä meistä sitten on voimaa tähdätä, kun tietää omia olevan vihollisen seassa."

Eikä ole oikeuttakaan veljiään vastaan —"

"Hulluttelet. Omat ovat tällä puolen. Ken on rintaman toisella puolen, on isänmaan petturi ja vihollinen. Selvä juttu."

"Niin, sinusta. Minä en voi ajatella —"

"Ole sitten ajattelematta, kunnes on aika toimia. Saatpa nähdä, että miehen luonto silloin itsestään sanoo, tähtäätkö vai et." — Pokella oli silmä kovana.

Aina pyrki sanat sakomaan. Mutta kun se elämä oli kuin neuloilla istumista. Joka aamu ensiksi vilahti mieleen: jokohan tänään? — ja illalla: huomennako sitten?

Poika rukut! Kevyet nuoruuden ilot karisivat heidän elämästään kilpaa lehtiään varistavan kesän mukana. Heihin tuli jotain varhaiskypsää. Katseen pohjalla asui syvä totisuus ja silmäkulmat olivat tiukoissa rypyissä.

Sekin koulunkäynti rupesi tuntumaan niin turhalta ja tunneilla istuessa tuli usein mieleen: mitä varten? Ja silloin ratsastivat ajatukset kaikkiin taivaan tuuliin.

Mutta historian lehtori ymmärsi hyvin poikansa. Kerrankin, kun näytti mahdottomalta saada yhtään tyydyttävää vastausta lohkeamaan luokasta, sanoi hän kiivastumatta ja koruttomasti:

"Pojat, nyt minä sanon teille suoran sanan. Minä tiedän, että teidän on vaikeata nykyisin keskittää ajatuksianne koulutyöhön, mutta toistaiseksi on se teidän lähin velvollisuutenne. Oli kerran melkein yhtä raskas ilma maassa kuin nytkin ja monet herkesivät toivomasta ja toimimasta. Silloin sanoi vanha kunnan Lönnrotimme toisille: 'tehkää työtä niinkauan kuin päivää on, tulee yö, jolloin ei kukaan voi työtä tehdä.' — Minä sanon nyt teille saman."

Luokka korjasi ryhtiään ja jännittäysi uuteen vireeseen. — — —

Samassa kuumeisessa odotuksessa meni vielä joulukin. Tammikuu alkoi kallistua loppuunsa päin. Silloin Viipurissa leimahti. Se jännitti taas hermot äärimmilleen. Kuiskailtiin öiseen aikaan junien kulettavan suojeluskuntalaisia Viipuriin. Ilmassa väreili kiihkeä odotus — epäämätön oire suurten tapausten edellä.

Arvo Partio kulki pikamarssissa koululle. Hän oli hätäisesti syönyt päivällisensä ja laskenut ehtivänsä järjestää hoidossaan-olevan kirjaston ennen toverikunnan kokouksen alkua. Kello ala-aulassa lähti juuri nakuttelemaan viimeistä neljännestään ennen neljänlyöntiä. Runsas tunti aikaa vielä, hyvin ehtisi valmiiksi.

Partio loikkasi pitkillä säärillään kolme, neljä porrasta kerralla ja luikahti opettajahuoneen eteiseen ottaakseen kirjastohuoneen avaimen avainkaapista.

Opettajahuoneen ovi oli raollaan. Kuului selvästi rehtorin huolestunut ääni:

"Syksystä asti tässä on eletty selvissä sodan merkeissä. Nyt se on siis alkanut. Ja minä kun viimeiseen asti uskoin rauhallisen ratkaisun mahdollisuuteen."

Siihen jatkoi lujasti ja varmasti toinen ääni — se oli historian lehtorin — "Jokaisen kansan on itsensä maksettava vapautensa lunnaat. Nyt on meidän vuoromme. Ilmaiseksi ei mikään kansa ole itsenäisyyttään saanut."

"Niinpä niinkin. Nyt se on siis alkanut", sanoi rehtori vielä raskaammin, johon toinen lisäsi:

"Niin — peruuttamattomasti. Yöllä lähtevät takäläiset."

Arvo Partio oli seisonut kuin kiinni naulittuna. Sitten hän työntyi ulos ovesta, kulki kuin juopunut horjahdellen kirjastohuoneeseen, veti vapisevin käsin oven perässään kiinni ja seisahtui keskilattialle.

Nyt se on siis alkanut!

Häntä pyörrytti, puistatti vilu. Sitten kahahti hieken otsa, suonet takoivat ohimoilla, ja veri kohisi tulivirtana suonissa.

Nyt se on siis alkanut!

Ei osannut selvästi ajatella, mitä se oikein sisälsi. Sen vain tunsu, että niissä rehtorin sanoissa soi kuin sotatorvien kaukainen kumu ja suvun ja isänmaan kutsu. Sen tunsu, että se ratkaisuaan odottava suuri kysymys oli nyt tullut ja laskenut raudanraskaan kätensä hänen hartioilleen. Tuntui kuin ei saisi

kääntyä, ei hengähtää, ennenkuin vastaisi siihen kysymykseen.

Hän heittäysi tuolille pöydän ääreen. Siinä oli lehti. Hermostuneesti hän sitä käänteli, katse harhaili ajatuksettomana palstoja ja nauliutui lopulta seuraavaan otsikkoon:

"Petomaista julmuutta. Punaryssät ampuneet vaimon, joka haavoissaan synnytti lapsen."

Poika kimposi seisoalleen. Hän oli niitä, joilla ritarillisuus on veressä alkuperäisinä jaloina vaistoina.

Jos se olisi sinun äitisi — sanoி ääni hänen sielussaan.

Niin minä — kädet puristuivat nyrkkiin, niin että koski lihaksiin. Hän kulki raivostuneena edestakaisin.

"Niin ei saa tapahtua. Se on väärin. Se on väärin." — Hän puhui kiihdyksissään ääneen ja tuskallisena katseli kylmäkirkasta iltataivasta kuin vedoten korkeampaan oikeuteen.

"Hyvä Jumala, niin ei saa tapahtua."

Kuka estää? — Rautainen käsi laskeutui yhä raskaammin hänen olkapäälleen. Hänen sydämensä ovelle kolkutettiin.

Hän ojensi tuskissaan käsivarsiaan. Katse sattumalta hipaisi voimakasta rannetta, jossa sinervät suonet risteilivät, tykyttivät. Voima sykki niissä, nuori, terve voima.

Ellet sinä, niin ken? — jatkoi ääni sisältä. — Tai annatko siis omasta puolestasi niin tapahtua, koska sinulle on raskasta ja vaikeata sitä vastustaa. Sinä ymmärrät sen vääräksi, ellet voimakkaasti nouse sitä vastaan, niin silloinhan siis kohdaltasi siihen myönnyt, alistut. — Eikö puolustautuminen täten ole velvollisuus?

— Mutta veljiä vastaan?

— On eri asia *rangaista* ja *kostaa*. Eikö rankaise jumalallinen ja inhimillinen lakikin? Ellet vastusta vääryyttä, suostut vääryyteen. Oikea mies kammoksuu vääryyttä enemmän kuin verta. Muita teitä ei ole.

Nuori poika seisoi sinä hetkenä silmä silmää vasten elämän ankarimman lain edessä, omantuntonsa, Jumalansa edessä, seisoi kaunis vaalea pää kumarruksissa ja sydän tuskasta vavahdellen. Hän oli sellainen, joka muodosti vakaumuksensa totta tehden.

Mutta kun hän vihdoin kohotti päänsä ja astui ikkunan luo, valaisi, iltarusko kauniisti avointa otsaa ja syvänpuhtaita pojankasvoja; niillä kuvastui jalon päätöksen tyyneys.

Tässä olen — sanoi hänen ritarinsydämensä.

Kello helähti jossain.

Mitä? — Pojan katse harhaili kirjarivejä. Hänenhän piti järjestää ne. Tosiaankin!

Ajatus kulki nyt niin oudon selkeänä ja salamannopeana. Hän aivan kuin kerralla näki ja tajusi kaiken, mitä tilanne kysyi. Ja uusi sisäinen käyttövoima jännitti hänet kuin uuteen vireeseen.

Kaikki on jätettävä kunnossa jälkeensä — selvisi ensiksi. Toverikunnan tilit? rupesi hän muistuttelemaan. — Selvät ne on, päiväämättä vain. Sehän on pian tehty. — "Luonnon ystävain" vuosikertomus — valmiina sekin. Omat tilit. — Olenkohan kenelle velkaa? koetti muistella, mutta ei muistanut mitään sellaista.

Kirje kotiin — voi niin, vastaus ei enää häntä tavottaisi. Täältä nimittäin.

Ei pidä ajatella, toimia vain, huomaa hän sitten parhaaksi ja alkaa riuskasti liikkuen asetella kirjoja hyllylle pöydältä.

Toisluokkalaiset ne aina käyvät sillä rytäkällä. Siinä hetkessä pitäisi kaikille olla. — "Valkoisen miehen jalka" — "Ensimmäiset ihmiset kuussa" — "Musta Kotka." — Niillä sitä pitää aina olla kuta jännittävämpää, hymyilee kirjastonhoitaja.

"Välskärin kertomukset." — Mieltä hiipoo niin oudosti, kun sen asettaa hyllylle. Poikavuosien muistot ja unelmat tulvahtavat sieltä tuoreina vastaan.

Isien teillä — välähtää salamankirkkaana mielessä. Ei hän tiedä oikein, mitä siihen sisällyttää, mutta

vaistomaisesti henkäisee syvempään korkean rinnan täydeltä.

Selvä on.

Arvo Partio seisoo käsi ovenrivalla ja silmäilee ympäri huoneen selittämättömin tuntein. Sitten hän aukaisee oven ja sulkiessaan sen jälkeensä, tuntee, että sisälle jäi *poika*, ulos astui *mies*.

Sellaisina aikoina kypsytään nopeasti.

* * * * *

Lehtori Kaatrankoski ja Arvo Partio kulkivat äänettöminä asemalle päin autiota öistä katua. Perässä taarusti Heikki veli happamana nieleskellen kyyneleitään. Hän ärhenteli ja hiljaisessa mielessään kaiken aikaa sätti vanhempaa veljeä.

Mokomakin ampuja! Minä kun viime syksynäkin ammuin jäniksen, ennenkuin se ehti saada edes hanan vireeseen. Sellainen on likinäköinenkin vielä. Mitä se siellä sodassa näkee, mihin tähtää — ähä — ähä —

Heikki kulki ja potki saappaan käreällä helähtelevää jäänsirpaletta. Se vähän kuin lauhdutti. Kaiken iltaa hän oli mököttänyt puhumattomana, maannut vatsallaan nenä litteänä tyynyssä ja siihen purrut ja itkenyt nuoren sielunsa ensimmäisen suuren katkeruuden ja loukatun miehenylpeytensä.

Pitäähän olla minkälaisia — ähä — ähä — kun ei ijän tähden oteta, vaikka on kymmenesti parempi ampuja kuin Arvo ja monet muut konventtilaiset. Lienevätkö kaikki edes pyssyä kädessään käyttäneet? Vielähän ne — paperinallipyssyä ehkä. Jos hän olisi päällikkö, niin hän panisi jokaisen kokeiksi ampumaan, että osaako vai ei. Jos ei osaisi, niin mars kotiin vain, vaikka olisi miten pitkä mies.

Askeleet kajahtavat niin oudosti yön hiljaisuudessa. Edessä kulkee joku kiireessä tahdissa. Takaa kuuluu hillittyä puheen sorinaa. Oli siis muitakin — niin, tietysti oli. Ketähän kaikkia?

Asema on puolipimeä. Siellä vilisee miestä solkenaan. Kuuluu matalaäänistä puhetta, joku yskii. On tiukka pakkanen.

Arvoa nyäistään olasta.

"Kuka?" — On mahdotonta tuntea kasvoja syvälle vedetyn lakin reunan alta.

"Minä vaan", sanoo alakuloinen ääni. "Iso-Jukka. Vai läksit —"

"En. Hävettää niin, etten saa silmiin katsottua rehellistä miestä tämän koommin. Minä puhuin isän kanssa. Eihän hän oikeastaan kiellä. Sanoo sen puhtaasti omantunnon asiaksi. Mutta se äidin sydänvika. — En voi lähteä eikä luonto anna jäädä." — Ääni tärähtelee.

"Sinä jäät. Uskotko, minusta se juuri on tällä hetkellä miehekkäintä — se kun on vaikeinta — ja toisekseen, jos tätä jatkuu, tottuu äitisi pian siihen ajatukseen ja ottaa tyyneemmin asiat. Tulet sitten."

— Arvon äänessä on niin miehekkään vakuuttava sävy. Se on saanut sellaisen kauniin metallisen kaiun tänä iltana.

"Olkoon sitten", huoahtaa toinen keventyneenä, "kun ette te vaan jääneet siihen luuloon —"

"Heipä hei!"

"Seikku — sinäkin."

"Kukas sitten" — ja kiihkeänä kuiskauksena: "Minullahan on se kunniavelka lyhennettävänä." — Arvo puristaa lujasti hänen kättään.

"Nyt ne lähtevät, Arvo, Arvo", hätäilee Heikki veli.

"Jumalan haltuun pojat", hyvästelee lehtori Kaatrankoski. — "Pysykäähän miehinä paikallanne."

"Ei hätää. Tässä joukossa ei ole yhtään pelkuriä eikä yhtään petturiä."
— Poke se jo intoilee siellä päällimmäisenä.

"No, mutta päästähän toki, Heikki. Juna lähtee."

— Arvo koettaa hellävaroen irrottaa Heikkiä, joka on tarrautunut hänen nutunhihaansa ja siinä tuhisee itkua hieroen. Vasta hellittää, kun lehtori supaisee korvaan:

"Pitäähän meidän osata miehinä jäädä, kun nuo osaavat miehinä lähteä."

Ja sitten lähtee juna liikkeelle niin oudon hiljaa. Jyskyttelee, jyskyttelee, ensin verkalleen, sitten kiihtyvässä tahdissa ja puhaltaupi viimein vinhaan juoksuun läpi lumisen metsän, ohi nukkuvien kylien ja pimeiden asemien kohti uusia vaiheita, ennen aavistamattomia —

Mutta asemalla Heikki veli rukka, jonka itsetunto ja ampujamaine oli saanut niin kovan kolauksen, itkeä tuhersi jo ihan rehellisesti paksuun villakintaaseensa. Niisti ja nikotteli ja taas itki ja itkunsa lomassa toimitti:

"Pääsipäs sinne sekin toisen lu-ho-kan — yhy — Ko-ikkalainenkin. Se meni sieltä junan toiselta puolelta. Sanoi menevänsä — yhy — pe-he-henkin alle piiloon, etteivät näe, kun sen enokin oli samassa ju-hu-hunassaa —" ja sitten pääsi itku ihan valtoinaan.

Lehtori otti häntä sydämellisesti olkapäistä ja käännutti kotiinpäin puhellen siitä, mitenkä oli välttämätöntä, että rintaman tälle puolenkin jäisi reippaita poikia vartiopalvelukseen, viestinviejiksi ja muuhun sellaiseen.

Siitä Heikki jo vähän tyyntyi ja leppyi. Kerran vielä niisti perinpohjin, sitten vain enää nikotteli ja väliin huokasi — syvään ja haikeasti.

Kirpakka yötuuli pani jouduttamaan tahtia. Se jo kokoili kinosten harjalta untuvankevyistä pakkaslunta ja lennätti pyrynä ilmaan. Teki tuiskua. Tähdet tuikkivat terävinä pilkkuina.

"Koleapa tuli matkailma", sanoi lehtori pistäen avaimen lukkoon. Ovi kolahti kiinni heidän jälkeensä.

Yötuuli yksinään huhauteli pitkin hiljaista katua ja isoissa vaahterissa ikkunain alla.

KOMPPANIA SAA TULIKASTEENSA.

Viisi päivääkö vasta!

Päivät ja yöt ovat sulaneet toisiinsa yhdeksi sikermäksi, kirjavaksi kuva- ja ajatussarjaksi, jonka polttopisteenä on: Viipuriin, Viipuriin!

On pysähdytty eräälle suurehkolle asemalle rautateiden risteykseen odottamaan, mitä viestejä ja määräyksiä tulisi Viipurista ja samalla järjestäytymään ja täydentämään varuksia.

Tarpeen se onkin.

Miestä on kertynyt jo sadan maille ja maakunnasta tulee uusia joka päivä. Innostus on kielin kertomaton, mutta varustukset ylen heikot. Aseita ei tullessa ole kuin aniharvoilla, nekin haulikoita ja revolvereja parhaastaan. Joku onnellinen komeilee "mauser" vyöllään. Vaatetus on kaikkea muuta kuin talviseen partioon lähteneillä. Yhtä vähän on huomattu eväitä varata.

"Näkee sen, että silkkoja sivilistejä tässä nyt on 'ambumisen doimesa.' Annahan jääkärit näkisivät", naureskelee Poke.

Sitten järjestetään komppania joukkueihin ja ryhmiin, joka miehelle annetaan lumivaippa, lakinsuojus ja kotitekoinen reppu. Ne siunatut tavarat tipahtavat kuin suoraan taivaasta. Oman kaupungin naiset ovat käden käänteessä ne kyhänneet ja lähettäneet perässä. Samassa lähetyksessä on tullut — hurraa! — aseita. Oikeita kiväärejä!

Miehestä mieheen kerrotaan innostuneina, miten maalaiskunnan sekä kaupungin suojeluskunta oli eräänä iltana hälyytetty koolle, yhdellä sivalluksella vallattu työväen talo ja takavarikoitu punaryssien aseet, joita ne kaiken päivää olivat asemalta voitonriemuisin virnistyksin hilanneet talolleen.

Oikea kivääri! Siitä kulki kuin sähkövirta, kiihkeä, sytyttävä pitkin suonia. Mieli karskistui.

Sitten alkaa tulla viestejä. Viipuri kokonaan punaryssien hallussa. Ne jo purkautuvat maaseudulle ottamaan haltuunsa rautatien ja radan varret. — Eräällä asemalla ollut tuima taistelu. Pietarista päin tuleva panssarijuna pysäytetty. — Haavottuneita, kaatuneita. Mainitaan tutut nimet. Ah!

Odotus pingottuu sietämättömäksi. Kunpa laukeisi liikkeeseen edes.

Eteenpäin, mars!

Käskey tulee eräänä kosteansumuisena iltana. Taas junaan ja pysähtymättä huristetaan tähdettömässä yössä, kunnes seisahdutaan eräällä asemalla. Se on viimeinen mahdollinen. Seuraava on jo peruuttamattomasti punaisten hallussa.

"Kaksi ensimmäistä ryhmää ketjuun, kolmas ja neljäs kenttävahtiin. Äärimmäistä tarkkuutta noudatettava. Metsät vilisevät täynnään punaryssiä. Vuorot vaihtuvat aamulla kuudelta."

Sellainen on komennus.

Määrätyt lähtevät suoraan junasta marssimaan rataa pitkin vahtipaikoilleen. Arvo ja Seikku kulkevat etumaisina, heidän takanaan Poke ja Paunu. Tuntuu hyvältä olla näin yhdessä ensimmäisellä matkalla.

Sataa tihuuttaa vasten silmiä. On ollut niin leutoa viime päivinä. Kosteus tuntuu imeytyvän vaatteissa yhä sisemmä. Radalla on vettä ja lumihyyhmää nilkkoja myöten.

"Suittipa tänne ottaa huovikkaita. Kotona pakottivat panemaan nämä, kun oli lähtiessä sellaiset pakkaset. Nyt saa tarpoa märin jaloin ties miten kauan", pahottelee joku takana.

Sitten on hiljaista. Ei puhe oikein tahdo sujua. Pilkkopimeässä kuuluu vain jalan kapse ja veden lotina. Poke takana yltyy viheltämään "Porilaisten marssia." Se hieman kuin lieventää jännitystä.

Parin kilometrin päässä poiketaan radalta vasemmalle, kohotaan jotain rinnemaata, kahlataan syvässä lumessa ja hajaannutaan ketjuun määräyksen mukaan neljäkymmenen metrin välimatkoille.

Sitten on jokainen yksin lumikuopassaan — ajatuksineen. Kädet tiukasti puristavat kivääriin perää ja silmät tuijottavat pimeään yöhön. — "Äärimmäistä tarkkuutta noudatettava. Metsät vilisevät täynnään punaisia."

Kas nyt! — Kädet puristuvat suonenvetontapaisesti kivääriin. — Mikä siellä liikkuu? Jokohan pamautan. — Mustia varjoja häilähtelee — yksi, kaksi, kolme — tulevat lähemmäksi, häviävät.

Kiihtyneen mielikuvituksen luomia harhakuvia vain.

Sitten rupeaa kuulumaan askeleita kuin kahlaisi joku syvässä lumessa. Humahdus — nyt se kaatui.

Taas tarraavat vapisevat kädet kivääriin —

Ei, oliko se vain lumi, joka pudota humahtelee puista. — Nyt varmasti liikkuu — vedetään jotakin, jotain raskasta — Uusi voimakas humahdus —

Ah, lunta vain taaskin. Lähellä on varmaan jokin rakennus, jonka katolta lumivyöryt putoilevat. Sen räystäistä tipahtelee vesi ja synnyttää omituisen takovan äänen, joka kuulostaa luonnottoman kovalta syvässä hiljaisuudessa.

Korvissa soi kuin kulkisi telefoonilankaverkko läpi pään ja silmäkulmia kivistää alituinen tuijottaminen pimeyteen, joka on täynnä —

Mitä? Pelkääkö minä? kysyy Arvo Partio itseltään. Eikä saa selville, onko se pelkoa tai muuten jännityksestä, tilanteen outoudesta ja yksinäisyydestä syntynyt kaameuden tuntu, joka valtaa mielen.

Mitähän kello on? Hän kopeloi tulitikkuja, mutta muistaa samassa, ettei tulta saa ottaa. Kylmä kosteus on tunkeutunut ihoon asti. Alkaa puistattaa. Jaloista vetää suonta. — Kun voisi nousta kävelemään edes. Jäsenet puutuvat vatsallaan maaten ja käsivarsia pistelee kuin tuhansilla neuloilla.

Tämä siis on sota.

Kestetään. Eihän tämä oikeastaan mitään vaikeata olekaan. Pitää koettaa ajatella jotain muuta. — Ajatus ajaa toistaan kiitäen ja myllertäen kuin pilvet tuulisella taivaalla. Kun itsestään lähtee sitten noutamaan määrättyä uomaa, hakemaan yhtymäkohtia tilanteelle ja mielialalle.

Mielikuvitus pyörittää, pyörittää rullaansa... Avartuu eteen Napuen luminen lakeus, sen yllä kirpeänkylmä helmikuun taivas. Lakeudella Suomen armeija: rääsyisiä miehiä ja poikia lumessa seisten. Nutun liepeillä pitelevät kivääriin perää. Paljaita käsiä polttaa kuin tulella... Uusi kuva. Myrskyinen uudenvuoden yö Norjan tuntureilla. Lumeen hautautuvat Suomen armeijan tähteet.

Ah — se oli sentään toista. Ei enää tunnu kylmävän.

Onkohan tässäkin paikassa joku ennen minua vartiopalvelustaan

isänmaalle tehnyt? — tulee sitten mieleen. — Ehkä muinoin joku Viipurin lukiolainen. Ja tulee vastaisuudessa taas joku toinen Karjalan poika? —

Siitä avautuvat ihmeelliset, loppumattoman avarat näkölinjat taakse ja eteenpäin, menneiden vuosisatain hämärään, syntymättömien vuosisatain vastaisuuteen. — Minä tässä kuin renkaana välillä, renkaana äärettömässä ketjussa, joka sitoo toisiinsa suvun menneisyyden ja tulevaisuuden. Tällä vasemmallani pitelen kädestä jotakin tuntematonta mennyttä, oikeani ojennan toiselle tuntemattomalle vastaisuuteen. Ken hellittää otteensa, sen kohdalta ketju murtuu. Kaikki vartiossa kukin omalla paikallansa — isien teillä —

Arvo Partion ei ole enää kylmä eikä nälkä, hän ei ole enää yksin.

Ääniä kuuluu ja askeleita.

"Tunnussana!" — helähtää ryhmäpäällikön ääni.

"Viipuri."

Omia miehiä kenttävahdista. Tulivat vaihtamaan vuoroa.

"Me olemme märkiä kuin sammakot. Onko mökki edes lämmin?"

"Kuin sauna. Kyllä tarkenette."

Aletaan hapuilla pimeässä mökkiä kohti.

"Kuules, jospa jäätäisi. Entä ne hyvinkin sillä aikaa jo tulevat."

"Ketkä ne?"

"Ryssätpä." — Pieni Koikkalainen pitelee Pokea nutun hihasta.

"Etkö vielä saanut tarpeeksesi. Niinhän sinä olet kuin märkä kinnas koko mies."

"Ei, mutta kun minä olin ihan kuulevinani niiden posmotusta."

"Älä hupsi. Lämmittelemään nyt vain siitä. Vielä sinä niitä kerkiät tarpeeksesi katsella."

Eikä Koikkalainen enää intä, perästä tulla piipertää. Se on pieni tummasilmäinen poikaviikari, vikkela kuin kärppä.

Mökin ovesta löyhähtää miellyttävä lämmin. Uunissa palaa tuli. Nurkkasängyssä kuorsaa mies, mökin isäntä arvattavasti.

"No, kuivaahan tässä kolmeen tuntiin edes hieman pinnalta" — hyvittelee joku. Kilvan pyritään ryhmittymään uunin ympärille.

Pieni Koikkalainen laskee reppunsa lattialle ja istahtaa sen päälle selkä uuniin nojaten.

"Niin on lämmin", sanoo ihastuneena ja haukottelee. — "Ollapa vielä voileipä."

"Tuosta saat korpun. Me muut panemme tupakaksi."

Hetken perästä, kun Poke uudelleen virittää savukkeensa, sanoo hän:

"Katsokaas tuota. Se upposi kuin kivi pohjaan." — Hän valaisee tulitikulla Koikkalaista.

"Elähän, umpiunessa jo." — Pyöreäposkinen pää on kallistunut olkaa vasten. Pieni uljas soturi kenttävartiossa nukkuu kädessä korpunpuolikas — piittaamatta hiventäkään ankarasta sotakomennosta.

"Antaa sen maata. Mitäs, kolmetoistavuotias, lapsihan se sellainen peukaloinen on", sanoo ryhmäpäällikkö. Ja Poke ottaa väkeville käsivarsilleen pienen nukahtaneen kenttävahdin ja kantaa nurkkasänkyyn torpan miehen viereen. Poika ei siirrosta tiedä tuon taivaallista.

Siinä he sitten tupakoivat ja "turisevat" minkä mitäkin. Niin kuluvat verkalleen aamuyön tunnit. Himmeä päivänvalo jo kurkistelee sisään pienestä neliruutuisesta ikkunasta, joka on mennyt huurteeseen. Ulkona alkaa pakastaa.

Kuuluu askelten kopinaa.

"Vahdin muutos. Nyt asemalle syömään ja nukkumaan. Kahdeltatoista alkaa taas meidän vuoromme", sanoo ryhmäpäällikkö. Hän tarttuu Koikkalaiseen, joka hievahtamatta on nukkunut sikeää lapsenunta ja kantaa hänet takaisin reppunsa päälle. Siinä poika herää, hieroo pieniä kasvojaan, katselee ensin tajuamatta ympärilleen kummastelevin pyörein lapsensilmin. Sitten kapsahtaa pystyyn.

"Taisin nukkua", sanoo hän ilmeisesti nolona.

"Ei kun pienet torkut vain otit", hyrähtää ystävällisesti ryhmäpäällikkö. — Kaikista tuntuu niin somalta huolehtia hänestä ja pitää hieman hyvänä sellaista "Peukaloista."

Kun aamuhämärässä marssittiin rataa pitkin asemalle, lasi Arvo kätensä Poken olalle:

"Kuules, mitä sinä mietit ketjussa maatesasi?"

"Mitäpä siinä miettimään kerkesi, kun silmä kovana ja korvat hörössä piti joka suunnalle kurkkailla. Mistä niitä pahuuksia tiesi, vaikka olisivat selkäpuolelta yrittäneet. — Katsos, minä en mieti koskaan muuta kuin mitä juuri sillä hetkellä kysytään." — Poke lykkäsi poikamaisesti lakkinsa takaraivolle ja pisti tupakan.

Arvo katseli häntä syrjästä, hänen viisasta avonaista otsaansa ja raikkaita kasvojaan. — Miten hän muistuttikin sisartaan. — Kaikki Pokessa oli niin merkillisen selkeätä ja mutkatonta. Hän ajatteli ja päätti aina kuin lyhintä oikotietä osumatta siltä harhaan. Ja jyrkkyydessäänkin oli hän lahjomattoman oikeudenmukainen — heidän tulisieluinen "rikkitikkinsa."

Silloin katsahti Pokekin Arvoon, nyökkäsi hymyillen takaisin, läimäytti häntä reilusti olalle:

"Niinpä niin, veliseni", ja siten he kulkivat olka olkaa vasten koko matkan.

"Eihän tämä mitään oikeata sotaa olekaan, kun ei yhtään ammuta", kuuluu Peukaloinen — Koikkalainen kantaa jo virallisestikin sitä nimeä — toisille valittelevan.

"Maltahan, ukkoseni. Taitavat korvasi vielä toisenkin kerran tiliä laulaa", lohduttelee ryhmäpäällikkö.

* * * * *

Iltapäivällä se "oikea sota" sitten vasta tapansa näytti.

Ensimmäinen ja toinen ryhmä makasi kylmällä asemahuoneen lattialla kivenraskaassa unessa, kun päivystäjä alkoi kopistella heitä hereille.

Se oli raskasta heräämistä. Silmäluomet olivat kuin tahmassa, nenä tukossa, niin että henki vain hiukan pihisi sitä tietä, pakotti päätä ja joka jäsentä kylmän ja kovan makuusijan jäleltä ja kurkussa pisteli kuin neuloilla. Vaatteet tuntuivat kosteilta entisestään.

"Kun tästä pääsisi voiteeseen", Poke venytteli pitkään.

Ja "voidetta" tuli sillä kertaa. Komppanianpäällikkö ilmestyi ovelle ja sanoi hätäisesti:

"Hei pojat, pystyyn, pystyyn! Hyökkäys on odotettavissa. Kun näyttäytyvät, on heti lähetettävä sana tänne. Kukaan ei saa ampua, ennenkuin vihollinen on alhaalla niityllä." — Hän meni menojaan.

Pieni vaaksanvartinen oli pystyssä kuin raketti, eivätkä toisetkaan siekailleet. Ja muutama minuutti senjälkeen jo rientoaskelin kuljettiin taas rataa silmät päyillen joka suunnalle. Päässä soi taasen "telefoonilankaverkko" ja henki kulki pihisemällä sieraimista.

Mutta Peukaloista ei vaivaa nuha eikä päänsärky. Etumaisena mennä viilettää. Taitaisi mieleensä nähden vaikka kuperkeikan heittää.

Jo lähestytään ketjua. "Kuuluuko mitä?"

"Ei kuin rauhaa. Vaan pitäkäähän silmällä metsänrantaa tuolla. Sieltä se tulee, mikä tullakseen."

Vaihdutaan aseisiin. Seutu on kivikkorinnettä, jossa kivet ja kannot palvelevat erinomaisina suojuksina. Alhaalla avautuu parinsadan metrin levyinen niitty, vastapäätä metsäinen rinne.

Katseet nauliutuvat heti sinne vastapäiseen mäkeen, niin että aluksi tuskin huomaa mitään muuta ympärillään. Arvo Partio, kotiuduttuaan hieman tilanteeseen huomaa siten polvistuneensa lantatunkion suojaan aivan erään torpan pihamaalla. Lähellä läävän nurkissa kuukkii joitakin ja Poke on uskoutunut halkopinon turviin Peukaloisineen. Niistä on jo tullut ylimmät ystävät.

"Tulevat", sohahtaa läävän nurkalta, ja silmät nauliutuvat taas sinne puolelle. Siinä, missä metsä loppuu ja peltoaukeama alkaa, liikkuu mustia olennoita hiihtäen. Ne pyrkivät oikealle.

"Vetävät ketjunsä pään rataa kohti", tiedottaa Partio lantapatterinsa takaa.

"Eläs, ryssän pahuuksia ovat. Näetkö, miten sinellin helmat lepattavat tuulessa ja niin hiihtävät kuin ensi kertaa suksilla olisivat. — Minä ammun —" kuiskailee Poke kiihkeänä.

"Elä, ei ole lupa, ennenkuin ovat alhaalla."

Mustia olennoita alkaa ryömiä metsärinteessä yhtenä vilinä. — Sydänalaa kouraisee niin kummasti ja hermoja pitkin kulkee kuin jääkylmän sormen sively.

"Ammutaan pojat."

"Minä pamautan."

"Elähän", kieltelee Partio.

Pamahti. Hermosto on niin lujimmilleen jännitetty, ettei enää voinut pidättäytyä. Ja kuin siitä sähköttyneenä alkaa vastapuolelta oikea kuulasade.

Fiuu, fiuu — panee ilmassa. Fiuu — fiuu —. Niitä lentää kuin mehiläisiä parveilun aikana. Ne hyrisevät ympäri lantatunkion, räiskähtelevät halkopinon raoissa ja sivuavat kiviä ikäänkuin tietäen juuri niiden takaa etsiä maaliaan.

Tältä puolen vastataan tuleen, vaikka ei yhtä kiivaasti. Selittänevätkö ne sen epävarmuudeksi, peloksi tai vastustuskyvyn heikkoudeksi, koska venäläisvoittoinen ääni huutaa:

"Anjttautukaa —"

Raikuva yhteislaukaus oli poikien vastaus. Ja siihen laukaukseen ikäänkuin purkautui ensi hetken pingottunut mieliala ja nyt paloi suonissa taistelunhalu. Pojat olivat päässeet lämpenemään ja hyvätuuli palasi.

Arvo Partio silmäsi pitkin ketjua, näki loistavia silmiä, jotka kotkan terävyydellä tähsivivät eteensä, näki poskia, joilla paloi punaiset täplät — suomalaisia poikia, silmä silmää vasten perivihollisensa kanssa — kuin Viipurin lukiolaiset muinoin. Emme tahdo olla heitä huonompia! — leimahtaa sytyttävä ajatus, ja kivääri poskella pamahtelee yhä taajempaan.

Ei se ole raakaa kostonhimoa, se mikä hehkuu silmissä ja kulkee sähkövirtana suonia pitkin kivääriin, se on hyvitystään vaativan loukatun oikeudentunnon, se on isiltä perityn sydämeen patoutuneen katkeruuden purkautumista.

"Sana asemalle. Kuka lähtee sitä viemään!" muistaa ryhmäpäällikkö.

"Minä", pienoinen vaaksanvartinen hyppää terhakkana pystyyn lämpimin punottavin poskin. — "Minä vien", sanoo uudelleen vakuuttavasti.

"Peukaloinen, pysy ryömälläsi, kyllä sinut kuulat vähemmälläkin löytävät."

Mutta Peukaloinen jo viilettää asemalle päin. Fiuu — fiuu — ujeltavat kuulat hänen kantapäillään ja tyssähtelevät lumeen, niin että pyryää. Peukaloinen vain livistää kuin hippasilla hilpeiden toverien kanssa.

"Sellainen tenava. Eipä mokomassa vielä uskoisi sisua sikäli löytyvän" — ihmettelee joku ääneen.

Pauketta jatkuu. Sitten saapuvat pojat asemalta. Kiväärin räiske on ne viestittäkin jalkeille hälyyttänyt. Kukin saa toverin viereensä.

"Onpaan tämä mies paikan löytänä", sanoo se, joka tulee Arvon viereen, virkkusilmäinen lyseolainen jostain Savon puolelta.

"Tule vain, minä tätä siunattua patteriani jo olen tunnin syleillyt", nauraa Arvo vastaan.

Ammunta on kiihtynyt korvia huumaavaksi. Vihollisen puolella on huomattu lisävään tulo, koska eivät enää yritäkään ryömiä alas niitylle, päinvastoin matavat nyt ylemmälle rinteelle kivien ja puiden suojaan. Ampuvat vimmatusti osumatta kertaakaan. Onkin melkein mahdotonta lumesta erottaa valkopukuisia poikia.

Ei enää tunnu edes oudolta tämä leikki. Unohtuu vallan, että tuo vinkuminen ilmassa on kolkon

viikatemiehen säilän viuhketta. Tekee mieli juttusille ja lyhyinä lomahetkinä kerrytään lähetyviltä yksiin, toiset ryömien, uskalikot juosten. Lantatunkion takana on iloinen seurue koolla. Juttu luistaa rentonaan. Siinä on koulupoikia kolmesta kaupungista. Onpa somaa tehdä tuttavuutta näissä tiloin.

Ta-ta-ta —.

Mitä se oli? He hätkähtävät silmäten toisiaan. Joku kalpenee outoa ääntä.

Ta-ta-ta —.

"Kuularuisku", keksii eräs.

"Se se varmaan on. Herja, miten ilkeä-ääninen."

"Mutta mitä ne tuolla?"

"Missä, missä?"

"Tuolla alhaalla radalla. Dresiina siellä on ja siinä kolme, ei, neljä leveähelmaista häärää."

"Tännepäin tulevat."

"Peijakkaat — kuularuisku niillä siinä on. Aikooko ne —?"

"Sitä kohti pojat! Yhtaikaa — yks, kaks, kolme!" — Ja viisi kivääriä sylkäisee äkäisesti siihen suuntaan. Jo huomaavat toisetkin, ja pian ovat ryssät keskellä murhaavaa ristitulta.

"Ähä — jo tipahti yksi", kuuluu räiskeen lomasta riemuitseva helakka pojanääni.

"Toinen — hurraa! Näittekö, näittekö!"

"Takaisin yrittävät. Kuumottaako korvia? Tuoss' on lisää."

Kolmas tuuskahtaa selälleen pää edellä radan viereen. Ainoa eloon jäänyt ponnistelee kuin henkensä edestä päästäkseen piiloon suojaavan kalliioleikkauksen taa. Häntä saattaa luotituisku ja huudot: "Terveisiä Iivanoille Suomen pojilta!" "Tällaisia poikia meillä on!" riemuitsee ylinnä Peukaloisen kimakka ääni. — Vaan hetkisen perästä ei naurata.

"Sattui, ai ai" — kuuluu takaa. Ja torpan portailla istuu kalpea heiveröinen poika päätään pidellen.

"Mikä sinulle tuli? — Mitä sinä sieltä?" — Toiset ryömivät hänen luokseen.

"Juomaan olisin mennyt. Jo vuotaa, ai, ai. — Mihin lie käynyt?" — Hän ojentaa kättään heihin päin. Siinä palaa punainen veriläikkä. Ja kun lakki kohotetaan päästä, hulvahtaa sieltä kokonainen verivirta ja punaa valkean lumivaipan. — Ensimmäiset veriläikät. — Sitä on ilkeä katsella oudokseltaan. Pojat ovat totisia. Mutta neuvokas Poke on jo repinyt nenäliinansa ja tukkii sillä haavaa.

"Ei hätää", lohduttelee hän. "Naarmu vain. Pikkusen on pääkuortasi pinnalta kyntänyt. Vaan toimittauduhan asemalle sidottavaksi. Koetas, pitävätkö polvesi. — No hei, niinhän sinä seisot kuin ehjä mies. Taidat sentään saattajan tarvita."

"Kyllä minä vien" — tarjoutuu eräs haavottuneen tovereista. He häviävät pian alamäkeen.

Tulee hämärä. Mutta taivas on selkeä ja tähdet syttyvät yksitellen. Siitä tulee yöksi kireä pakkanen. Alkaa jo värisyttää märissä vaatteissa. Ammunta on laimeampaa.

"Partio" se on ryhmäpäällikön ääni — "ottakaa pari miestä mukaanne ja hiihtäkää metsiä myöten etelään päin ottamaan selkoa, yrittävätkö ne ehkä saartoliikettä sieltä käsin."

"Ymmärrän, herra kapteeni." — Partio kiepsahtaa mielissään pystyyn ja huutaa Pokea ja Koikkalaista halkopinon raosta. Alhaalta radalta siepataan sukset ja sitten painutaan voimakkain lykkäyksin pimenevään metsään.

"Tämä se taas verryttää puutuneet jäsenet", hyvittelee Poke.

Mutta harkitseva Partio neuvoo:

"Hiihdä sinä enemmän oikealle. Jätetään tämä Peukaloinen keskeen. Minä painun tänne vasempaan. Pidämme kymmenen metrin välimatkan."

He pyrkivät juuri etääntymään toisistaan, kun kuuluu kumea jyrähdys — sitten pitkä ujeltava ääni, joka salamannopeudella lähestyy, kiittää yli — ja sitten vavahtaa säikäyksestä koko vuorenrinne.

"Tykki", sanoo Poke — "koko juhlallinen därays joka tapauksessa." —
Vaan hänenkin äänessään on kieltämättä hieman juhlallinen sävy.

"Kuulitteko, miten se räiskähti tuolla ylhäällä; lie kiveen käynyt. Mennään katsomaan, että tuliko minkälainen kuoppa. Jos löytäisimme pommin sirpaleenkin" — innostelee Koikkalainen.

"Ei muuta kuin suoraa linjaa etelää kohti, niinkuin käsky kuului", sanoo Partio päättävästi ja lykkää suksensa liikkeelle. — Ja tutkimushaluinen Peukaloinen ei kärtäkään enää, hän tottelee mielellään näitä kahta, ne eivät alituisen hännää eivätkä ilvehdi vaan kohtelevat kuin muitakin miehiä. — He etenevät vuoren rinnettä, kohoavat aukealle kalliolle ja pysähtyvät hetkeksi tarkastelemaan.

Ammunta on melkein tauonnut, vain yksinäisiä laukauksia, jotka ikäänkuin muistuttavat: tääll' ollaan. — Huurteinen metsä ympäröi heitä hiljaisuudellaan. Lännessä metsänlatvoilla vielä puuntaa kapea keltainen viiru aivan kuin sulkeutuva päivänsilmä, muuten on jo pimeää.

Äkisti leimahtaa tummalla taivaanrannalla kaukainen salama, ilmaan sinkoilee kuin säkeniä, sitten uusi jyrähdys. — Vaistomaisesti he hieman kallistuvat, kun vonkuna lähenee ja menee yli. Kuula räiskähtää kallioon vielä äskeistä loitommalle.

"Se näyttää komealta näin pimeällä", sanoo Partio eikä nyt enää tarvitse pakottaa ääntään tyyneksi kuin äsken, kun jo tietää, mitä se on. — "Muuten vain taitavat pelotella, ettemme jälestä lähtisi heidän yöuntaan häiritsemään", jatkaa hän edelleen.

"Ikävää vain, ettemme voi puolestamme yhtä juhlallisesti sanoa 'hyvää yötä' takaisin", pahottelee Poke. — "Ne sieltä Viipurista ottavat joka lajia kuin hyllyltä vaan. Mitäs me, melkein paljain nyrkin. — Mutta puolemme me pidämme", helähtää teräksisellä ponnella lopuksi.

He tekevät sitten pitkän kaarroksen metsässä kuulostellen ja kurkkien välillä. Ei hisaustakaan. On niin hiljaista lopulta, että tuntuu kuin se korvia huumaava pauke, joka pari tuntia sitten vapisutti kukkuloita, olisikin ollut unta.

Sitten he saapuvat ketjuun takaisin. Taistelun voi katsoa päättyneeksi täksi päivää. Määrätään vahtivuorot, toiset pääsevät levolle.

"Joko tämä nyt oli oikeata sotaa mielestäsi?"

"Niin, joko näit ryssiä tarpeeksesi?" — udellaan Koikkalaiselta.

"No, tämän päivän osalle riittihän tuo", vastaa pieni urho.

Melkein kaksitoistatuntisen yhtämittaisen jännityksen perästä loikovat he viimeinkin aamuyöstä asemahuoneen lattialla. He ovat vielä kiihkeitä ja lämpimiä taistelun jäleltä. Juttu ei tahdo ottaa tauotakseen, kun jokainen kertoo vaikutelmistaan. Enin touhuua Koikkalainen, kehuu japanilaistaan, kehuu kupliksi vesille.

"Missä sinä oikeastaan olet oppinut kivääriä käsittelemään?" utelee joku.

"Kah, eno opetti junassa tullessa. Ensin se oli äkäinen kuin syötävä, uhkaili seuraavalta asemalta jalkapatikassa passittaa kotiin, mutta sitten leppyi. — Pääsinpäs niiltä luiskahtamaan. Ja mikäs täällä on ollessa!"

Niin, mikäs täällä on ollessa!

Se on ollut vaiherikas päivä, ihmeellisin heidän tähänastisessa nuoressa elämässään — niin sykähyttelevän iloinen ja repäisevä. On vasta kuin päästy leikin makuun, ei vielä tunneta sen oikeata luontoa. Heille se on vain ollut melkein kuin poikavuosien huima intiaanileikki, ihana ja hermoja kiihottava. Ja he nukkuvat kylmälle kovalle lattialle huulilla hilpeät sanat ja mielissä suruton seikkailuinto.

Sellainen oli päivä, jolloin komppania sai tulikasteensa.

KORKEAN JÄNNITYKSEN PÄIVIÄ.

Mutta huomisesta lähtien sai leikki vakavamman luonteen. Tilanne oli tällainen.

Koko seutu kuin käymistilassa. Ei kellään oikeastaan tietoa siitä, mikä on punaista, mikä valkeaa puolta. Niinä päivinä vasta piirtyi raja. Kylissä ympärillä kihisi punaryssiä liukkaina apureinaan paikkakunnan punaiset. Niillä oli Viipuriin vain vajaata pari peninkulmaa, siellä ehtymättömät asevarastot. — Siis joka suhteessa erinomaiset edellytykset.

Pysyttäytyä radan haltioina tällä kohdalla, pitää puhtaana maantiet ja turvata sivustansa saartoliikkeiltä — se oli pienen valkoisen joukon ylivoimainen tehtävä.

Joka hetki tuli uusia viestejä, miten punaiset yhä kasvavalla miesjoukolla ja järeämmillä aseilla koettavat vetää heidät nuotanperään. Sitä estääkseen piti pieniin partiojoukkoihin jakautuneena retkeillä oikealle ja vasemmalle, eteen ja taakse kahakoiden aina välillä ja samalla puolustaa asemanseutua, jota punaisten panssarijuna kävi tervehtimässä tiheän päähän.

Pohjoista kohti lähetettiin kaksi joukkoa, noin viisitoista miestä kummassakin. Toisen oli määrä hiihtää peninkulman päässä olevaan kylään puhdistaa sen punaisista, jotka sillä kohdalla yrittivät sulkea peräytymistien, toisen oli vastattava vilkasliikkeisestä maantiestä, joka Viipurista tullen haarautui kahtia. Sinne oli matkaa lähes kaksi peninkulmaa asemalta, joka oli liikkeiden tukikohtana. Jälkimäisen joukon mukana hiihtivät Partio, Poke, Seikku ja Paunu.

Pieni vaaksanvartinen silmäili surullisena heidän jälkeensä ja huokasi. Hänkin olisi mieluummin hiihtänyt mukaan seikkailuihin kuin jäänyt makaamaan lumikuoppaan. Vaan soturin ensimmäinen velvollisuushan on nurisematta totella, ja siksi lähti Koikkalainen uljaasti marssimaan miesten jälestä ponnistellen lyhyine säärineen toisten tahdissa. Välillä pysähtyi ihastelemaan "Hämäläisen lentäviä", viipurilaisia koulupoikia enimmäkseen, jotka tuulena pyyhkäisivät ohi sivakoillaan. Ne olivat ulkomuodoltaankin jo karskimpia kuin muut ja ahavan puremia. Hiihtomallikin oli niillä niin erin uljas ja tyylikäs. Heitä ihaili Koikkalainen enemmän kuin ketään, kun ne nuolena tulivat ja lähtivät ja olivat kuin itse partiokuningas Löfving yhtäaikaa joka paikassa eikä missään. —

"Hei, Peukaloinen! Elähän häviä, mikä sellaisen nuppineulan sitten lumesta löytää", — huudetaan edeltä. Sellainen loukkaa syvästi pienen vartiosoturin mieltä ja silloin hän aina ajattelee: vielä minä näytän teille, nuppineulasta ja muusta. Mutta hän on viisas poika eikä ole näköjään mikseenkään.

* * * * *

Me seuraamme hiihtäjien latua partiolle.

On verraton keli, suksi liukuu kuin itsestään sileätä maantietä. Raikas pakkassää ja nopea liikunto panee veren nopeaan kiertoon ja puree mielen pirteäksi. Ja jos lisäksi aurinko kultaa huurteisen metsän ja timanttisäihkyiset hanget, niin ei tarvitse enempää. Pojan mieli on valmis heittämään kuperkeikkaa kuulaisissa avaruuksissa.

Pian siinä kilometrit katkeavat. Määrän päähän tultua sanoo päällikkö:

"Mitäs, jos asettaisimme vartiat hiihtelemään täällä alhaalla ja pistäytyisimme vuoroomme aamukahvilla talossa tuolla mäellä."

Niin tehdään. Upea talo ottaa tulijat vieraanvaraisesti vastaan. Talonväessä ei saata huomata erityisesti levottomuutta. Kahvipannu porisee hupaisasti hellalla. Pojat soittelevat gramofonia kamaripuolella. Ilmassa on niin viihtyisä kotoinen tuntu, että pyrkii unohtumaan, millä asioilla ollaan.

Kolmannet kupit jo höyryävät nenän alla, kun vartiat törmäävät tuvan ovesta.

"Tulevat vasemmalta suota myöten. Niitä on ainakin satakunta."

Lyhyt sotaneuvottelu pidetään.

"Nyt ketju kiireesti molemmin puolin suonrantoja. Saattepa nähdä, että aiheutamme niille siellä avonaisella suolla sellaisen mieshukan, että puittavat tiehensä." — Ehdotuksen tekijä on Arvo Partio, hän on ehtinyt jo osottautua oivalliseksi soturiksi, on tyyni, hätäilemätön ja paikkansa pitävä.

"Kiinni on. Ja mikäs meillä itsellämme hätänä metsän suojassa."

"Suksille ja viivana, pojat!"

Hyvästellään hätäisesti. Emäntä pyyhkii silmiään esiliinaansa ja tytär, näppärä kuusitoistavuotias, joka äsken heitä kahvitteli, jää portaille silmät oudon suurina ja palavin poskin, kun pieni rohkea partiojoukko pyrynä laskettaa mäkeä ja häviää metsään.

He hiihtävät voimainsa takaa ja palavissaan saavuttavat suonrannan.

"Myöhään." — Ryssiin sinellin liepeet lepattavat jo silmäkantaman päässä edessä päin. Osa niistä nousee lehdon laitaa. Siitä pienen mäen yli päästyään niillä ei ole kuin alamäki, peltoaukeata ja ne ovat maantiellä.

"Hitto soi, ne katkaisevat meiltä vielä paluutien, jos ennättävät ennen meitä maantielle", säikähtää päällikkö. — "Seitsemän jääköön tänne vahtiin ja jos hätä tulee, peräytykää maantielle. Siellä tapaatte meidät. — Noiden tie on nostettava pystyyn", hän heittää uhmaten päätään ryssiin päin.

He ponnistelevat metsän läpi peltoaukealle peläten joka hetki tulevansa liian myöhään.

"Ehdittiin." — Päällikkö pyyhkii otsaansa, josta hiki valuu virtoinaan. — "Nyt aseisiin! Painutaan tuonne jokiuomaan. Siinä on valmis juoksuhaata. Ja vielä pajukkoa! Hei pojat, tästä tulee vielä hupaista lopuksi."

Tuskin ehtii viimeinen valkea lakki painua näkymättömiin jokiuomaan — maantie on siitä ylöspäin parin kivenheiton päässä, — kun metsästä alkaa kuulua ryssäin posmotus ja raaka ääni laulaa hoilottaa: "Ii-tän suuri kansa-a, katko kahleitänsä-a kuularuiskuina kanuunin, mil-joonin pistimin —"

Poke puree hammasta, niin että kuuluu ja äsähtää:

"Ja nyt te heilutatte niitä samoja pistimiä meidän nokkamme alla. Kun ette vain itse niissä kerta kylläisi —."

"Hiljaa! Jo tulevat pellolle." — Kiväärit kohoavat poskelle.

"Joko täräytämme?"

"Ei, ei, Jumalan tähden. Katsotaan ensin, mitä ne aikovat ja ammutaan vasta, kun ovat aivan lähellä."

Metsän rannassa on miestä mustanaan ja metsästä yhä lappautuu lisää. Suoraan kohti tulevat. Eivät näy mitään aavistavan, huoletonna ryhmässä hiihtelevät eivät yritäkään ketjuksi järjestyä.

"Joko?"

"Ei, ei, ei vielä. Hajaannutaan ketjuksi pitkin törmän reunaan. Kun minä merkiksi ammun, sen jälkeen pidetään tulta yllä yhteislaukauksin. — Onko patruunia kyllin?"

"Satakunta miestä kohti."

"Ei auta tuhlata sitten. Lakataan heti, kun ne peräytyvät — Asemamme on verraton. Nyt näytetään, pojat!"

Tämä se on jo toista ja todempaa kuin eilinen leikki. Kontataan nopeasti paikoilleen ja sitten kivääri poskella jännittyneenä odotetaan merkkilaukausta.

Vihollinen on enää noin viidenkymmenen askeleen päässä. Silloin pamahtaa merkkilaukaus ja sen jälkeen syöksee surmantulta törmän takaa kuin mistäkin hornankidasta.

Hiihtäjät hätkähtävät, sekaantuvat, menettävät malttinsa ja hurjassa sekasorrossa pakenevat takaisin metsään. —

"Helvetistäkö ne ampuvat", kuuluu joku kiroilevan.

"Ei toki sieltä päinkään", nauretaan törmän takana.

Mutta hangella makaa yksi liikkumattomana suksillaan. Eräs ryömii metsää kohti ja toinen, nähtävästi pahasti haavottunut, kieriskelee hangella ulisten surkealla äänellä apua. — Ne toiset ovat hävinneet metsään, nähtävästi siellä neuvoa pitävät.

Niin tehdään joenuomassakin, mutta siellä kokoonnutaan loistavin silmin.

"Verratonta. Sehän kävi kuin kiperä polkka."

Heitä naurattaa ja huoleton reippaus valtaa mielen. Taas tuntuu kuin olisi tämä vain huimaa, hermoja kiihottavaa leikkiä.

"Tulevat uudelleen. Paikoillenne. Ampukaa harvakseen ja muutellen paikkaa, niin että luulevat joenuoman olevan miestä täynnä."

Taas silmä kovana kykitään pää pajupesässä kuin jäniksellä. Vaan eipäs olla niille heimoakaan! Mieli on iloisen rohkea äskeisen onnistumisen jälkeen.

Uudistuu sama näytös. Vihollinen tulee metsärantaan ampuen kiihkeästi, mutta peräytyy uudelleen metsään.

Vaan joenuomassa ei enää naureta. Seikku on kierähtänyt alas törmältä ja viruu suullaan hangessa. Arvo Partio syöksähtää hänen luokseen alas, Poke samaten toisaalta pitkin harppauksin. Kääntävät hellävaroen. Rinnan alla hangessa paistaa veriläikkä niin kirkkaanpunaisena auringossa, että on kuin ei sietäisi sitä katsella.

"Ukko rukka, mikä sinulle tuli?" hätäilee Poke. Arvo hautoo lumella Seikun otsaa. Hän on valahtanut kalpeaksi huuliaan myöten hänkin. Seikku raottaa silmiään ja saa vaivoin puserretuksi kuuluviin:

"Rintaan kävi. Lyhyeen loppui tämä minulta —"

"Älähän nyt, älähän nyt, jospa hyvinkin —" yrittävät toiset uskomatta itsekään sanoihinsa. — Seikku on jälleen mennyt horrokseen.

"Tulimainen. Olemme hukassa. Ne pahuukset vetävät ketjunsä molemmin päin pitkin metsänrantaa", kuuluu silloin kiihkeästi törmältä.

"Jos ne pääsevät tuonne mäelle asti, näkevät ne sieltä meidät suoraan pitkin joenuomaa."

"Ja siitä on maantielle vain pari kivenheittoa. Tuli tästä hikiset paikat yhtä kaikki." — Poke rypistää tuimasti silmäkulmiaan. He vetäytyvät kaikki yhteen neuvottelemaan.

"Entä ne toiset seitsemän. Varjele, ne perii hukka. Taitavat jo nyt olla eristetyt meistä", muistaa joku.

Äsken hehkuvat kasvot ovat valahtaneet kalpeiksi, lihakset värähtelevät, silmissä palaa synkkä uhma.

"Me emme antaudu."

"Emme, vaikka — viimeiseen mieheen."

"Ja viimeinen säästököön viimeisen patruunan omalle osalleen."

"Tuohon käteen." — Silloin he tuntevat ensi kertaa syvästi ja väkevästi, miten suuri voi ihminen olla, miten paljon suurempi kohtaloansa, ja rintaa paisuttaa jalo ylpeys.

"Tai kuulkaahan" — se on joukon johtaja, joka palavissaan puhuu — "turha meidän on tähänkin jäädä. Yhtä hyvin voimme kiivetä ylös ja yrittää hiihtää metsään."

"Aukeata peltoa!"

"Niin, muuta mahdollisuutta ei ole. Saman me menetämme tai voitamme joka tapauksessa."

"Entä Seikku. Häntä taitaa olla mahdotonta —"

"Seikkua ei jätetä." — Arvo Partio sanoo sen järkähtämättömän päättävästi.

"Vaikka selässämme viemme tai sitten yhdessä jäämme", täydentää Poke liikutuksesta valkeana, värähtelevin huulin.

"Ei minusta enää mukaan ole", — kuuluu heikosti Seikun ääni. Hän on tullut tajuihinsa ja kuullut kaiken. Ja kun Arvo ja Poke kumartuvat häneen päin, jatkaa hän: "Ei se hyödytä, kuolen käsiinne." Hän hymyilee raukeasti nähdessään Arvo Partion polvillaan hangessa vierellään katsellen häneen kostein silmin. Seikku tavottaa hänen oikeata kättään, pusertaa sitä lujasti ja sanoo:

"Ota sinä minun kelloni. Pidä muistonasi pojalta, joka sinun ansiostasi nyt kuolee kunnialla. — Ja sano rehtorille, että minä — osasin ainakin miehen tavalla kuolla — 'kunnian ja vapauden puolesta'."

"Sinä osasit elääkin miehen tavoin, Seikku. Sen sinä teit. Sinussa oli miestä enemmän kuin yhdessäkään meistä."

"Kiitos —" kalpealle poskelle vierähtää yksinäinen kyynel. — "Lähtekää sitten —" sanoo Seikku käskevästi. Ja kun ystävät yhä pitelevät hänen kylmiä käsiään raskaiden ristiriitaisten tunteiden riehussa mielessä, lisää hän painavasti:

"Se on minun viimeinen pyyntöni teille — ymmärrättehän. — Antaisitko ensin kiväärini, se jäi tuonne törmälle." — Arvo Partio ojentaa sen hänelle ja kohentaa hänen asentoaan puoleksi istualleen kinoksen nojaan. Tulee raskas hiljaisuus.

Silloin kohottaa kuoleva poika raukean kätensä lakin reunaan. Hän tekee kunniaa jäähyväisiksi aseveikoilleen. Hänen silmissään on ihmeellinen kirkkaus ja hän hymyilee niinkuin se, jolle elämä enää merkitsee vain lyhyttä odotusaikaa ennen lopullista suurta voittoa.

Ja toverit ympärillä tekevät hänelle kunniaa niin ryhdikkäästi ja kauniisti, niin sydämestään kuin tervehditään vain *sankaria*.

Sitten he heittäytyvät suksilleen sanaa sanomatta, miehekkäästi vaientaen surunsa ja hiihtävät pois, ensin pitkin jokiuomaa noustakseen ylös toiselta suunnalta kuin missä vihollinen otaksuu heidän olevan. — Jokimutkassa vielä vilkaistaan taakse. Seikku kohottaa kätensä tervehdykseen — vielä viimeisen kerran. Kiväärinpiippu välähtelee auringossa, — hangella hehkuvat veriset ruusut — Sitten he eivät enää näe häntä. Ah, ei koskaan —.

"Tästä yritetään ylös. Sitten painelkaa nuolena metsään. Hajallaan on hiihdettävä, muistakaa."

Mutta juuri kun he kiipeävät jokitörmää, pamahtaa laukaus takaa. He hätkähtävät.

"Jokohan —." Mutta sitten pamahtaa toinen, kolmas — herkeämättä. He ovat aivan ymmällä, pääsevät ylös, näkevät punaisten ketjun metsänrannassa. Mutta heitä ei tähtää kukaan. Punaiset suuntaavat tulensa entisiin aseisiin joenuomassa.

Ah, Seikku — tajuavat he sitten ja ajatuksissaan voivat nähdä, miten se istuu kinokseen nojaten ja ampuu ilmaan, ampuu herkeämättä.

"Se tahtoo kääntää punaisten huomion meistä", sanoo Poke oudon tukehtuneella äänellä. He syöksyvät tuulena metsää kohti. Heidät huomataan jo ja luoteja lentelee sakeana hyttysparvena heidän ympärillään. Mutta he pääsevät kuin ihmeen kautta ehein nahoin suojaavan kalliokielekkeen taa ja pysähtyvät silmänräpäykseksi vetämään henkeä. Puissa rapsahtelee ja räiskää.

"Seikku meidät pelasti", sanoo Partio.

"Sankarin tavoin" — täydentävät toiset. He tuntevat, miten ilmassa liikkuu jotain pyhää ja vakavaa niinkuin aina kuoleman läheisyydessä.

"Se ampui varmasti tyhjäksi koko patruunavyönsä", sanoo joku.

"Säästiköhän viimeisen patruunan?" jysähtää mieleen. Mutta eivät uskalla ajatella loppuun.

"Eteenpäin pojat. Hetket ovat luetut." Johtaja rykäisee ja kokee karskistua. — "Yritetään tuota kohti. Sieltä luulisin olevan lyhimmästi maantielle. Jospa hyvinkin ne toiset jo olisivat ehtineet sinne."

He lähtevät liikkeelle sellaisin tuntein kuin palaisivat kuoleman portilta ja alkaisivat taas alusta. — Seutu on vierasta, he painuvat liaksi oikealle ja ennenkuin arvaavatkaan, ovat metsäsaarekkeessa aukean keskellä, jota kiertää vihollisen ketju miltei puoliympyrässä. He hätkähtävät, jähmettyvät kauhusta paikalleen suolapatsaiksi. Ajatus pysähtyy ja hölmistyneinä he vain katselevat suoraan vihollista päin.

Se heidät pelasti.

Ta-ta-ta —.

"Lempo soi, niillä on sekin väkkärä mukanaan."

"Hoi kaverit" — hoihkitaan yli aukean — "näkykö lahtareita?"

"Hiljaa, nyt viisaasti. Ne luulevat meitä omikseen." — Verraton sattuma piristää liikutuksesta väsyneet mielet ja Pokella leikkii entinen kujeilunhalu silmäkulmassa, kun hän vääntäen äänensä leveän räikeäksi mölyää vastaan:

"Eikö nuo lie lapelleet kinttuihinsa."

"Ollaankos Kolikkoinmäeltä?" huudetaan taas.

"Eikö mitä, kun Papulan puolelta." — Mutta kujeillessaan unohtaa Poke muuttaa ääntään ja sieltä kuuluu epäillen:

"Pankaas yksi teitistä lähettinä tänne, että tiedämme teitin vissiin säkiin kuuluvan."

"Tullaan" — tomahtaa varmasti vastaan. Se joka niin sanoo, on hiljainen harvasanainen työnjohtaja jostain maalta, jyrävä, karkeatekoinen mies. Hän katsoo lujasti silmiin toisia, jotka hetkeksi näyttävät menneen kuin neuvottomiksi.

"Nuo toimittakaa vaimolleni, jos ei kuuluisi miestä takaisin." — Hän ojentaa sormuksen ja kellon päällikölle. Ja kun Poke ja Arvo Partio molemmat yhtaikaa päättävästi yrittävät kääntää suksiaan, lisää hän torjuen:

"Minä niiden kanssa kai paraiten pärjään." — Ja hän iskee voimalla sauvansa hankeen kasvot lujaksi kiteytyneen päätöksen juonteissa.

Toiset ensin seisovat hetken paikoillaan — se on vielä luonnollista hämmennystä — sitten lähtevät hiljaa hiihtelemään, seisahtelevat, joku vetäisee lauluksi — se on jo sotajuonta. Pääsevät metsäsaarekkeelta aukean reunaan ja ovat hihkaista ilosta, kun näkevät jyrkän Tourun hiihtävän hetken perästä jo takaisinpäin.

Yhdyttyä annetaan mennä aika luikua — ja sitten ota kiinni! — Vasta kauempana tohditaan kuunnella Tourun selontekoa matkastaan. Hän oli hyvin näytellyt osansa "plutoonan päällikkönä tiedusteluretkellä", jonka tarkoituksena on edetä mahdollisimman kauas ottamaan selkoa, minne lahtarien latu vie.

Mieliala siitä jälleen kohoaa ja he antavat suksen luistaa. Mutta kohta puoleen alkaa hämärtää eikä heillä ole oikeata selkoa edes missä ollaan ja mitä päin olisi pyrittävä. On välttämättä noustava johonkin vuorelle katsastamaan. Aletaan kavuta ylös katajikossa, kun vasemmalta kuuluu ääniä ja suksen liikettä.

He painuvat ryteikköön. Hämärä lisäksi suojaa heitä. — Oikein — sieltä tulee neljä miestä suksilla vain muutaman kolmenkymmenen metrin päässä heistä.

"Tulimainen — nyt katkesi minulta raksi", — kuuluu joku äsähtävän.

"Mutta eivätkös ne ole —."

"Ole ääneti, kuunnellaan."

"Minulla on remmin pätkä taskussani, jos sillä selviät."

"Se oli selvästi Paunu", riemahtaa Poke.

Hurraa! — pölähtää katajikosta, hillitysti, mutta niin repäisevästi, että toiset ovat pudota istualleen. Eräs yrittää pakoon, joku hädissään ampuu täräyttää taivaan pilviin.

"Pöhköt! Omia ollaan", huudetaan katajikosta. — Yleinen riemu ja äänten solina.

"Missäs toiset kolme?" huomaa päällikkö kysyä. — Silloin vaikenevat äänet kuin leikatun poikki.

"Omilla teillään. Jouduimme saarroksiin ja pakenimme", tulee matalasti.

"Meiltäkin jäi Seikku sinne." — Äänettömyys.

"Johan tälle Lassillekin oli käydä hullusti. Joutui vangiksi, mutta kun Paunu ampuu täräytti keskelle joukkoa ja kaasi yhden, äimistyivät toiset siitä niin, että Lassi luiskahti käsistä äkkiliukkaasti ja puitti meille perästä."

Metsässä ammutaan jossain kauempana. On jo niin pimeätä, ettei erota kuin läheisten puiden rungot. Taas pamahtaa ja kuin siitä innostuen alkaa kuularuisku tatattaa jossain kaukana, mutta kiväärin pauke tuntuu kuin lähenevän.

Eteenpäin — minne, sitä ei heistä aavista kukaan. Paukkuu jo edessäkin päin. He muuttavat suuntaa. Hetken perästä pamahtaa siltäkin suunnalta ja silloin toteavat he tilanteen kaikessa kaameudessaan: saarroksissa. He alkavat täräyttellä hekin. Metsä on täynnä pauketta ja kuulien viuhunaa. Se tuntuu kolkolta pilkkopimeässä. Joka hetki odottaa tuntevansa luodin kulun ruumiissaan. Siten harhailaan edestakaisin, koetetaan pysytellä yksissä, mutta häivytyään sittenkin ja lopulta ei tiedä, kenen kiväärin luodit ympärillä viheltävät, omienko vai vihollisten.

Paunu kerran kompastuu johonkin pimeässä. Hän haroo eteensä. Mikähän siinä? — Silloin kylmäisee häntä kauhea aavistus ja hän piirrältää tulta varoen. — Se on miehen ruumis, oman ryhmän miehiä, nuori talonpoika. On alastomaksi riisuttu. Rinta on yhtenä verihyyteenä. Sitä on kamala nähdä.

"Mitenkähän Seikku?" ajattelevat he harhaillessaan eteenpäin pimeässä ja kylmä väristys puistattaa heitä.

Tämä on siis sota — ajattelevat he edelleen ja nyt siihen ajatukseen jo sisältyy toisenlainen todellisuuden maailma kuin vuorokausi sitten.

Se oli hirveä yö. Lopulta he sekaantuivat toisistaan ja saapuivat kaksin kolmin kerrallaan aamun valettua kylään. Ne kolme ystävästä ovat juuri nousemassa maantielle, kun käänteestä tulee hevonen hiljaista hölkkää.

"Kädet ylös", komentaa Poke tuikeasti, ja reen sevältä kavahtaa mies seisaalleen ja nostaa vapisevat kätensä ilmaan.

"Emme me mitään", tankkaa hän kauhuissaan — "rauhallisia kulkijoita vain."

Siltä näyttääkin. Reslasta tuijottaa heihin kalpeakasvoinen naisihminen ja lapsia neljä, viisi, silmät suurina renkaina.

"Pakolaisiako ollaan?" huomaa Arvo Partio kysyä ja lisää samassa tyynnyttäen: "Me olemme valkoisia."

"Luojan kiitos", pääsee niiltä yhtäikaa. — "Koko yön on ollut sellaista ahdistusta", purskahtaa sitten vaimo itkemään. — Ne kertovat, miten parin kilometrin päässä on punaisia talot täynnä ja uusia tulee maantie mustanaan. Heidän kylässään jo olivat pillojaan tehneet, polttaneet kylän suurimman talon ja ampuneet isännän. Pojat kysyvät tietä asemalle ja matkan pituutta. "Tuota kohti", näyttää isäntä. — "Pitäisipä sinne tulla kilometriä kymmenen."

"Kun eivät ne vain saartane asemaa. Tästä tulee kuuma päivä vielä", sanoo Poke, kun he ovat jo liikkeellä.

"Pelkään, että meidän on pakko peräytyä ylivoiman alta", arvelee Partio totisena.

He ovat loppunuupuneita miehiä, kun vihdoin asemalle tulevat. Silmiä kirvelee pitkän valvonnan jäleltä kuin tulella ja ohimoita kuumottaa. Sinne ovat jo toisetkin kertyneet vähin erin. Nyt se tiedetään varmasti, että viisi heistä jäi matkalle: kaksi kuolleena, kaksi teille tuntemattomille ja yksi vangittuna. Jo ovat palautuneet pohjoiseenkin päin lähetetyt, raskain tappioin hekin: kolme kaatunutta, yksi kadoksissa, kaksi haavottunutta. Toista niistä ovat toverit suksillaan kantaneet läpi metsän. Hän vetää viimeisen henkäyksensä laskettaessa asemahuoneen lattialle.

Edellinen vuorokausi on tehnyt hallaa pienelle joukolle.

Mutta nyt ei ole aika eikä paikka laskea tappioitaan ja surra menneitä. "Lentävät" ilmestyvät odottamatta etelästä päin ja tietävät kertoa vihollisten yrittävän sieltä saartoliikettä kauempaa. Puristavat yhtäikaa molemmilta sivuilta ja rataa pitkin. Maantie on auttamattomasti menetetty. Moninkertaisen ylivoiman edessä on sieltä täytynyt peräytyä. Ellei tahdota jäädä sulkeuksiin, on viipymättä rataa pitkin perädyttävä. — Jo sielläkin hiiviskelee punaisia, tulee viimeinen jännittävä viesti.

Ne ovat tietoja, jotka puhaltavat vireän toimintahalun uupuneimpaankin. Siinä nähdään, mitä voidaan ja jaksetaan, kun *täytyy*. Häätisesti syödään, sitten suoriudutaan taipaleelle jälleen.

"Entä miehet ketjussa?" kysyy joku.

"Ei ole voimia vaihtaa vuoroja. Saavat luvan kestää loppuun." — Toinen puistaa päätään arvelleen: syömättä, nukkumatta jo yli vuorokauden. Mitähän tästä tulee?

Ja he heittäytyvät suksilleen hajaantuen taas pieninä joukkoina eri haaroille. Ei siitä synny mitään oikeata taistelua sinä päivänä, vaikka jännitys on ehkä sitä suurempi, kun ei tiedä, mitä on oikein odotettavissa ja mistä päin. Molemmiin puolin ollaan liikkeellä pienin joukoin tietämättä koskaan, kenen suksien suihke korvaan kulloinkin ottaa, omienko vai vihollisen. Kun toisiaan tavataan, niin kauempaa vain vaihdetaan terveiset kivääreillä, sitten painutaan loitomma. Se on aivan kuin pyrkisi kumpikin ulottuttamaan tuntosarvensa mahdollisimman lähelle vihollistaan voidakseen vaistota sen suunnitelmat ja ajatukset.

Kun illansuussa asemalla tavataan, on tilanne, jos mahdollista, entistä synkempi. Vartiostosta radalla tuleva viesti kertoo tosiaan vihollisen liikuskelevan radan varsilla selkäpuolella. Puolen kilometrin päässä radalta pitäisi olla keskitettynä suurempiakin voimia.

Aikovatkohan ne särkeä radan? Ehkä ovat särkeneetkin paikoin. Tai miinottaneet! Tai suunnittelevatko hyökkäystä junan kimppuun? — Sellaisia kysymyksiä risteilee ilmassa. Kaikki on mahdollista, enemmänkin ehkä kuin mitä osataan kuvitella.

Aletaan jouduttaa lähtöä. Tavaroita lastataan vaunuun tulisella kiireellä. Eräässä vaunussa on dynamiittia satoja kiloja.

"Kolkkoa matkaseuraa saamme", sanoo Arvo Pokelle. — "Se jos räjähtää, niin —"

"— taivaan tähdissä tavataan." — Poke sanoo sen ihan totisena, mutta molemmat purskahtavat vapauttavaan nauruun hullunkuriselle olettamukselle.

Hämärissä lähetetään miehille sana ketjuun vetäytyä asemalle. Niitä alkaa sieltä tippua vähin erin. He ovat maanneet siellä yhteen kyytiin kolmekymmentä pitkää tuntia. He ovat yltyleensä jäässä ja huurteessa, vaatteet helisevät jäähilseissä. Kasvot ovat ilmeettömiksi jähmettyneet, silmät tulehtuneet ja veristävät. Toiset ovat melkein kuin tajuttomia. Puoleksi kantaen heidät saadaan sieltä pois. Lämpimään tultua heti menevät horroksiin. Komppanian lääkäri ja sanitäärit virottelevat heitä parhaansa mukaan. Siitä huolimatta vie toisten tie suoraan sairaalaan.

"Peukaloinen?" muistaa Poke äkkiä. — "Kadoksissako se poika on?"

Silloin huomataan kaivattavan vielä kokonaista ryhmää. Todellakin! Nehän komennettiin vahtiin järveen pistävälle niemekkeelle hieman erillään muista.

"Vaan niillä se on ollut hikinen paikka tänään", toimittaa muuan. — "Punikit tulivat panssarijunallaan lähemmä kuin konsaan ennen ja pommittivat suoraan sitä suuntaa. Lienevät meikäläiset niitä ärsyttelleet kivääritulellaan."

Mutta kaivatuita ei kuulu. Poke kulkee kuumissaan ulos ja sisään. Asemapiha on miinotettu, tavarat lastattu. Ollaan lähtövalmiita.

Silloin tekee Poke päätöksen. Menee päällikön luo pyytäen, että lähtöä siirrettäisi puolisen tuntia, siihen hän ehtisi hiihtää niemelle katsomaan, miten siellä asiat ovat.

Päällikkö katsoo kelloaan, puistaa päätään: "Joka minuutti on arvaamattoman kallis. Se voi maksaa monin verroin enemmän kuin meidän kaikkein elämän — ymmärräthän. Mutta ehkä sentään — No, käytäkin sitten käpäliäsi!"

Ja Poke panee pitkät säärensä liikkeelle aivankuin niillä ei olisikaan kahta päivää ja yötä jo hiihdeltä hetkistäkään lepuuttamatta.

Mutta kalliit hetket lentävät kuin siivin. Päällikkö kulkee edestakaisin kello kädessä. Puolituntia on mennyt. — Käydään vielä viimeisen kerran asemapihalle kuulostamaan, mutta ovesa törmätään Pokeen, joka tulee retuuttaen selässään Peukaloista. Pojassa ei ole paljon eloa jälellä.

Ne ovat kuin jäätönkiksi kohmettuneet kaikki kahdeksan. Kalisevien hampaiden raosta saa eräs puserretuksi vaivoin:

"Kyllä me olisimme määräystä totellen olleet siellä vaikka huomiseenkin paikoillamme."

"Uljaita poikia. Vapauden ristin veroisia jokikinen. Se oli verratonta lainkuuliaisuutta." — Päällikkö lähtee loistavin silmin.

Sitten junaan viivyttelemättä. Siitä tulee kaamea matka pimeässä yössä.

Ajatteles, jos rata on rikottu tai miinotettu! Mitäs, jos ne hyökkäävät yhtäaikaa molemmilta puolilta! Niillä kuuluu iltapäivällä olleen jo kuularuiskujakin sillä suunnalla.

Ja dynamiittivaunu! Jos yksikin luoti —.

Ajatus ei uskaltaudu mihinkään johtopäätökseen.

Mutta matka sujuu onnellisesti kilometri kilometriltä, vaikka juna tuntuu ryömivän eteenpäin matkaajien mielestä ja kilometrit venyvät peninkulmiksi.

Saavutetaan jo melkein seuraava asema, kun kauhea jyrähdys tärisyttää ilmaa. Tuntuu kuin juna hypähtäisi koholle säikäyksestä ja sitten seisahtuisi siihen paikkaan.

Dynamiittivaunu — ajattelee jokainen. Mutta sehän on mieletöntä. Eihän tässä enää oltaisi, jos —

"Minä tiedän", välähtävät Poken silmät. "Meidän 'lentävät'. Ne räjäyttivät rautatiesillan."

Valtava täryys saa pienen Koikkalaisenkin hetkeksi hereille. Hän kimpoaa istualleen ja ällistelee ympärilleen silmät renkaina. Jo tuntee Poken ja sanoo sopertaen:

"Me päätettiin, että vaikka viimeiseen mieheen —" mutta kupertuu kesken uljasta lausettaan Poken syliin eikä sen koommin tikahda, ennenkuin huomisaamuna.

— — — "Ei sitä ennen tietänyt, mitä väsymys merkitsee. Nyt sen kyllä luissaan tuntee. Oh —" kuuluu joku pimeässä haukottelevan. Heillä on vielä kaiken jäljesteeksi suoritettavana raskas vahti sinä yönä ja he laahaavat pakottavia jalkojaan vaivoin eteenpäin kulkiessaan ketjuun.

Toiset, joiden vuoro on levätä, tapautuvat heille osotettuun majapaikkaan. Mutta ovesa on isäntä vastassa ja äreänä tiuskii:

"Menkääkin muuanne. Ei tämä mikään kestikievari ole." — Se on ilmeistä pelkoa ja arkuutta omasta nahkastaan, ei "punaisuutta."

Pojat vain veivautuvat sisälle ja putoavat kuin kivi heti makuuasentoon lattialle, ihan vain mihin ja miten kukin sattuu. Ja kun isäntä jatkaa pärmänttämistään, kivahtaa joukosta joku ijäkkäämpi: "Nyt lopeta hyvän sään aikana! — Niinkuin tässä ei olisi pidetty ja edelleenkin pidettäisi vahtia sinunkin talosi puolesta." — Isäntä mukisee sen perästä vain partaansa ja peräytyy tuvan peräkamariin. Eikä tuvasta kuulu kohta muuta kuin tasainen huounta raskaina maininkeina.

Mutta joka kahden tunnin kuluttua on vuorojen vaihdos. Silloin komennetaan armotta kaikki pystyyn. On mahdoton muuten saada selkoa, ketkä kulloinkin ovat vuorossa, kun maataan ihan sikin sokin.

— — — "Tämä on sota", sanoo Poke Arvolle kolkon totisena, kun he vilusta väristen seisovat talon pihalla odotellen toisia ketjuun lähteviä. Mutta sillä kertaa havahtuu hän valppaaksi ja tarttuu kiihkeästi ystävänsä käteen. — "Näetkö, näetkö?" sanoo hän vain ja viittaa taakse päin.

Yöllistä taivaanranta punaa tulipalon loimu kajastuen heidän kasvoillaan, joista tällä hetkellä kaikki nuoruuden pehmeys ja raikkaus on kadonnut jättäen sijalle pingottuneen terävän ilmeen. Silmissä palaa synkkä tuli.

"Niin, tämä on sota", kertoo Arvo varhaisvanhan totisuudella ja sitten lisää: "Montakohan kertaa siinäkin kylässä talot ovat kokkona loimunneet ja miehet, näinikään yöllisessä vartiossa seisoen, turhaan puristaneet kivääriin päätä. — Ja sitten ovat pellot taasen vuosikymmeniksi kasvaneet umpeen ja elämän mahdollisuudet ostettu uusilla uhrauksilla ja ponnistuksilla." — Ja vielä hitaammin ja totisemmin:

"Minä luulen, ettei meidän mittamme ikinä voi nousta niin kärsimysten kukkuroimaksi."

"Vaan kun ajattelee esimerkiksi Seikkua" — Poken äänessä värähtelee aivan kuin sisäinen nyyhkytys. — "Se oli sentän liian kovaa, tuntui silloin ja tuntuu nytkin. Jäädä yksin odottamaan kuolemaa. Siinä kysytään miehuullisuutta enemmän kuin kaatua taistelun temmellyksessä — etkö luule? Minä pelkään, etten minä jaksaisi niinkuin Seikku. — — Arvo, miltä sinä luulet kuoleman tuntuvan?" — Loppu tulee hiljaa ja arkaillen, siinä on aivan kuin lapsen pimeänpelkoa.

"En tiedä. Kun on nuori ja terve, ei sitä tule ajatelleeksi. — Tai kyllä minä silloin lähtiessäni ajattelinkin. Minusta on tärkeintä, että on aina ikäänkuin puhtaat paperit, jos sekin kohtaisi. Uljaasti elää ja tynesti kuolla. Sellainen pitäisi miehen olla."

"Niin pitäisi. Ja kyllä tämä aika siihen opettaa — kenessä on ainesta siksi. — Ajatteles, että se on nyt äkkiä käynyt niin eläväksi mielessä, vaikka ei ennen koskaan tullut ajatelleeksi."

Askelten kaiku kuolee pimeään yöhön. Niillä teillä, joita ystävykset kulkivat, syntyi joka hetki uusia outoja ajatuksia. Sellaisia ei ollut koskaan kulkenut heidän nuorena sielussaan. He tuijottivat elämän ja kuoleman arvoitukseen kuin pimeään yöhön edessään eivätkä voineet sitä mitenkään ratkaista. — — —

Näinä korkean jännityksen päivinä luotiin Karjalan valkoinen rintama äärimmäisin voimanponnistuksin ensin lyhyempinä, sitten yhä pitempinä katkelmina, kunneikka vihdoinkin ketju — elävä muuri nuorta lämmintä voimaa — kulki katkeamatta Saimaasta Laatokkaan.

Miten paljon se kysyi ja mitä kaikkea kesti niinä talviöinä, sen todistajina ovat useissa tapauksissa vain yksinäiset yön tähdet. Sillä sellaisista vaikenee oikea mies ritarillisuutensa tunnossa.

KIRJE SOTURI ARVO PARTIOLLE HEIKKI VELJELTÄÄN.

Kas, sellainen ilo odotti Arvo Partiota eräänä iltana ketjusta tultua. Siinä oli monta pitkää sivua täynnä korkeita harakanvarpaita ja hirvittäviä kielellisiä kompastuksia, joista kieliopin opettaja olisi Heikkiä

varmaan höyhentänyt. Mutta Arvo katseli niitä lämpimästi liikuttuna. Hän voi niin elävästi nähdä, miten Heikki veli, totisena kuin Pulkkisen pässi ähki ja kynteli rivin toisensa jälkeen melkein kuitiksi pureskellulla kynänvarrellaan — vai olisiko jo taas ostettu uusi! — ja kieli lerpatti ulkona kirjaimien mukaan koukeroiden.

Se kirje toi muassaan lämpimän kotoisen tunnun kolkkoon tupaan. Näin se kuului:

— — — ssa, helmikuun 18 p. 1918.

Sivu 1.

Rakas vanhempi veljeni Arvo!

Nyt minä kirjoitan sinulle! lehtori sanoi päivällispöydässä että joko olet kirjoittanut ja Minä sanoin että en, mutta nyt minä kirjoitan. Nyt loppui koulu ja Isä kävi kaupungissa viime lauantaina mutta kun Minä oikein pyysin, lupasi minut tänne vielä viikoksi Vartiopalvelukseen vaikka koulu loppui. Sillä minä olen suojeluskuntalainen. Meillä oli alussa vain haulikon Rämät. "Nämä ovat ihan tyhjän panttina, sanoi toisen luokan tolvanen, että ei näillä kaataisi Varpustakaan vielä vähemmän ryssää." Eilen jo saimme Kivärit, minä sain oikean japanilaisen ja se oli melkein uusi. Ja Äiti oli kovasti itkenyt, mutta ei nyt enää itke, kun sinä jo kirjoitit sieltä Sodasta. Kirjoita pian minullekin että onko teillä Tykkeitä oikein sellaisia jyrytykkeitä ja miten pitkän matkan päähän pamahdus kuuluu. Että kuuluuko niinkuin täältä sinne meille Kurenrannalle.

Menetkö sinä Tykkiväkeen? Minä menisin jos pääsisin. Ja kirjoita sekin, minkälainen on kuularuisku. Meidän luokan toivola sanoo että se on niinkuin se palokunnan suuri ruisku, jota me veivattiin silloin sairashuoneen tulipalossa, mutta että paljon suurempi vain. Vaan minä sanoin että Minä en usko, ennenkuin kysyn sinulta. Se kun hölyää toivola aina tyhjänpäitenkin. Onko sinulla sodassa hyvin kylmä siellä juoksuhaudassa? Minä kävin kerran yöllä puutarhassa koettamassa että onko hyvin kylmä. Makasin Lumikuopassa omenapuun alla. Minulla on jo siellä vallitkin ja ampumareijät Minä ja tolvanen laitoimme. Ja minusta oli hyvin kylmä.

Nyt sinä saat minun joululahjarukkaseni, ne Koirannahgaiset (Tässä Arvolle kihahki vedet silmiin! Koirannahkaiset olivat Heikin korkein ilo ja ylpeys) jotka räätäli peska ompeli, lehtori sanoo että niillä on vaikia ampua mutta minä sanoin, että leikatko puukolla reijän siihen oikian käden rukkaseen. Minä sanoin: kyllähän Räätäli peska sitten paikkaa kun rauha tulee vaan en minä usko että tulee. Minä ajattelen, että ensi vuonna vielä on Sota. Etkö sinäkin usko, että Toisluokkalaiset jo pääsevät sotaan, sillä minä olen kolmas järjestyksessä voimistelussakin. Minä aina ajattelen, että sinä sattuisit haavottumaan, vähän vain tietysti niinkuin sormeen eli muuhun, mistä ei tee niin kipeetä. Ja Minä menisin sitte juoksuhautaan sinun sijaiseksesi. Kaikki meidän luokan Pojat menisivät sotaan, sekin Kekki joka on minulle vain olkapäähän eikä nosta kuin kaksi kivääriä. Minä nostan viisi. Mutta ei oteta alle 18 vuoden ilman vanhempien lupaa. Eivätkä ne Lupaa. Sillä minusta ovat kaikki isot ihmiset ja Äidit aika pelkureita. Mutta se tuomarin Ensio karkasi eräänä yönä ikkunasta. Tuliko se sinne teidän juoksuhautaan? Ja tohtorin aune kysyy aina sinusta ja laittaa terveisiä. Tänäkin aamuna paratissa laittoi. (Arvo punettuu hiusmartoan myöten.)

o puhistettiin työväentalo ja otettiin niiltä kivarit. Ja paratissa sain minä vahtia. Sinne tuli minun taakseni kaksi Sälliä ja se toinen virnisteli sille toiselle, että mitä ne ovat nuo tuommoiset, joilla on isot Ässät hihhoissa. Ja se toinen sanoi että mitä ollevatkin Sinkerin asiamiehiä. Mutta silloin minä sanoin, että sanopas vielä toinen kerta että mitä ovat. Vaan eipäs uskaltanut, kun minulla oli se uusi japanilainen ensimmäistä kertaa. Kyllä minä olisin siltä Nenän niisdänyt. Että ei tarvitse tulla irvistelemään kun on Suojeluskunnan Parati. Hyvästi. Lehtorin täti leipoo sinulle piparkakkuja että on jotain Arvo rukalla hyvää siellä juoksuhaudassa sanoi lehtorin täti. Ne pannaan sitte siihen pakettiin ja Koirannahkarukkaset kanssa. Terveisiä paljon lehtorilta ja tädiltä ja Minulta ja kyökkimarilta

Toivoo veljesi
Heikki Uljas Partio.

"Ukko rukka, on se kerrankin hikoillut ja puhkanut ja lopuksi ollut hirveän ylpeä valmiiksi saatuaan", sanoi Arvo iloisesti loppuun päästyään. Sitten hän luki sen toisillekin ja heillä kaikilla oli sanomattoman hauskaa sinä iltana.

"Aika kova poika se onkin", sanoivat toiset Heikki veljestä ja laittoivat terveisiä rintamalta, että kyllä kuularuisku on paljon pienempi kuin se kaupungin suuri paloruisku eikä muutenkaan ihan samanlainen.

KUOLEMAA SILMÄSTÄ SILMÄÄN.

Komppania, jossa "Vapauden veljet" taistelevat, on kolmessa viikossa huvennut miesluvultaan kahteenkolmasosaan ja lähetetään kotiin lomalle sekä uudestaan järjestettäväksi. Siihen kuluu viikon päivät.

Mutta kun komppania jälleen marssii asemalle, kulkee Poken rinnalla Iso-Jukka — ikionnellisena, kun vihdoinkin saattoi hyvällä omallatunnolla lähteä — ja heidän jälessään löytää rivistä tutut pojankasvot toisensa jälkeen. Se on oikea koulupoikien komppania. Mutta Arvo Partiota ei joukossa näy. Hän makaa kotonaan kuumeessa.

"Pelkkää liikarazitusta. Pian se menee ohi", lohduttelee lääkäri. Eikä kulu kuin päiviä pari kolme, kun poika on taas jalkeilla.

"Nyt sinä lepäät perinpohjin", sanoo äiti.

Arvo katsoo häneen pitkään ja surumielisenä:

"Jos äiti tietäisi, miten moni siellä on paljon kipeämmin levon tarpeessa eikä saa sitä hetkeäkään ajatella", sanoo hän vain. Eikä äiti sen koommin puhu asiasta.

Siten menee muutama päivä. Arvo kulkee kotonaan levottomana ja katse niin kumman poissa-olevana. Eräänä päivänä tulee puhelimitse tieto, että uutta komppaniaa järjestetään lähtöön eteläisemmälle rintamanosalle, jossa odotetaan ratkaisevia tapahtumia. Miehistä on puute, tiedotetaan edelleen. Arvo ilmoittautuu mukaan arvelematta.

"Joudut niin kauaksi omista tovereistasi, tuskin tunnet yhtään näistä uusista", pahottelee äiti heidän seistessään asemalla odottamassa junan lähtöä.

"Eipä hätää. Rintamalla tutustutaan nopeasti", sanoo Arvo reippaasti. Hän korjaa hellävaroen napinlävessään kahta kielloa, etteivät vain putoaisi. Hän on melkein entisellään, kalpea vain ja laihtunut. Siksi ehkä silmät näyttävät niin oudon suurilta ja syväkatseisilta. Äidin on hieman vaikeata katsella häntä, pitkää hoikkaa poikaansa, kun se seisoo siinä hänen edessään niin tyynenä, määrästään tietoisena ja syvän puhtaana. Mutta äiti pakottautuu puhumaan ihan tavalliseen sävyynsä:

"Minnehän se Heikki jäi, kun ei tule hyvästelemään? — Kas, tuollapahan seisoo asemaportilla ja tarkastaa kulkulupia."

"Ja on varmasti mielestään tärkeimmistä tärkein. Katsohan, miten jäykkä ja juhlallinen osaakin olla." — Heitä hymyilyttää kaikkia, siitä sulaa mieliala niin soman kevyeksi ja hilpenee yhä, kun Arvo käy portille hyvästelemään pikku veikkoa.

Hän on verraton, se Heikki veli. Seisoo tiukassa perusasennossa portin korvassa kivääri kupeellaan, täsmälleen yhtä pitkänä ja jäykkänä kuin mainio "japanilaisensa" ja kulmat rypyssä sanoo jokaiselle ohikulkevalle virallisen lyhyesti: "Lupalippu, olkaa hyvä." — Eikä siitänään pehmine eikä sävyä muuta, vaikka veli tulee. Kättä pistää vain ja sitten tervehtii moitteettoman ryhdikkäästi sotilaalliseen tapaan.

"Koko kaupunki" on asemalla lähteviä hyvästelemässä lauluin, soitoin, liinanliehutuksin. Ja kun juna lähtee liikkeelle, vyöryvät sen jälessä valtavat eläköönhuudot. Lomassa kuuluu pois vierivästä junasta sähköttävän innostunut kertosa:

"Kallios ei horju vaaras' poies torjuu, ollos huoleton, poikas' valveill' on."

Arvo Partio seisoo viimeisen vaunun astuimella lakkiaan heiluttaen, kunne tien polvekkeessa häviää asemapiha ja valkeat huiskivat liinaset.

Jälleen siis soturin kohtalokkaalla tiellä.

On se tämä lähtö jo toista ja todempaa kuin se edellinen. Mitä silloin tiesi siitä, jota kohti kulki!

Arvon käy vähän kuin sääliksi eräitä ensikertalaisia kuunnelleessaan heidän miehekästä uhitteluaan:

"Vaikka paikalla kuolemaa silmästä silmään —."

"Voi niin, pian he saavat kokea, että todellisuus joka kohdassaan ampuu korkealta yli heidän rohkeimpienkin kuvitelmiensa — kaameassa suuruudessaan. Eikä sittenkään tahtoisi, ei saattaisi jäädä sieltä pois — ellei alentuisi kieltämään kunniantuntoaan."

Toisen päivän aamuna ollaan sen rintamanosan lähimmällä asemalla. Siellä odottaa hälyyttävä tieto: punaiset alottaneet ylivoimaisen rynnäkön. Asema äärimmäisen vakava. Ratkaisu riippuu lisäjoukkojen saapumisesta aikanaan.

Eivätkä tulokkaat vitkastele. Hätäisesti syötyä vedetään ylle lumivaipat, pistetään patruunavyö täyteen ja sitten heittäydytään rekiin ajaen täyttä karkua kohti tykkien jyrä ja kiväärinpauketta.

Jo tulee vonkuen ilman läpi ensimmäinen tervehdys ketjusta, iskee komeaan riippakoivuun tien vieressä — se menee pitkin pituuttaan kolmeksi säröksi. Latvasta ja oksista kariseva kuura lankeaa kimmeltäen auringossa kuin kultatähtisade tielle, jota he ajavat.

"Kovinpas se lähelle." — "Tisurimies", kenttälämän karaisema, vain tiukentaa kulkua rauhallisena, mutta ensikertalaisista näki, että heidät se oudokseltaan löi sekä kuumaksi että kylmäksi. Sitten niitä alkaa tulla tuhkanaan, niin että ilma ympärillä ulvahtelee, särähtelee ja reki ja tie tuntuu vavahtavan alla joka kerta, kun lähemmä iskee.

Arvo Partioon, joka on kaksi viikkoa ollut hiljaisuuden ympäröimänä ja hellien käsien hoitelemana, tarttuu ensikertalaisten juhlallinen mieliala. Hermot pingottuvat kireälle, yhä kiivaammin tykyttää rinnassa ja veri hyrskähtelee suonissa tulivirtana. Siellä jossain metsän takana pauhaa kuin jättiläiskoski huumaten, vetäen pyörteisiinsä. Siinä ei enää tunne pelkoa tai vastenmielisyyttä, ei ajattele mitään. Rautainen täytymys vain ajaa edelleen. Arvo Partio on ennen ollut mukana samanlaisessa vaarallisessa leikissä ja sittenkin tämä perästä päin tuntui voittavan kaikki muut taisteluvaikutelmat voimassa ja värikkydessä. Vaikka myöhemmin ei voi enää palauttaa mieleen mitään täsmällistä selväpiirteistä yleiskuvaa — vain irrallisia yksityiskohtia, jotka ovat kuin poltetut aivoihin: rekiä ja paareja, joilla kiemurteli haavottuneita, ensimmäinen kaatunut, tykinluodin murskaama, vain verinen kasa, josta ojentui luonnottoman pitkä kaula ja pää, avoin suu ja lasittuneet silmät.

He lähestyvät ketjussa metsän reunaa, josta vihollinen juuri äsken äärimmäisin voimanponnistuksin on heitetty takaisin. Ne valmistavat uutta rynnäköä. Heidän on se otettava vastaan.

Metsä harvenee. Eteen avautuu kapea niittysuikale. Hanki hohtaa ja häikäisee maaliskuun auringossa.

"Nyt valmiina, tulevat!"

Vastapäisestä metsärannasta lähtee kiemurteleva musta mato oksentaen surmaavaa metallia ja savua.

"Tähdätkää, — laukaiskaa!"

Korvia särkevä pamaus. — Musta mato vain kiemurtelee lähemmäksi. Ilma on yhtenä tulenräiskeenä. Yhä vain lähenevät. Sata askelta enää.

Arvo Partio on polvillaan matalan kiven takana ja laukaisee laukaisemistaan. — Hyvä Jumala, täytyy, täytyy — Kiväärinpiippu on tulikuuma. Nenään tulee palaneen käryä. Kintaat palavat. Hän kiskaisee ne ajattelemta mitään käsistään ja nakkaa hankeen — laukaisee laukaisemistaan koneellisesti, tuntematta miten sormia polttaa.

Mies syöksähtää hänen eteensä pistin ojossa. Pamahdus. — Mies kirkaisee, kivääri kirpoaa kädestä. Hän hoipertelee takaperin, kirahtelee oudosti ja heittäen kätensä ylös kupertuu hankeen. Arvo kuulee, miten sen kurkku korahhtelee ja henki puhuu outoja tulkitsemtattomia sanoja jättäessään ruumiin.

Eläköön — vyöryy silloin pitkin metsän reunaa.

Nyt on meidän vuoromme!

Arvo heittäytyy pyörteeseen, joka hyökyaallon tavoin hulvahtaa yli aukean, ylitse kaatuneiden, ylitse haavotettujen vaikertelun takaisin toiselle rannalle ja vielä siitäkin kauemmaksi.

— — — Kauanko sitä kesti ja miten sieltä palattiin, siitä ei hänellä ole mitään käsitystä. Huumautuneet turtuneet aistit eivät jaksaa enempää sulattaa. Hän tuntee vain olevansa kuolemanväsynyt ja sairas maatessaan aamun valjetessa jonkin tuvan lattialla. Hänen korviinsa tulee kuin maan alta komppanian päällikön sanat:

"Uljaasti, pojat! Me pelastimme tilanteen. Olemme siirtäneet asemiamme ainakin kilometrin tuonnemmaksi. Nyt levätkää. Huomenna uusi yritys."

Mutta äärettömästä väsymyksestä huolimatta ei Arvon tahdo tulla uni. Pää on lyijynraskas ja kuume polttaa suonissa. Myrskyisät mielikuvat koskena kiehuvat.

"Otta hiukka, nin vahvista ja nukku." — Ystävällinen käsi pitelee ranteesta lujalla otteella ja Arvo tuntee pullon suun huulillaan. Hän raottaa raskaita silmäluomiaan. Siinä on hänen vierellään olkipahnoilla se ruotsalainen "tirehtööri", heidän ryhmänsä miehiä. Taistelusta tullessa oli ottanut Arvon repun kantaakseen, kun huomasi pojan voimien pettävän. — "Otta nyt vaan, nin nukku", tyrkyttää hän yhä.

Arvo siemaisee pitkän kulauksen ja painuu takaisin pahnoilleen.

"Nyt nukku, ei ajattele, nukku vaan", toimittaa toveri heittäen huopapeitteensä toisen puolen Arvon yli. Ja Arvo nukkuu pian omituiseen lämmön ja hyvänolon tunteeseen.

Siitä oli heistä tullut ystävykset, siitä ruotsalaisesta "tirehtööristä" ja Arvosta. Se oli niin reima ja iloinen ja taisteluissa rohkea ja kylmäverinen. Koti hänellä oli kaukana Pohjanlahden tuolla puolen, mutta oli liikematkoillaan oppinut hieman solkkaamaan suomea ja käytti sitä kaikissa tiloissa.

Hän oli niin sanomattoman erilainen kuin useimmat muut kaltaisensa. Asustaan päättäen varakas ja hienostunut, samaten tavoiltaan. Kuinka hän saattoikin sikäli mukautua oloihin ja seuraan, johon sillä kertaa kuului parhaastaan karjalaisia talonpoikia. Ne muuten olivat kovin mieltyneet ruotsalaiseen "tirehtööriinsä." Se kun milloin oikein yltyi suomea solkkaamaan, niin koko miesjoukko pahnoillaan naurusta kieriskeli. Ja jos ei joskus mieleistään sanaa löytänyt, puuskahti puolikiukkuisena: "pärhana — ei muista muuta."

Arvo toimitti hänelle sekä tulkin että tietosanakirjan virkaa. Hän alkoi jo kiintyä näiden parin päivän tuttavuuden jälkeen mielenkiintoiseen muukalaiseen, joka vilkkauksellaan ja tulisuuksellaan muistutti niin merkillisesti Pokea, sitä "rikkitikkuu." Mutta silloin heidän tiensä yhdellä iskulla iäksi erosivat.

Sinä iltana oli toinen ryhmä komennettu vahtiin pappilan tienhaaraan. Hiihrettiin perättäin maantietä, ruotsalainen Arvon edellä. Ei taitanut mikään hiihtomies olla, koska jalka tavan takaa solahti varpaallisesta ja yhtä nopea "pärhana" miehen suusta.

"On niin pilvessä. Pian se siitä pimeään tekee. Mikä siinä erottaa punaisen valkeasta, kun kaikki on yhtä mustaa", kuuluu joku sanovan.

"Käsikopelolla kuitenkin tuntee, jos ei muuten", veistelee toinen.

"Tässä se on paikka." — Ryhmäpäällikkö iskee sauvansa hankeen. — "Tuosta kääntyy tie pappilaan, tuo toinen hautausmaan vieritse menevä vie kirkolle."

"No, jopa kolkkoon paikkaan lykkäsivät, kun ihan hautausmaan kupeelle."

"Ei sieltä ainakaan tarvitse vihollista pelätä, ellette kummituksia varanne", ilvehtii ryhmäpäällikkö. — "Vaan tuota ilmaa pitääkää silmällä. Siellä notkon toisella rannalla niillä on ketjunsä. Ja heristäkää korvianne, kun pimenee. Kyllä sen kuulee, jos ne hankea myöten yrittävät suksilla tai jalan. — Viisi jää tähän ja kolme lähtee minun mukaani tuonne mäen kumpareelle. Sieltä näkee laveammalle alalle."

He lähtevät. Jälle jääneet viisi päättävät tehdä olonsa mahdollisimman mukavaksi pitkän yön varalta. He kahlaavat metsään, taittavat pistimillään kuusenhavuja ja raahaavat niitä kukin sylintäyden muassaan tielle alaisekseen.

"Näin sitä herroiksi vahtia pidetään" — vielä kehaisevat.

On niin oudon hiljaista. Harvakseen vain kuuluu kiväärinpauke. Hämärä alkaa laskeutua puiden latvoihin ja tuuli huhastelee alakuloisesti hautausmaan kuusissa ja metsässä tien toisella puolen. Aivan alkaa unettaa. Ruotsalainen makaa selällään kätet pään alla ja viheltelee jotain pehmeän surumielistä säveltä. — Kovinpa se nyt surullisia. Tavallisesti aina tuikuttelee tanssimusiikkia tai reippaita marsseja.

Arvo loikoo vatsallaan ruotsalaisen vieressä. — Äkkiä kimpoaa polvilleen. Hän on ollut kuulevinaan suksen suihketta hautausmaan puolelta. Vihjaisee toisillekin ja kaikki terästävät katseensa sinne päin.

Puiden välistä ilmestyy mies, hiihtää hautausmaan muurin luo, siitä yli kiepsahtaa ja näyttää pyrkivän poikki tien metsään.

"Punikki", supaisee Arvo kiihkeästi.

"Älä houraille! Eihän ne miten sieltä. Omia se on."

Mutta Arvo vain silmä kovana tarkkaa miestä. Sillä on kiväärinpiippu pystyssä ja tuuli liehuttelee jotakin siihen kiinnitettyä siekaletta.

"Niitä se on", päättelee Arvo. "Niillä kuuluu olevan tuollaisia punaisia häiläkkeitä

kiväärinpiipuihkaan."

Arvolla on jo kivääri poskellaan. Laukaisee ja mies kellistyy tielle.

"Hyvin tähdätty" kehaisee Arvo poikamaisesti.

Jo uskovat toisetkin vihollisiksi. Ilmestyy vielä toinen mies tarkotellen nähtävästi samaa tietä. Nyt pamahtaa samalla kertaa kaksi kivääriä. Sekin jää kuin tukki tielle poikkiteloin. Liekö kuollut tai teettelehtiikö vain siksi.

Hautausmaalta kuuluu yhä koveneva ja lähenevä suksien suihke. Tiesi häntä, vaikka heitä siellä olisi suurikin joukko punaryssiä. Lienevät jo aikaisemmin siellä piilotelleet ja nyt koettavat saada saarroksiin, kun näkivät heitä olevan vain viisipäisen joukon.

Mitä on tehtävä? Missä lie ryhmäpäällikkö?

Ei tässä auta enää hapuilla senkään määräyksiä. Lyhyt sotaneuvottelu: paetako metsää myöten tai yrittääkö murtautua saarroksesta hyökkäämällä hautausmaalle.

"Pärkkele, ei aikka enempi. Höökkämä, pojat, höökkämä! Huutta isosti hurraa ja höökkämä sinne."

"Ei taida olla hullumpi tuuma. Jos tässä hämärän päähän hyvinkin luonnistaisi."

"Täyteen panokseen vain kiväärit ja sitten anna soittaa. Sukset jääkööt tielle." — He ovat kaikki äärimmäisen kiihtymyksen vallassa. Teko on uhkarohkea, mutta samalla niin houkutteleva.

Hurraa! Hurraa!

He hyppäävät hautausmaan muurinnurkkaukselta alas hankeen ja kahlaavat eteenpäin yhä huutaen ja ampuen umpimähkään puiden väliin, jossa häilähtelee tummia varjoja.

Sieltä vastataan kivääritulella. Ja kuin siitä heränneenä ja ärtyneenä alkaa kauempaa vasemmalta sivustalta punaisten ketjun puolelta räkättää kuularuisku.

Fiuu — fiuu, fiuu. Kuulia viheltelee ilmassa sakeanaan, mutta vihollista ei näy. Taisivat peittäytyä varaten meikäläisiä todella olevan suuremmankin joukon, kun niin yltiöpäisesti tohdittiin hyökätä.

Ne viisi kahlaavat edelleen yhä ampuen, ruotsalainen Arvon rinnalla.

"Ah" — ohkaisee se äkkiä tuskallisesti.

"Auttaa — auttaa", kuulee Arvo hänen hokevan polvillaan hangessa, kädet painettuina rintaa vasten.

Arvo käy häneen syliksi. Hän tuntee, miten sen ruumis raskaasti putoaa hänen käsivarsilleen ja nytkähtelee. — Taitaa hengenlähtöä tehdä. Huulet sopertelevat käsittämättömiä sanoja omalla äidinkielellään. Mitäköhän hän tahtoi sanoa, ehkä jäähyväisensä, terveisensä omilleen siellä kaukana? Voi kun saisi selvää!

Sitten nytkähtely lakkaa. Pää retkahtaa hervottomasti rinnalle. Siihen lähti kelpo toveri. — Arvo laskee hänet hiljaa lumeen, ojentaa jäsenet suoriksi, korjaa taskusta lompakon ja taskukirjan ja hangessa viruvan kiväärin. — Tällainenko on kuolema? miettii hän. Muutama nykäys vain ja sitten nukkuu kuin hyvään uneen —.

Tuntuu niin kovalta jättää toverin ruumis siihen niiden raiskattavaksi. On aivan kuin pitäisi pyytää siltä anteeksi. — Ja Arvo laskeutuu maahan toiselle polvelleen ja tekee oikealla kädellään ristinmerkin kaatuneen otsaan ja rintaan, niinkuin on kotikylässä nähnyt vainajia siunattavan.

Sitten linkoaa pystyyn ja viheltää toisille. Ne tarpovat hänen luokseen syvässä hangessa.

"Nyt meitä on vain neljä. Eikö lie parasta tästä tarkotella tielle suksien luo ja sitten painella kirkolle — jos tie on selvä", ehdottelee Arvo.

"Eipä taida neuvoksi muukaan tulla. Jos kerran pääsisi suksille ja metsän peittoon, niin saisivat tapailla tyhjää."

He kahlaavat taas muurinnurkkaukselle ja siitä yli maantielle. Siellä on valoisampaa.

"Näkevät, pakanat. Heittäytykää tielle ja vetäytykää mahallanne eteenpäin." — He tekevät niin, makaavat pitkin pituuttaan lantaisella tiellä ja matavat verkkaan kuin etana käsillään vetäen ruumistaan eteenpäin.

Arvo on jäänyt jälkeen. Jospa nousisi ryömälleen ja konttaisi jonkun metrin, niin tapaisi toiset, jotka pian ovat joutumassa suksilleen. Hän kohoaa polvilleen. Täräys — ja kuuma puistatus käy läpi ruumiin. Hän kupertuu hervottomana suulleen. Kuolen — välähtää salamana aivoissa — sitten on kaikki hiljaa.

Mutta kotvasen kuluttua hän herää horroksestaan ja tuntee elävänsä vielä. Kurkkua kuivaa ja kirvelee kuin tulella. Hän puraisee tieltä lantaista jäätä ja selviää vähitellen täyteen tajuntaan.

Haavotuin — mihinkähän se sattui? Tunnustelee ruumistaan. Kipua ei kuulu missään. Yrittää kohottaa vasemmalle polvelleen. Jalka lonksahtaa hervottomana lonkasta, liikkuu, mutta ei ota päälleen. Sinne siis kuula kävi.

Toiset jättävät, pitää joutua — muistaa sitten ja silmää hämärtyvää tietä pitkin. Siellä menevät jo etäällä.

"Vetäkää, vetäkää minua jälestä", koettaa ääntää hillitysti. Huutaa ei tohdi.

Mutta eivät kuule toiset, eivät päätänsäkään käännä. Nyt hän vasta tajuaa tilanteen koko kaameudessaan. Tässä hän makaa yksin haavoissaan ja odottaa, kunnes viholliset tulevat ja tekevät lopun. — Kunpa saisikin nopean, kunniallisen lopun. Mutta sillä tavalla kun ne kuuluvat kohtelevan käsiinsä joutuneita. Mielikuvitus loihtii esiin ennenkuulluista pöyristyttäviä, etovia näkyjä —.

Tuskan hiki kihooa otsalle. Kun tulisi kuolema ja vapahtaisi tai — hyvä Jumala, täytyykö hänen itsensä? — Ennemmin sekin kuin elävänä antautua niiden käsiin.

Kun jaksaisi vielä kymmenisen metriä. Tuossa on aidan toisella puolen juoksuhauda. Sen reunalle kun pääsisi ja sinne pudottautuisi, niin saisi rauhassa kuolla.

Hän raahaa käsillään eteenpäin ruumistaan, uupuu ja hengästyy, väliin menee kuin tiedottomaksi, mutta lumi viillyttäen otsaa ja kasvoja, palauttaa taas tajunnan. Hän pääsee äärimmäisin ponnistuksin juoksuhaudan reunalle ja pudottautuu suulleen alas. Haavottunut jalka tarttuu jalkaterästään haudan reunaan. Hän auttaa sen käsin hiljaa alas ja hengähtää hetkisen.

Minkälainen lie haava? Hän kopeloi kädellään. Se uppoaa lämpimään, tahmeaan verivirtaan. Vasemman reiden kohdalta ovat housut repaleina. — Räjähävän kuulan työtä. — Hänen käteensä sattuu lihansiekaleita ja hän vetää ne pois haavasta, josta hyökynään pulahtelee lämmin punainen veri imeytyen hankeen hänen allaan.

Katse seuraa veren omituista pulpahtelua. — Ei tässä tarvinne enää kauan odottaa — välähtää aivoissa kuin iloisemmin. Vaistomaisesti hän sentään repii valkean suojuksen lakistaan ja yrittää sillä tyrehtyttää vuotoa. Turhaan. — Hän työntää kintaansa haavaan. Verivirta pyyhkäisee senkin pois ja valuu suloisesti lämmittäen pitkin reittä. Jalkaterä tuntuu kuin uivan kosteassa lämpimässä nesteessä.

Sitten valtaa hänet sellainen raukeus, että hän luulee tarvitsevansa vain ummistaa silmänsä — nukkuakseen ijäksi. Sydän tekee työtään heikoin verkkaisin lyönnin, väliin pysähdellen kuin voimia kootakseen. Ja sanomattoman suloinen väsymyksen tunne hiipii pitkin suonia ylöspäin. Kun väsymys ehtii aivoihin, silloin kai ne nukkuvat —.

Sielu on kuin suuri, pimeä huone ja ajatus harhailee siinä siipirikon linnun lailla ovea löytämättä. Kohotteleikse, räpytteleikse — aina lysähtää uupuneena maahan.

Korvissa käy hiljainen humu. — Hautausmaan kuusikko tuulessa humahtelee —.

Omituinen viileys henkäisee läpi suonien.

Elämä pakenee — yrittää taasen väsynyt ajatus.

Tämä on kuoleman esikartano — lennähtää uudelleen lyhyen kaaren ja putoaa jälleen väsymyksen horrokseen.

Silloin korva ottaa kaukaa ääniä... Raakaa ärjähtelyä. — Siipirikko lintu rukka räpytteleikse:

Kuka ärjyy kirkossa? Mitä se on? Mitä minun täytyikään —?

Sitten jaksaa taas ponnistella selvän tajunnan asteelle.

Ne tulevat. Minun täytyy, täytyy —

Vaivoin saa laahanneeksi kiväärin lähemmä. Asettaa vapisevin käsin sen piipun leuan alle. Kaamea tunne kylmän raudan kosketuksesta viiltää läpi ruumiin.

Oikea käsi haparoi liipasimelle.

Onko tämä oikein? Onko tämä väärin?

Ajatus ponnistelee turhaan jaksamatta kohota enää selvyYTEEN. Sanomaton raukeus ottaa valtoihinsa joka solun.

Ei jaksaa — täytyy levähtää. Hän jää makaamaan silmät ummessa ja oikea käsi liipasimella, kunnokka karkea ääni karjaisee aivan läheltä:

"Ei saa ampuu!"

Kauhu täräyttää väsyneet aivot ja seisahtelevan elinkoneiston taas toimintaan.

Vieras käsi on tylysti riuhtaissut häneltä kiväärin ja nakannut sen kauemmas — viimeisen pelastuksen. Mies seisoo kumartuneena hänen ylitseen. Sillä on lihavat punakat kasvot ja kylmä, vaaniva katse. Tekee pahaa katsella sitä. Haavottunut ummistaa silmänsä ja pyytää raukeasti:

"Ampukaa te sitten. En pyydä muuta kuin saada nukkua."

"En ammu minä etkä ammu sinä eikä kukaan muukaan. Et sinä henkeäsi tarvitse pelätä, kun olet nyt aseeton vanki. Ole vain vahvassa rauhassa."

Vanki! — Se jysäytti ensin kuin tuperruksiin, mutta sitten taas armottomasti pudisteli hereille. — Vanki. — Se oli kuin ruoskanisku väsyneille aivoille. Ne takovat kuin hengenhädässä —.

Haavottunut avaa uudelleen silmänsä nähdäkseen vangitsijansa. Se on istunut juoksuhaudan reunalle, sytyttänyt savukkeen ja tarkastelee häntä puoleksi säälien, puoleksi uteliaasti. Eikä se enää näytä ilkeältä. Sitten tarttuu puheisiin, tietoja rupeaa pusertelemaan.

Alussa on helppo vastata. Kun on vastatullut, niin selviää sillä, ettei sano tietävänsä entisistä asemista eikä voimista. Mutta sitten se tekee jo kiperämpiä kysymyksiä:

"Montakos teitä oli siinä pappilan tienhaarassa?"

"Ei kuin viisi miestä" — tunnustaa Arvo rehellisesti, mutta jatkaa äkkiä havahtuen ovelaksi: "— joukkue kun jäi tuonemmaksi."

"Paljonko siellä on miehiä nykyään tällä rintamanosalla?"

"Eihän niitä näihin asti ole paljon ollut" — kiertelee vanki. "Eikä ole sentähden hyökkäämäänkään kyetty. Mutta nyt tuli moniata satoja, silloin kun minäkin tulin. Ja asemalla näkyi tykkejäkin. — Näinä päivinä odotettiin lisää." — Uppoaakohan puhe siihen, tuumii itsekseen. Taitaa upotakin, vaikka ei näytä. Istuu vaan ja tupakoi ja kuuntelee tarkasti, toinen silmä ummessa, toista siristelee ja väliin kuin vakoillen luihauttaa Arvoon.

"Olikos teitä suurikin joukko siellä hautausmaalla?" tutkasee Arvo vuorostaan.

"Joitakin kymmeniä. Kolmisenkymmentä jalkamiestä, kolme venäläistä rakuunaa ja jokunen matruuseja." — Mietti hetken ja äkkiä sanoo:

"Taidatpa olla koulupoika, kovin ovat poskesi vielä sileät. Paljonkos on ikää?"

"Kahdeksastoista", vastaa Arvo "koululainen minä olen, lyseon seitsemännellä."

"Miten ne sinut mukaansa saivat? Lupasivat tietenkin huikeat palkat ja opettajat akiteerasivat?"

Arvon ohimot kuumottuvat. Maksoi mitä maksoi, vaan kunniaansa hän ei kiellä, ei elämän uhallakaan. Ja hän iskee avonaisen kauniin nuorenpojan katseensa toisen siristeleviin silmiin ja sanoo miehekkäästi:

"En kysellyt eikä tarjottu palkkoja. Eikä minua yllytellyt kukaan. Vapaaehtoisesti läksin minä niinkuin toisetkin, kun isänmaa kutsui ja kunniantunto."

"Kirottu lahtari, kuten kaikki muutkin. Luulin paremmaksikin. Ole mahtaimmatta siinä, kyllä minä sinun saarnoittasi tiedän, mikä teidät on liikkeelle kiskonut —."

Tieltä kuuluu lähenevä äänten hälinä.

"Hiton naudat", kiivastuu päällikkö toistamiseen. "Mitä ne nyt siellä sohlannevat." — Sitten kääntyy Arvoon päin ja puhuu kuin tyynemmin: "Henkeäsi et tarvitse pelätä, kuten sanoin. Toimitan vahdit ja sitten myöhemmin punaisesta rististä hevosen sinua noutamaan." — Mennessään vielä kääntyy

sanomaan: "Eläkä kivääriäsi tapaile. Ymmärräthän, että sinun on nyt selvintä esiintyä aseettomana." — Hän lähtee vihellellin. Kohta kuuluu karkeasti ärjähtelevän miehilleen.

Jännitys hieman alenee, sikäli kuin askeleet poistuvat.

Mitähän mahtoi olla kello?

Vaivoin saa hän sen esille, mutta voimakas mielenliikutus samassa ottaa valtoihinsa.

Seikun kello. — Voi niin, Seikku, näinkö pian minun piti kulkea sinun tietäsi —

Hän jää makaamaan silmät ummessa voimattomana. Hän näkee taas kuvan, joka on kuin syöpynyt aivoihin: jokiuoman, joka ilta-auringossa hohtaa ja yksinäisen kuolevan pojan, silmät seuraten heidän pois päin johtavaa latuaan.

Pian johtavat kaikki ladut hänenkin luotaan pois päin, ajattelee hän surumielisenä.

Mitähän mahtaa olla kello, muistaa Arvo sitten uudelleen. Hän koettaa jännittää katsettaan, hämärtää jo niin. — Olisikohan kuusi? Kun saisi käsiinsä tulitikut. — Tapailee taskujaan. Siinä ne ovatkin rintataskussa. Hän virittää tulta ja tirkistää kellotauluun huomaamatta, että juoksuhaudan reunalla seisoo taas mies pitäen häntä silmällä. Se hyppää notkeasti alas. Suuri punainen käsi tarraa kiinni kelloon. Voimakas nykäisy vain, vitjat katkeavat, ja kello heltiää Arvon voimattomista käsistä. "Älä ota", yrittää hän vielä pyydellä.

"Älä ota!"

"Kyllä se sinulta joutaa. Ei sinusta enää kellokkaaksi ole. Ja liekö omasikaan. Olet kehveltänyt sen jostain", virnuilee mies.

"Omani on, muisto ystävältä, joka on jo vainaja. Anna se takaisin. Minä vetoan sinun kunniantuntoosi suomalaisena miehenä."

"Näet sinä kuolla kellottakin", hohottaa vain toinen ja äkkiä livahtaa tiehensä hämääseen, kun askeleita kuuluu.

Arvoa vapisuttaa voimaton viha. Konnat, ruumiinryöstäjät! tekisi mieli huutaa jälkeen, vaan ei jaksa. Väkevä mielenliikutus vie taasen voimat ja hän makaa kuin unessa, silmät ummessa eikä kotvaan huomaa vahtisotureinkaan tuloa.

Niitä on kaksi pistinniekkaa. Toinen heistä jää istumaan juoksuhaudan reunalle, toinen kyykähtää hangelle Arvon viereen. Sanattomina katselevat vain haavottunutta, joka taas raottaa silmiään.

Painaa niin kylkeä. Kun pääsisi selälleen, olisi helpompi.

"Ettekö siirtäisi minua selälleni", pyytää sitten.

Ne heti auliisti täyttävät pyynnön, liikuttavat vielä niin hellävaroen kuin mahdollista. Vaan toinen, se joka siinä lähinnä istuu, huomaa miten haavottuneen alla hangessa on suuri tumma läikkä — hyytynyttä verta. Hänen on kätensä käynyt siihen ja hän pyyhkeilee lumeen verta sormistaan. Äkkiä kiskaisee lakin päästään ja upottaa kasvonsa siihen.

Haavottunut tarkkaa häntä ihmeissään. Sillä on hyvin hoidettu ulkoasu, tukka pitkänlainen, sileästi taakse suittu. — Mitä se siinä noin istuu? — Hartiat vavahtelevat kuin pidätetystä itkusta. — Itkeekö se todella? Hänenkö surkeuttaan sille niin sääli tuli, että noin kipeästi itkee? Ystävä vai vihollinen — kumpi se oikein on?

Mitä kauemmin se noin kyyryssissään itkee ja nytkähtelee kuulumattomista nyyhkytyksistä, sitä kummemmin ja kipeämmin se käypi Arvon mieleen, niin että hän lopulta virkkaa:

"Mitä te siinä itkette, kun en itke minäkään, vaikka näin on käynyt?"

"Kun keskenämme täytyy —" pusertuu katkonaisesti nyyhkytysten lomasta. Hän antaa itkunsa hyrskiä ihan valtoinaan ja purkauksen jälkeen hieman tynnyttyään selittää:

"Emme mieleemme nähden tässä olisi mekään — ja karatakin on yritetty moneen kertaan, mutta minkäs sille täytymykselle tekee —."

Toinen, se joka juoksuhaudan reunalla istuu, on puhumattomana kaiken aikaa vain eteensä katsellut, sitten vetää taskustaan savukelaatikon ja ojentaa Arvolle:

"Tupakaksi."

Mutta kun näkee, miten vaikea toisen on liikkua, hypähtää alas ja sytyttääkin valmiiksi. Sitten ottaa entisen asentonsa. Eikä puhuta sen koommin sanaakaan, kukin hautoo omia mietteitään.

Arvon väsyneellä ajatuksella on uutta askarrusta. Hänen katseilleen on arvaamatta avautunut uusi henkinen näköala: kansalaisista, veljessota koko alastomassa kolkoudessaan.

Hän ei ole näihin asti taistelun pyörteissä koskaan ehtinyt tai jaksanut syvemmältä selvittää ajatusta, joka ennen sodan puhkeamista ei hänelle rauhaa suonut. Hänen nuorta vertaan oli kuohuttanut häpeä ja viha. Mutta vuosisataista sortoa vastaan, venäläisiä aseita, venäläistä anarkiaa vastaan, joka uhkasi likaiseen liejuunsa upottaa maan ja kansan, hän oli puhtaasti säilyttänyt vetäissyt.

Isänmaa hukkuu, isänmaa on pelastettava — siinä oli se liekehtivä pyhä tuli, se ajatuskeskus, josta hänen sisäinen käyttövoimansa kumpusi vaaran ja ponnistusten keskellä. Hän oli ajatellut — tai oikeammin vain vaistonnut — samaten kuin Poke, että omat ovat tällä puolen. Ne jotka ovat vastapuolella, kuuluvat maan vihollisiin. Ja nyt! Hän makaa avuttomana vankina kahden vartian välissä. Ne ovat hyviä hänelle, ne tuntuvat tavallaan "omilta". Ja toinen niistä istuu ja itkee häntä, itseään, koko kahtia raadeltua isänmaata ja sukua. — "Kun keskenämme täytyy —" niinhän se sanoi. Hyvä Jumala, kuinka tämä kaikki on selitettävä! Omia kansalaisia ne ovat, sittenkin —.

Ristiriitaiset mietteet keskeyttää punaisten päällikön karjahtelu. Miehiään kuuluu ketjuun kiroilevan ja manaavan. — Jospa hyvinkin yrittävät meikäläisille jälestä. Niitä ette kyllä enää tavota — hyvittelee Arvo mielessään.

Jo ratsastaa kohdalle punaisten päällikkö.

"Hoi, siellä vahdissa! Mars ketjuun — oikealle puolelle! Jääköön haavottunut siihen. Punaisen ristin hevonen on jo tulossa."

Hän karauttaa joukkojensa jälestä paenneitten suuntaan. Vahdit nousevat. Toinen on jo tiellä. Toinen ryiskelee, niistäytyy ja pyyhkii kasvojaan. Sitten huoahuttaa syvään, painaa lakin päähänsä, kumartuu Arvoon päin, sanattomana vain puristaa lujasti kättä ja sitten katoaa toisen jälkeen.

Ryssiäkin siellä kuulostaa olevan joukossa, koska tuulen mukana kantautuu venäläisiä sanoja ja nyt, niiden ohimennessä, selvästi kuuluu ryssäin posmotusta.

Että ne sentään saattavat — saattavat kulkea yksillä asioilla noiden kanssa, veljeillä ja kaulailla! — Hän vihaa niiden viittojen lianhajua niinkuin ruttoa ja koleran myrkyä. Niin juuri: niinkuin inhottavaa ruttoa! — Miten ne olivat sielläkin pienessä rauhallisessa maaseutukaupungissa, hänen kotiseutunsa pääpaikassa, elämöineet ja levittäneet paheittensa tartuntaa! — Ja näiden kaulaan heittäytyivät omat työläiset kuin suurenkin autuuden helmaan — näiden, jotka olivat isänmaata vuosituhannen kalvaneet ja syöneet ja saastuttaneet ilman paheittensa ja likaisten vaatteittensa löyhkällä!

Nuoren soturin veressä kuohahtelee taas pyhä viha, kunneka kuumeinen ajatus uudelleen osuu äskeiseen vartiaan —

Kuka hän oli ja mistä? Ihminen ja oikea suomalainen veli, vaikka taisteli täällä, väärällä puolella — Taas keskeytyy ajatuksenjuoksu. Tielle on pysähtynyt hevonen. Äänistä päättäen on siellä pari miestä ja venäläinen nainen.

"Missä se lojunee, s—n lahtari? Vielä sitä tässä vetelemään. Olisivat kerralla tehneet selvän."

"Odotahan, tänne päin vetävät jäljet. Niin on vuotanut kuin raavas."

Hakijatko lienevät? Kylmällä puistattaa heidän puheensa asianomaista.

Jälkiä myöten löytävätkin haavottuneen, vaikka hän ei ole ääntä päästänyt. Tarttuvat toinen hartioihin, toinen jalkapuoleen ja jotenkin armotta retuuttavat reen luo ja hökäisevät huolimattomasti siihen pohjalle. Venakko, punaisen ristin naisia näkyi olevan, posmentaa koko ajan, ensin pyytävästi, sitten kiukkuisesti kuin toruen. Arvo ymmärtää sen verran, että se tahtois toisten helläkätisemmin häntä liikuttelevan. Miehet heittäytyvät selvälle ja kiristävät hevosen vinhaan juoksuun. Venakko istahtaa reen pohjalle Arvon viereen. Se puhuu, puhuu kaiken aikaa, suullaan, silmillään, käsillään. Arvo ymmärtää, että se tahtoo tietää, missä haava on ja hän osottaa vasenta lonkkaansa.

"Aaa —" ja sitten tulee uusi vuolas sanaryöppy. "Nitschevoo, nitschevoo —" se taputtelee ja lohduttelee. Puhe on sillä kuin linnun sirkutusta, mutta liikkeet ja eleet kuin kissan.

Arvo makaa selällään ja katselee tähtiä, jotka toinen toisensa perästä tuikahtavat näkyviin. Ne ovat niin lohduttoman kaukana kylmissä yksinäisissä korkeuksissaan. Synnyttävät vain sanomattoman autiuden ja turvattomuuden tunteen. Elämä ja pelastuksen toivo ikäänkuin pakenee sinne

saavuttamattomiin ja poskilla vierivät suuret jääkylmät kyynelkarpalot —. Mutta sitten uudelleen valtaa kaikkinelevä väsymys ja välinpitämättömyys. Käyköön kuinka tahansa, onnettomasti tässä kuitenkin lopulta käypi.

Ne ajavat kuin hevosvarkaat. Liekö puoltakaan tuntia mennyt, kun jo ollaan perillä suurenpuoleisen talonpoikaistalon pihassa. Taas tarttuvat käsiin ja jalkoihin ja raahaavat tupaan. Sieltä tuppaa vastaan sakea ilma ja vastenmielinen hoilotus ja naurunräkätys. Kunpa olisin kerennyt — ajattelee Arvo tuskaisena.

Hänet ottaa ensimmäisenä vastaan vanha mies, välskäriksi kuuluvat sitä nimittävän. Sävyisän ja leppeän näköinen se on ja herättää hiljaisella olennollaan tyynnyttävän turvallisuuden tunteen. Mutta ympärillä tungeksii "sisaria", suulaita ja räkättäviä, syytävät peittelemättä kirouksia ja rivouksia, kun välskäri pyytää avukseen riisumaan ja pesemään.

"Hyi, pakana! En likaa käsiäni lahtarin verellä minä kumminkaan."

"Siinähän sinä sanoit uivasikin, kun Viipurista lähdettiin", pistelee toinen.

"Sanoin mitä sanoin. Vaan en koske raatoon."

"Peskööt ne, jotka sen tänne haalasivatkin."

"Mitä ihmisiä te olette? Haavottunut on aina haavottunut", yrittää välskäri sovitella.

"Ihmisiäpä tietenkin, kumminkin yhtä hyviä ja paikoin parempiakin kuin kaikennäköiset lahtarinretkut, joita tänne vedetään hoidettavaksi. Niinkuin ei omissa kyllin olisi."

"Olisitte edes vähemmällä. Menkääkin tuonne kamaripuolellenne. Ei tässä teidän apuanne kaivatakaan." — Vanha välskäri on kiusaantuneen näköisenä ryhtynyt riisumaan. Venakko ilmestyy hänen rinnalleen ja lakkaamatta kerkeätä kieltään soittaen käpelehtii apuna. Välskäri vetää jalasta huopasaappaan.

"Huh-huh — olipa siellä."

Hyytynyttä ja kirkasta verta hulahtaa kokonainen lammikko lattialle ja pärskyy välskäriin valkealle esiliinalle, niin että sen etumus värjäytyy aivan punaiseksi.

Eivät malta naisetkaan siitä loitolla pysyä. Kädet puuskassa tai toistensa kynkässä kiikkuen siinä seisoo eräitä kieltään piesten ja ilkeästi naureskellen. Silmissä kiiluu ilmeinen viha ja vahingonilo.

"Vuotaa kuin raato. Ei rännätä välskäriä sitä enää troppailemaan ruveta. Palkka kuin palkka. Mitäs tarttee tupata lahtarein sakkiin."

Toinen on lohduttelevinaan, vaikka ilvehtii sydämättömästi:

"Ei se maailma suremisesta parane. Sen kun hassaa päälle vaan! Pitää laulaa poikaparalle hautavirsi —."

"Ei paha saa, ei paha saa,
taivaass' on pojalla se torpanmaa —."

Arvon mieltä etoo. Hän koettaa olla näkemättä, kuulematta. Ja onnistuukin, sillä tuskat haavaa pestessä ja pidellessä yltyvät ja vievät kaiken huomion.

"Ei tässä pitäisi luunvikaa olla pahempaa", puhelee välskäri kopeloiden haavottunutta lonkkaa. "Täältä se on ylhäältä lonkasta mennyt ja tullut ulos reidestä. Räjähävän kuulan työtä näkyy olevan. Sillä ne on aina rumat jäljet. Kyllä se siitä voipi vielä hyvinkin parata ihan entiselleen. Annan morfiinia tiukan satsin, niin et veikkonen kivuista tiedä sen koommin."

Ja kun haava on sidottu, pitää hän sanansa ja pistää Arvon käsivarteen morfiiniruiskeen. Sitten nostavat hänet seinävierelle vuoteelle, jona on vain karkea heinäsäkki, liian lyhyt ja kuhmurainen.

"Eihän tässä juuri häävit ole oltavat, vaan etköpä sentään saane unen päästä kiinni." — Välskäri puhuu kuin anteeksi pyydellen.

"Kyllähän sitä tässäkin. Kun vain jotain peitettä olisi. Puistattaa niin vilu."

Välskäri sanoo jotakin venakolle ja se tuo heti Arvon takin ja levittää ylle. Sillä on silmät päässä kuin hehkuvat hiilet ja sen käden kosketus on hyväilevänpehmeä kuin kissan.

Arvon päätä huimaa jälleen ääretön raukeus. Vilu on vieläkin. Takki on peitteeksi liian lyhyt, sitäpaitsi

liepeistään yltyleensä kostean, nihkeän veren tahrima. Ilkeältä tuntuu, kun se sattuu paljaaseen ihoon. Mutta väsymys vetää pohjaan kuin kiviriippa ja hän nukkuu sikeään uneen.

PUNAISTEN VANKINA.

Tukehduttaa, kurkkua kuristaa. Hän pakenee, pakenee. Mutta se joka kurkusta kuristaa, kostea niljainen käsi, ei hellitä otettaan. Nyt tuli loppu —.

Arvo Partio herää houriostaan. Raukea ruumis on kylmän hien peittämä, ajatus kuin paksussa tahmassa. Ei ensin tajua mitään, kun näkee ympärillään huiskavan naisia ja kuulee puheensorinaa. Mutta sitten tulee ääreen se leppeäsilmäinen vanha välskäri, koettaa valtimoa ja kysyy vointia. Siitä saa ajatus tukikohdan ja lähtee hapuillen löytöretkelle kohtalokkaan viime vuorokauden taipaleelle. Vähitellen selkenee ja varmistuu, löytää ensin yksityiskohdat: kuinka toveri kuoli hänen syliinsä, kuinka hän itse haavottui ja joutui vangiksi ja piirre piirteeltä kaiken.

Muiston hämärästä sukeltaa esiin uusi tuntemattoman kuva: pitkä, sileästi taakse suittu tukka, pienet viikset, pehmeäpiirteiset kasvat, joista katselee surumielinen silmäpari — kuka? Vahtisoturi! muistaa sitten. Mutta samassa on välskäri vieressä liemilautasineen ja voileipineen vaatien syömään:

"Pitää koettaa syödä; että voimat palautuisi. Kun on ollut niin kova vuoto, niin se on vienyt heikoksi. — Taisit sentään nukkua yösi, vaikka valitit kaiken aikaa. Minä istuin tässä vierelläsi ja kaadoin pariin toviin konjakkia suuhusi."

"Niinkö?" — Välskäri saa ihmettelevän, kiitollisen katseen ja tuntee tulleen palkituksi valvotusta yöstä. Häntä sitoo poikaan ihmeellisen lämmin myötätunto ja sääli. Hän on katsellut kaiken yötä sen kalpeita, tuskaisia kasvoja, joilla palaa kuumeen puna ja kuunnellut sen houriota. Ja hän on saanut uutta ajateltavaa, hänkin.

Arvosta tuntuu hyvältä vanhan miehen huolenpito; muistuttaa niin omaa isää ja synnyttää eräänlaisen kodikkuuden ja turvallisuuden tunteen. Eikä silloin niin häiritse niiden naistenkaan räkätys ja pistopuheet.

Nyt hän on saanut selvän, että ne ovat olevinaan sairaanhoitajattaria. Kaksitoista niitä on ja venakko kolmastoista. Ne ovat koreissa hepeneissä kuin muotilehden kuvat, matalissa, korkeakorkoisissa kengissä ja silkkisukissa. Eivätkä ne olisi hullumman näköisiä, ellei niillä puheet olisi sellaisia, että korvia kuumottaa, kun ei ole semminkään naisten suusta vielä eläissään moista kuullut. Keskenään aina kinailevat ja nakkelevat pistopuheita. On niillä hiottu se kielenkärki.

Arvonko uhalla aina puhunevat ryssistä, niiden paljoutta kehuskelevat ja ihmettelevät niiden verrattomia varustuksia. Puheistaan päättäen ovat viime yönä olleet venäläisten tansseissa ja kilpaa ihastelevat ja omistelevat jotain upseeria.

"Jestas sentään, kun se aina pyöri tuossa edessäni. Tuskin muille kerkesin kuin kierrokseen vain. Ja se kun käsiinsä kietasee ja tanssittaa, niin ihan henkeä salpaa."

"Onpahan mitä ihmetellä. Tanssitti tuo minuakin, vaikka ei silti järki seonnut. Minä tykkäänkin, että oma komppanianpäällikkö on juuri yhtä pulska ja fiini kuin se ryssän Serkeikin."

"Turkiako?" räjähtää toinen pisteliäästi. — "Mahtaa se kyllä olla jonkunmoinen muiden mielestä, mutt'ei minun. Niin se on kuin sahapölkky sen toisen rinnalla."

Puhuja kiinnittää parhaallaan pieniä saksia punaiseen nauhaa ja pujottaa sen vyötärölleen.

Minun sakseni, lennähtää Arvon mieleen. Se on ne ottanut liivin taskusta. — Eikä hän voi olla purkamatta loukkaantunutta mieltään:

"Onpa neiti sattunut saamaan samanlaiset saksat kuin minullakin oli liivin taskussa. Täsmälleen yhtäläiset."

Tyttö punastelee ilmeisesti yllätettynä. Eipäs kerkeä kieli nyt löydäkään yhtä nopeaa vastausta kuin äsken. Ei puhu mitään, ei ole kuullakseen, helistelee vain saksia ja hyräilee.

Kyllä ovat, niin että mieltä kääntää. — Arvo koettaa kääntyä seinään päin, ettei tarvitsisi niitä nähdä. — Tuokin venakko aina näplii, muka milloin mitäkin kohennellen, katsoa napittaa palavilla silmillään ja

silittlee kissankäpälillään. Siinä on sentään jotain inhimillisempää kuin noissa toisissa.

Ovatko ne tosiaan suomalaisia naisia, niinkuin äiti ja monet muut, joilta on oppinut uskomaan vain hienoon ja johonkin aitopuhtaaseen naisen olemuksessa? — Vai onko tämäkin aasialaista tartuntaa, yhdistelmä venäläistä svaboodaa ja suomalaista sakilaisuutta! Yhtä inhottavia ja vihattavia molemmat.

Puhdas pojansielu koskettaa ensi kerran sitä niljaista, ilettävää, joka muodostaa elämän pimeimmän yöpuolen ja josta hän, onnellinen, ei näihin saakka ole ollut edes täysin tietoinen. Ja samalla hänessä herää aavistus siitä, miten paljosta tässä sodassa pohjimmaltaan on kysymys: koko kansan siveellisyyden- ja oikeudentunnosta.

"Kattos, kattos! Tulkaas flikat kattomaan, kun Turkia ajoi pihaan ja Esteri keikailee sen edessä kuin mikäkin kana. Kyllä pitääkin eräät olla niin hakkia, että —"

"Tyst vaan! Turkia kuulee, on jo porstuassa."

"Päivää taloon!"

Tulija on se eilinen punaisten päällikkö. Turkia siis nimeltään. Arvo tuntee hänet heti, kun hän ilmestyy sisäpuolelle ja sotilaalliseen tapaan tervehtii tyttöjä.

"Päivää vaan! Päällikkö kävisi tänne kamaripuolelle. Saadaan kahviakin."

Kylläpä nyt liverrellään. Äsken olivat vähällä tukkanuottasille joutua. Nyt kiemailevat ja lepertelevät ja ovat hempeitä kuin enkelit. — Arvo on oikein mielissään, kun ei Turkia ole niistä tietääkseenkään, vaan astuu suoraan Arvon luo ja sanoo tytöille päällikön käskeväällä sävyllä:

"Onko kukaan haastatellut vankia? Häntä ei saa puhutella kuin minun määräyksestäni."

"Ei me sitä olla koskettu ei sormenpäällä eikä kielenkärjellä."

"Ei me olla lahtarein perään. Kyllä vaan ne meiltä säilyy."

Päällikkö ei ole kuulevinaan, puhelee vain Arvolle:

"Kuinkas täällä nyt jaksetaan? Ylöspäin vai mitä?"

Hän on nyt oikein päivänvalossa nähden todella pulska ja ryhdikäs. Päänsä kantaa ylpeästi pystyssä ja nakkaa keikarimaisin liikkein otsalle valahtavaa tukkaa, joka on mustanruskea ja sankka kuin harja.

"Pyydän esittää itseni. Turkia, tämän komppanian päällikkö."

Arvo koskettaa ojennettuun käteen mainiten nimensä. Ei sen katse enää tunnu vastenmieliseltä kuin eilen, ystävällinen on ja säälivä.

"Hiljainen päivä tänään", alkaa päällikkö. "Eivätpä taida teikäläisetkään uskaltautua rynnäkköön."

Eihän siihen ole toisella mitään sanomista, ei myöten eikä vastaan. Päällikkö jatkaa:

"Parasta vain olisi tehdä aselepo ja valita molemmin puolin miehet neuvottelemaan rauhasta. Sitten yhdessä mentäisi Viipuriin ja juotaisi veljenmaljat. Turhaa se on valkoistenkaan mitään lopullista voittoa uneksia, kun tällä puolella on kuitenkin kansa ja koko Venäjän valtava vallankumouksellinen puolue. Ne vaan teikäläiset uskovat jääkäreihinsä ja Saksaan kuin pukki suuriin sarviinsa. Liekö niiden tulosta sen varmempaa, vaikka hölyävät."

"Hölyävätkö? Ei se mitään hölyä ole. Johan ne ovat tulleet aika päiviä. On niitä jo taistelemassakin kaikilla rintamilla. Toisia taas on harjoitusleireissä johtajina."

"Jokohan?" — Sillä on taas toinen silmä ummessa ja toista siristelee.

"No varmasti. Omin silmin olen heitä nähnyt."

Päällikkö oikoo saapasvarsiaan, ensin toista, sitten toista, kääntyy väliskäriin ja kysäisee äkkiä:

"Mitenkä pian luulette tätä voitavan siirtää?"

"Eiköhän päivän perästä kumminkin", kuuluu väliskäri sanovan. Sitten nousee päällikkö ja ne puhelevat loitommalla hiljakseen, mistä puhellevat.

"Jahah. Hyvästi nyt taas ja hyvää parantumista!"

Päällikkö lyö kantansa yhteen ja tervehtii lyhyesti kaikkia yhdellä kertaa. Tytöt hyppelehtivät hänen jäljestään eteiseen ja pihalle.

Mutta välskäri häärää taas ruokineen ja patistelee Arvoa syömään.

"Ei ole nälkä. Kuvottaa vaan niin ilkeästi", vastustelee Arvo.

"Kyllä siitä ruokahalu paranee, kun aluksi vaikka väkisin syö", toimittaa välskäri. Sitten tuo pienen peilin Arvon käteen.

"Katsohan kaimaasi! Eikö siedä nahkasi ruokaa?"

Arvo katsoo peiliin. Sieltä tuijottaa häneen silmäpari mustista renkaistaan, katse tyhjä ja hämärä kuin aaveen ja kasvot vihertävänkalpeat, ohuine sinertävine huulineen. Hän kauhistuu huonouttaan ja sitten koettaa syödä vaikka vastenmielisesti.

Kuinka tunnit matavat verkalleen. Vasta neljässä iltapäivä!

Olo on niin tukahduttavan raskasta. Selkää painaa ja kivistää myhkyräisellä heinäpäkillä lojuessa ja niska on hellä ja kipeä, kun ei päänalasestakaan ole tietoa. Mutta haavassa ei tunnu tuskia. Välskäri tuontuostakin ruiskuttaa morfiinia käsivarteen.

Sen ansiota kai se on.

Jo pimenee ilta. Mutta ennen yön tuloa ilmestyy Turkia toistamiseen.

"Terve mieheen! Nyt ei muuta kuin kampsut kokoon ja aamulla Viipuriin", huutaa Arvolle remakan iloisesti.

Viipuriin — sinne niiden pääpesään, ei ikinä! — Ja Arvo sanoo ajatuksensa ääneenkin, sanoo sen tyynellä lujalla tavallaan:

"Sinne en lähde viimeksikään. Kuolisin jo matkalla."

"Eikös mitä, pannaan hoitaja mukaan, vaikka tämä nykyinen. Niin se käy, että huit — vaan", viheltelee päällikkö.

"Ei sinne, ei", inttää vanki. "Antakaa minulle ennemmin täällä lyhyt tuomio, kuula suoraan otsaan."

Päällikkö katsoo häneen pitkään. Ihmeellinen poika tuo, niin rohkea ja luja kaikessa avuttomuudessaan. Sellaisesta hän pitää.

"Elähän turhia, kuka sinulle, aseettomalle vangille, tässä kuulaa tarjottelee. — Mihin sinun tekee sitten mielesi, kun ei Viipuriin passaa?"

"Mihin? Kotiin tietysti, oman ketjun taa." — Hän sanoo sen kursailemattoman avoimesti ja katsoo suoraan päällikön silmiin.

Turkia puistaa päätään ja siristelee silmiään. Sitten naurahtaa:

"Eipä mitä vähän. On sinussa poikaa. — No, pitänee sitten lähettää sinne, mihin mieli tekee, kun et lähde sinne, mihin sinut asioita myöten olisi lähetettävä. — Kunhan tästä nyt ensin aamussakin ollaan", lisää sitten ja lähtee.

Mitähän sillä oikein on mielessä? Oikeinkohan se todenteolla tahtoo pelastaa hänen henkensä ja lahjottaa vapauden? — Vaan parasta lienee olla siihen luottamatta ja turhia toivomatta.

Niin hän häilyy toivon ja epätoivon välillä koko illan ja yön, pitkän tuskaisen yön. Kuumeinen ajatus kiittää valtoinaan kuin villi ratsu tietöntä erämaata. Jos milloin yrittää sitä hillitä ja suuntailla kulkua johonkin määrättyyn, ryöstäytyy se taas omille teilleen. Kuume polttaa suonissa, tuska jäytää jokaisessa solussa.

— "Hyvä Jumala, kun antaisit kuolla", pusertuu värisevien huulien raosta. — Mutta kuolema ei tule.

Vanha välskäri istuu vieressä, nojaa päätään käteen ja miettii omiaan. Toisin tovin taas loikoo vuoteellaan. Lyhentääkseen pitkää yötä keittää heille kolmet kahvit. Kun taas muutamakseen Arvoa kahvittelee, niin sanoo melkein pä hellästi:

"En, poika rukka, minä sinua heitä. Jos lähtökin tulisi, niin mukaani vien ja hoitelen ihan terveeksi." — Mutta Arvo tuskin kuulee hänen ystävällisiä sanojaan, ei ainakaan tajua.

Ah pitkää, pitkää tuskan yötä! Verkkaan matavat tunnit eikä uni tule ja kirvoita kärsivää, joka harhailee hourailun rannattomalla merellä kärsien kaikki tuhatkertaiset kuolemankivut.

Se on oikea Getsemanen yö.

Tumma taivas jo alkaa haalistua ja tupaan hiipii vieno päivänvalo, kun välskäri huomaa Arvon vihdoin vaipuneen uneen.

VAPAUTEEN.

Sinä yönä soturi Arvo Partio luuli kuoleman varmasti tulevan, hän ikäänkuin tunsu sen kylmän henkäyksen kasvoillaan. Mutta seuraavana aamuna toteaa hän puoleksi ihmettelyllä, puoleksi tylsällä välinpitämättömyydellä vielä elävänsä. Ei hän siitä iloitse eikä sure — ei ole voimia kumpaankaan ja tuskat ovat turruttaneet kaikki vaistot. Hän on kuin viimeisillään kituva liekki lampussa, josta öljy on loppuun kulunut.

Hän tuntee rinnalla lepäävää kättä vasten sydämen verkkaiset ontot lyönnit, niinkuin levähtäisi se välillä ja taas väsyneesti alkaisi takoa tyhjää. Ei siinä elämänmehua liene enää jällellä kuin pisaroittain. Nuori lämmin veri ja elämänhehku valui hankeen — "kunnian ja vapauden puolesta", ajattelee hän heikolla hyvän tunteella ja hänestä tuntuu sillä hetkellä, ettei hänellä ole elämässä enää mitään, jonka takia tahtoisi palautua täältä kuoleman rajamailta. Hänessä vallitsee vain yksi ainoa voimakas tunne, johon hukkuu kaikki muu: ääretön viileä väsymys. Ajatus on kuin uponnut meren pohjaan, josta ei jaksa sukeltaa pinnalle. Pian uppoaisi hän itsekin ikuisen hiljaisuuteen kuin pisara mereen.

Päivä kilostaa silmiin niin häiritsevästi. Hän kohottaa voimattomuuttaan vapisevan käden silmilleen varjoksi. Kuinka se käsi on kelmeä ja kuihtunut. Kun sitä katsoo vasten aurinkoa, näyttävät sormet vain heikosti vaaleanpunertavilta.

Kauankohan tätä vielä kestää? Ehkä iltaan. Monesko päivä lienee? — Ajatus ponnisteleikse väsyneenä liikkeelle. — Taskukirjastahan sen näen, muistaa sitten. Hän haparoi oikealla kädellään esille taskukirjan, hervottomat kädet vapisevat niin, että hän töin tuskin jaksaa kohottaa kirjaa näkönsälle.

Mikä putosi? — Ajatus sukeltaa nuolena pinnalle. —

Hänen kielonsa. Ah niin — pienet valkeat kädet pistivät ne silloin lähtiessä napinläpeen ja raikas tytönäänä sanoi: "tulethan sitten pian takaisin terveenä." — Voi — hän ei koskaan enää tulisi takaisin.

Ja silloin hän äkkiä tuntee väkevämmin kuin konsana ennen, miten ihanaa olisi saada elää nuorena, rohkeana ja voimantäytenä, jännittää jousensa ja heittää vasamansa kauas. — Oi niin, se oli myöhäistä nyt. Pian olisi kaikki ijäksi mennyttä.

Ja sanomattoman haikeamielen valtaamana painaa nuori poika silmilleen kalpeat sormensa kuihtuneine kukkineen ja itkee ensi kerran elämän suurta murhetta, särkyneitä toiveitaan ja menetettyä elämänlahjaa.

Mutta kevätaurinko lämmittää suloisesti. Kultaiset säteet tanssivat harmaalla veren tahrinalla takilla ja kalpeilla sormilla. Ne pujottautuvat sisälle, imeytyvät vereen, lämmittävät, sytyttävät hiipuvan elämänhalun ja toivon sammuneet tulet. — Ja hetken perästä nyyhkytys sisällä lakkaa ja kauniit surumieliset silmät saavat iloisen näön.

Vähitellen valpastuu huomiokyky. Ensimmäiseksi hän tekee sen havainnon ympäristössään, että jotain tavatonta on tekeillä. Naiset juoksentelevat edestakaisin haalieu kokoon tavaroita. Välskäri järjestelee lääkelaatikkoaan ja pariin kertaan näyttäytyy Turkiakin levottomana kulkien ulos ja sisälle.

Onkohan se vanki paran jo tyyten unohtanut? Minne ne lähtöä tehnevät? Miten minun käypi? risteilevät ajatukset levottomina.

Taas tulee Turkia ovesta. Huomaa Arvon valvovan ja heti astuu luo sanoen huolestuneesti:

"Kun en saa mistään hevosta sinua kyytiin, vaikka kaiken aamua olen kysellyt. Jos vaikka antaisi oman ratsunikin reen eteen, niin eihän nämä pelkurit yksikään tohdi tulla kyytiin. — Ja itsenikin olisi vähän niinkuin huonoa lähteä, vai mitä?" naurahtaa lopuksi.

Istuu penkin päähän ja mietiskelee. Äkkiä napsauttaa iloisesti sormillaan:

"No, helsinki! Menehän se tämän talon tyttö, ellei muut. Kyllä se toimeaa sillä yhtä hyvin kuin jollakin toisella. Pitää vain heti lähteä uhoon." — Hän touhuu tiehensä sitä kyytiä.

Mutta Arvon silmiin kahahtavat kuumat vedet.

Koti, omaiset, ystävät — koko elämä, ihana elämänlahja! Annetaanko se hänelle todella uudelleen, toistamiseen?

Tietämättään hän on ristinyt kätensä ja katselee aurinkoista taivasta kirkkain kostein silmin, joissa tällä hetkellä heijastuu vain yksi ainoa voimakas tunne — rajaton kiitollisuus.

Vanha välskäri seisoo hänen vieressään ja katselee, miten aurinko valaa kultaista hohdettaan yli kalpeiden nuorien kasvojen. Sydämellään hän tajuaa, mitä pojansielussa liikkuu ja näkee hänen kasvoillaan heräävän elämänilon vienon kajastuksen. Vanha mies huokaa syvään ja raskaasti painuen mietteisiinsä.

Siinä tavottaa hänet Arvon katse eikä hoidokin silmä voi olla huomaamatta hoitajan sanatonta surumieltä. Kun on itse iloinen — niin iloinen, ettei ole ikinä voinut uneksia mitään sellaista onnentunnetta — tahtoi olla hyvä toisille. Välskäri on ollut hyvä hänelle, Arvon tekisi mieli puhua siitä, ilahuttaa vanhaa miestä, mutta on vaikeata löytää sanoja. Hän tarttuu hoitajansa käteen — se on karkea, känsäinen työmiehen käsi — ja puristaa sitä sydämellisesti katsellen loistavin silmin toisen murhemielisiin kasvoihin.

Välskäri sivelee otsaansa ja ryähtelee. Sitten puhkeaa puhumaan ykskantaan.

"Mihin tämä rytäkki päättynee lopulta? Sitä se on sitä samaa vallankumoushumalaa, joka silloin mennä keväänä meni niille kiivaimmille päähän. Eikä näytä selvittävän ja jos selvittääinkin, niin voi se maailma olla silloin toisen näköinen. Taitaisi taas kelvata tämä haiseva porvarillinen yhteiskuntakin. Vaan mennyt mikä mennyt —.

"Aina me äidin kanssa varottelimme vävymiestä ja poikaa. — Missä lienevät nekin? — Mutta milläpä niiden päätä käänsit, kun kerran vallan makuun oli päästy. Se oli sama, kun olisit yrittänyt huutaa kilpaa humalaisen kanssa.

"En minä näistä löyhötyksistä ole eläissäni perustanut, kun aina olen arvannut niiden päättyvän suohon tai umpikujaan, vaikka työläinen olen ja ammattijärjestöön olen aina kuulunut.

"Rupesivat sitten reutoamaan mukaan. Lopulta ihan vängällä vietiin. Niin kävin sitten kurssilla ja tartuin tähän työhön. Ei minun käteeni kivääri kumminkaan olisi noussut omaa kansalaista vastaan — vaikkapa porvariakin. Syytä niissä on niissäkin ja monta kohtaa olisi korjattava, mutta ei sentään verenviaksi asti. — Sitä minä tässä olen aaveksinut kaiken aikaa, että ne sitä lopultakin selvittäytyvät voiton puolelle, niillä kun on se tolkkua ja komento toinen. Missä vain itsekukin päivänsä päättänee? Minäkin, jo puolivälissä kuuttakymmentä. Olisi häntä saanut päästä kunnialla hautaan ilman näitä melskeitä. —

"Jos elossa selvinnet sinä, niin panehan mieleesi, että sinun ja sinunlaistesi tässä on korjattava nämä sodan rumat jäljet. Oikeus tapahtukoon kaikille ja tuomio sikäli. Mutta pitäisi koettaa sopia yhdessä asumaan edelleen niinkuin ennenkin. Yhtä kansaahan tässä kuitenkin ollaan, vaikka on oltu toraisia veljeksiä.

"Sitä minä vaan, että jäisi sinulle mieleen elämän varrelle, että oli niitä *ihmisiä* tälläkin puolen, jos oli — —."

Hän nieläisee viimeisen sanan, joka nähtävästi sisälsi ankaran arvostelun omista. Arvoa liikuttaa vanhan miehen alakuloisuus. Nyt hän ymmärtää, mihin se pohjaa. Välskärin sanat ovat hänelle avanneet uusia näkemyksiä — niihin repiviin ristiriitoihin ja synkkiin jälkiselvityksiin, jotka tulevat olemaan tämän sodan luonnollisina seurauksina. Hän aikoo juuri sanoa lohdutellen, että voisihan vieläkin kaikki tulla hyväksi, jos teikäläiset sanoutuisivat irti ryssäin koplasta ja sovittaisi omat välit, mutta hänen huomionsa siirtyy toisaalle.

Kamaripuolella kuuluvat naiset puoliääneen kiukuttelevan ja marisevan jostakin. Eräs äyskäisee kiihdyksissään aivan kovasti:

"Jaa-a, sen minä sanon tän ijankaikkisen pilkun päälle, että ränttää tässä varttua lähtöä päivästä toiseen, kun ei Turkiassa ole miestä jämtisti päättämään. Varttuu vaan, kunne lahtarit tulevat ja sanovat, että top!"

Siitä viriää pojassa sotilaan mielenkiinto ja valppaus, niin että kaikki muu painuu sivuseikaksi. Hän kysyy varoen:

"Mitä se päällikkö niin levottomana on kävellyt kaiken aamua ja miksi täällä kokoillaan tavaroita kuin poislähdöksi?"

"Mikä lie mielessä. Lähtö kuuluu tulevan taas tästä paikasta", huokaisee välskäri ja muistaen lääkelaatikkonsa lähtee sitä edelleen järjestämään.

Mutta eteisestä kuuluu askelten kopinaa. Turkia jo ovelta huutaa:

"Nyt hynnttyyt kasaan ja terve menoa vaan! Pelit on kunnossa, pitää vain jouduttaa miestä, että hevonen ajoissa ehtisi takaisinkin."

Yhdessä välskärin kanssa alkavat pukea Arvoa, joka ilosta sanattomana vain katselee heitä suurin loistavin silmin. Tuskin tuntee kipujakaan, joita kääntelevä ja kohottelevä varmasti tuottaa. Venakko käpelehtii koko ajan ympärillä puututellen avuksi milloin missäkin.

"Tämän pidän minä."

Arvo näkee lompakkonsa ja taskukirjansa nopeasti vilahtavan Turkian taskuun. Suuttumus leimahtaa Arvon silmissä ja sen huomaten sanoo Turkia hänelle hiljaa moittivasti:

"Eikö riitä, että toimitan sinut vapaaksi? En minä sinun rahojasi tapaile —" Arvo punastuu hämillään — "ja lompakkosi saat takaisin tuonnempana, mutta muistiinpanosi on minun velvollisuus takavarikoida, ymmärräthän?"

Eikä Arvo osaa siihen muuta kuin nyökätä, että niin on.

Sitten kantavat he hänet ulos maaliskuun aurinkoon ja hankien hohtoon. Päivänpaiste ja vapaudenilo aivan kuin häikäisee ja huimaa. — Hänet lasketaan rekeen. Päällikkö itse järjestee kaiken omin käsin. Reessä liehuu punainen lippu, "etteivät häytyyt tällä puolen", sanoo ja sitten huomaa äkkiä:

"Pitääkin asettaa niin, että vasen olkapää jää hyvin näkymään, pikemmin toisella puolen omakseen tuntevat." Ja sitten kääntää oikealle kyllelle, niin että sinivalkoinen suojeluskunnanmerkki vasemmalla olkapäällä jää näkyviin. — Turkia puuhailee niin innoissaan aivan kuin tuottaisi se hänelle erikoista tyydytystä ja nautintoa.

"Tuokaapas peite sieltä!" huutaa naisille, jotka kärkevät portailta. Ja kun peite tuodaan, levittää hän sen Arvon ylitse ja veikeästi silmää vilkuttaen sanoo: "Ei sitä vankia niin vain avosilmin läpi asemien kuletella. Tämä on nyt sitä strategiaa, tämä."

"No, annas soittaa!" kehottaa sitten tyttöä, joka istuu sevällä, ja itse hypähtää reen kannaksille.

Arvo on umpipeitossa. Ei näe enää hyvän välskärin alakuloista katsetta eikä venakon kipinöitseviä silmiä. Tuntee vain, miten ne kumpikin etsivät hänen käsiään, puristavat lämpimästi ja onnea toivottavat ja hyvää parantumista. Jo lähtee reki narahtaen liikkeelle.

Hyvästi vankila! — Sinne jää taakse kolea punaisen ristin tupa, lempeäluonteinen vanha välskäri, räkättävät "sisaret", kuumehoureet ja alituinen tunne kuoleman läheisyydestä. Mitä kauemman kuletaan, sitä kiihkeämmin kiertää veri ja mielessä ailahtelee uusi, ennen maistamaton riemuntunne. Vapauteen — elämään!

Hän raottaa varovasti peitettä ja näkee kylellään maaten tienvierillä rekiin sijoitettuja asevarustuksia: konekivääreitä, patruunalaatikoita. Sitten vilahtelee ohitse tykkejä ja pikatykkejä. Enempää ei uskalla kurkkailla, jos huomaisi päällikkö.

Mutta mitä ne niistä tähän tielle ovat vetäneet, kutoo ajatus edelleen. Olisiko todella lähtö mielessä? Peräytyminenkö? — Uskoikohan se sittenkin hänen puheitaan lisäjoukoista ja tykeistä? —

Arvo ei syvemmälle jouda painumaan iloisiin mietteisiinsä, sillä päällikkö tarinoi lakkaamatta. Sen ääni kuuluu jostain pääpohjista, vaikka itseään ei näy. Kertoo olevansa näiltä seuduista peräisin ja kehaisee tuntevansa joka kiven ja kannon ja tienpolvekkeen aina karjapolkuja myöten.

"Kuinka ne niin on tullut tunnetuksi?" ihmettelee kydyttävä.

"No, kun on sellainen metsänkävijä kun minä ja jo kaksitoistavuotiaasta nulkista pysy kädessä mittaillut maat ristiin rastiin, niin kyllä alkaa olla kartat päässä."

Mikähän se oikein lienee miehiään? vaivaa Arvo turhaan päätään.

"Viime vuosina se on jäänyt vähemmälle metsänkäynti. On vain reissailtu afääreillä ja turvoteltu lompakkoa. — Mutta olen minä yhä sellainen aseiden käyttäjä, ettei moni toinen edelle pääse. Kaikkia

aselajeja olen käyttellyt sekä pitempiä että lyhempiä ja kilpa-ammunnassa vetänyt monet pokaalit. Kun tulisi tästä toiset ajat, niin Ameriikkaan painelisin. Siellä sitä olisi lääniä paukutella." — Hän viheltelee suruttomasti ja Arvo miettii edelleen: punainen se ei oikeastaan ole, kun ei sillä ole niiden puhetapaakaan. Taitaa viis veisata koko ohjelmasta. — Mutta mikä kumma siitä on punaisten päällikön tehnyt? Ihankohan se vain seikkaillakseen —.

"Nyt siellä tuodaan sitä lahtaria."

"Vielä tätä kyyditellään kuin muutakin herraa."

"Ei kun antaa lyijypassituksen suoraan helvettiin, niin on laskut sillä kuitatut."

On tultu etulinjalle ja päällikkö on sipaissut pois peitteen ja sanonut muuttuneella tuikealla sävyllä:

"Nyt pulita rahat. Kolmekymmentä markkaa ruokarahaa päivältä, se tekee yhteensä kuusikymmentä markkaa ja sitten kymmenen markkaa kyydistä. Ei tässä lahtareita ilman edestä syötellä eikä kyyditä."

Hän on antanut Arvolle lompakon ja puhuu kuin puolivihassa, mutta rahoja ottaessaan vilkuttaa silmää. Arvo hyvin ymmärtää, että se näin tekee vain hänen ja oman päänsä päästimeksi. Paljon se uskaltaakin, sillä miehet ympärillä seuraavat toimitusta kyräilevin epäluuloisin katsein, kirotta karskauttelevat ja muka piloillaan pelottelevat pistimillään.

"No hei, annahan mennä!"

Kuletaan jokunen sylenmitta, ja päällikkö hyppää pois kannoilta ja ojentaa kätensä hyvästiksi:

"Terve näkemiin! Paranehan pian, että joudut taas tappelemaan. Ei tiedä, vaikka vielä tiet yhteenkin veisivät." — Se on taas entisensä, veikeännäköinen ja suruton, puristaa Arvon kättä kuin toveri. Tyttöä vielä neuvoo:

"Aja vain tästä suoraan notkon poikki ja sitten maantietä ja jos mitä liikettä huomaat vastapuolella, niin nosta vaan kätesi ja huuda, että omianne on kuormassa, sitten eivät tee mitään." — Hän vie käden kulumalleen sotilaallisesti tervehtien, käännähtää ympäri ja katoaa.

Mutta Arvon päässä kiehuvat sekavat ajatukset. Olisi pitänyt kiittää sitä. Olisi pitänyt kysyä, mikä hän oikein on, punainen vaiko valkoinen. Kun ei se edes käyttänyt lahtarinimitystä muuta kuin ketjussa ja sekin puhe oli kuin tekeytymistä.

Sitten tulee uusi ajatus: ampuvatkohan takaapäin? Ei niistä ole takeita. Toivo ja epätoivo vieläkin taistelevat vallasta. — Ja sitten taas: mitähän sanovat omat? Mitä tosiaankin sanovat, kun näkevät?

Hän heittää peiton kasvoiltaan. Miten on taivas korkea ja sininen! Ja auringonsäteet tanssivat hevosen harjassa ja metallilaatat valjaissa liekkivät kuin tuli. Sitten osuu huomio kyyditsijään. Se on näköjään seitsemän- kahdeksanvuotias, punaposkinen ja pyylevä. Istuu siinä kukikkaine huivineen ja suurine rukkasineen terhakkana ja tyynenä eikä näytä pelon merkkiäkään. Hänen eleissään on jotain tapailtua poikamaisuutta, kun hän reen laidalla istuen heiluttelee jalkojaan ja maiskauttelee hevoselle muka jouduttamaan kulkua.

On omituista nähdä lapsi, lisäksi pieni tyttö, täällä tulilinjalla. Käy sääliksi hänen turvattomuutensa ja orpoutensa, ja Arvo kysyy osaaottaen:

"Mikä sinutkin poloisen tänne sodanjalkoihin on saanut?"

"Mikäkö? Ka, kun tulivat nämä punaiset kylään, niin isä ja äiti lähtivät karkuun niinkuin muutkin aikaiset väet. Sanoivat, että eivät ne lapsille mitään tee ja jättivät minut silmäksi taloon, etteivät siellä hyvin pääse pillojaan tekemään", toimittaa tyttö pikkuvanhaan, terhakkaan tapaansa.

Vaan ei Arvo häntä enää paljoa kuuntelemaan kerkiä. Huomio on kokonaan metsärannassa vastapäätä. Siellä kivien ja kantojen takana ovat omat kiväärit vireessä, vaikka ei tällä hetkellä laukaustakaan vaihdeta puolin eikä toisin. Kun vain saisi annetuksi aikanaan merkin.

Ajetaan hyvää kyytiä. Tässähän tulee jo sama tienhaara. Tuolla humisee hautausmaan kuusikko ja tuosta kääntyy tie pappilaan. Näillä paikoin juuri hänen on pitänyt saada kuula ja tuonne hän ryömi kuolemaa odottamaan. Vilu puistattaa. Vereksen lumen on satanut tielle sen perästä, mutta silmä on senkin läpi näkevinään veriläikät —.

"Seis! Kuka siellä?" kuuluu tiukasti edestäpäin.

"Omia miehiä!" Arvo kohottaa ylös molemmat kätensä.

"Ajakaa sitten tänne ylemmäksi! Emme me halua tulla sinne aukealle näkyviin", komentaa ääni edelleen.

He ajavat tienmutkaan, tapaavat siinä vahvan vartioston ja komppanianpäällikön, kaikki tuntemattomia.

"Kuka olet ja mistä matka?" tutkii päällikkö.

Arvo kertoo lyhyesti ihmeellisen seikkailunsa ja tahtoen sanojensa vahvistukseksi näyttää suojeluskunnan jäsenkortin pistää kätensä povelleen, mutta tapaa rinnaltaan kirjeen. Hän silmää kuoreen ja lukee ihmeekseen:

"Lahtarien komppanianpäällikölle."

"Se on sitten minulle", hymähtää päällikkö ja lukee ääneen merkillisen kirjeen:

"Jos teissä on vähänkin ihmisyyttä, niin lähetätte takaisin minun ratsuni ja kyyditsijän. Kyytipalkka on suoritettu. Luulen olevanne samaa mieltä kanssani siitä, ettei tällainen yksitoikkoinen asemasota ole muuta kuin ajanhaaskausta, jonka vuoksi kohteliaimmin pyydän avonaiseen taisteluun.

"Punaisten komppanianpäällikkö linjalla vastapäätä."

"Vai avonaiseen taisteluun mielenne tekee! Saamanne pitää", naureksii päällikkö.

"Jopas herkesi höyliksi, kun oikein kohteliaimmin pyysi", pilailevat miehet.

Vaan päällikkö on uudelleen kääntynyt Arvoon ja kysellyt haavaa ja vointia. Sitten sanoo miehilleen:

"Mies on heti saatava hyvään hoitoon, kuta välemmin. — Lajunen istuu kuskille ja ajaa ambulanssiin. Toiset pitäkää tyttöä silmällä, kunnes hevonen joutuu takaisin. Sitten toimittakaa sekä tyttö että hevonen matkaan sinne, mistä tulivatkin."

"Hyvin joutaakin moinen takkukarva", nauravat miehet hevosta, joka on tosiaankin sukimaton ja surkea.

Ja sitten alkaa matkan viimeinen iloinen taival. Jokainen askel vie takaisin elämään, turvaan ja varmuuteen.

Vastaan tulee omia miehiä matkalla ketjuun.

Ihmettelynhuutoja, iloisia tervehdyksiä, kyselyitä satelee Arvon rekeen. Jokainen tahtoo puristaa kättä ja toivottaa tervetulleeksi takaisin elävien ilmoille.

"Kun ihan jo menneenä miehenä puhuttiin."

"Ja kun tuli kirjoitettua sinne kotipuoleesi, että herastuomarin Arvokin jo lähti viimeiselle matkalleen. Pahuus sentään! Jos lienevät jo kerenneet antaa sanan vanhemillesi, niin sitten tässä kummat käärii."

"Olipa sentään asia, että mies tuli takaisin, tulee se näet vaikka kuka muu, ei vaan turpeenalainen."

"Vaan mitä kumman teitä sinua oikein on kuletettu nämä päivät?"

Arvo saa taas uusia kertomuksensa haavottumisestaan, vangitsemisestaan ja pelastumisestaan. Toiset pyörittelevät päätään.

"Taisi olla ihan vain sinun onnessasi. Ei sieltä takaisin tulla."

"Niinpä taisi olla. Kyllä sitä on nämä vuorokaudet saanut kaiken aikaa katsella kuolemaa silmästä silmään. Ja on siinä ollut kärsimistäkin."

"No sen jo arvaa kylkeinenkin. Vaan nyt pitää joutua ketjuun, etteivät ärähtelemään pääse toiset."

Taas puristetaan käsiä ja lausutaan iloiset hyvästit.

"Jouduhan paikallesi ketjuun!" huutavat vielä perästä.

"Tullaan, tullaan, kun keretään", vastaa Arvo samaan reippaaseen sävyyn. Mutta hän tietää liiankin hyvin, ettei hän enää tulilinjalle kykene. Ei ainakaan pitkiin aikoihin.

Sitten valtaa hänet kaiken jännityksen ja mielenjärkytysten jälkeen niin voimakas väsymyksen tunne, että kaikki muu ikäänkuin hukkuu siihen. — Kerran vielä kuohahtaa hänessä sotilaan veri, kun asemalla

paareilla kannettaessa näkee vaunuihin lastattuna juhlallisia tykkejä. Tekisi mieli ääneen hurrata kajauttaa. Siinä ne nyt menee ne hänen lupaamansa.

Tuntuu surumieliseltä ajatella, miten toista olisi olla mukana *nyt*, niin varmaa ja repäisevän riemullista. — Mutta ovatpahan toiset, Poke ja muut. Kyllä ne selviävät minuttakin — tapaa taas uupumus ja painaa takaisin yhtätasaiseen harmauteensa.

HILJAISTA MIEHUULLISUUTTA.

"Miten ne laulavat, kuulkaahan!" — Nuori hoitajatar kumartuu innoissaan ulos ikkunasta. Kadulta kantautuu hiljaiseen sairashuoneeseen reipas laulu tahdikkaan astunnan säestämänä. Komppania marssii asemalle täysissä varustuksissa.

"Miten ne laulavat", sanoo hän uudelleen. — "Että ne saattavatkin noin —." Hän ei päätä lausettaan, nojaa vain ikkunanpieleen ja henkäisee äkisti syvään: hän ajattelee kaikkia niitä, jotka tulevat menettämään henkensä — tai ehkä liikuntakykynsä, niinkuin hän tuolla vuoteessa, nuori poika, joka yhä häilyy elämän ja kuoleman välillä.

"Minkälainen oli muuten yö?" — Lääkäri nyökkää vuoteeseen päin.

"Entisellään. Hän hourailee lakkaamatta, kuinka muka ketju murtui, kun hän ei kestänyt paikallaan vartiossa ja siihen tapaan. Alituisen, niin että oikein pahaa tekee kuunnella. — Poloinen, niinkuin ei se hänen osaltaan riittäisi. Tokko saanee edes pitää jalkansa."

"Vaikea sanoa. Parhaassa tapauksessa jää se kuitenkin aivan jäykäksi. Kun nyt edes yleisvointi korjautuisi."

Laulu ja askelten kaiku on edennyt kuulumattomiin. Hoitajatar sulkee ikkunan. He lähtevät työhönsä. Niihin aikoihin ei siinä talossa ollut yötä eikä päivää. Oli vain loppumatonta kuumeista askarrusta. Ja yhä tuli lisää joka junan mukana haavottuneita — Raudun verisen voiton lunnaita.

— — — Mutta eräänä päivänä herää Arvo Partio siitä pitkällisestä yöpimeästä, johon kuume on hänet kahlehtinut. Hän katselee ympärilleen kirkkain silmin hiljaisessa valkeassa huoneessa, johon päivänpaiste valuu uudinten lomasta leveinä kultajuovina. Kukut tuoksuvat yöpöydällä. Hän näkee ne ensi kertaa, jaksaa jo iloita niistä. Hän tuntee palautuneensa tajunnan selkeyteen ja elämään — vieläkin kerran.

"Arvatkaapas, arvatkaapas, mitä hyvää minä täältä tuon!" — Hoitajatar pilkistää ovesta säteilevän iloisena. Valkea myssy on istahtanut vinoon toiselle korvalliselle pelkästä hyvästä mielestä. Hän katoaa ja sijalle ilmestyy —

"Ei mutta — ei mutta, Poke."

"Sama mies. Ukkoseni, veli rukka. Aune minulle kirjotti. En tahtonut jaksaa aluksi niellä enkä sulattaa. — Sitä se sota tekee." — Hän ravistelee toista karhun hellyydellä laihtuneista hartioista, läimäyttelee ja ravistelee. Mutta hehän ovat niin sanomattoman iloisia.

"Että sinä tosiaan. Miten selvisitkin?"

"Enpä ihmeemmin. Katsos, kaikenhan voi järjestää. Komennuksella, komennuksella tietenkkin ollaan. Haavottuneita tuomassa. Tiedätkös, ei se komppania niin vain poikiaan unohda" — hän läimäyttää tällä kertaa Arvon päänalaiseen, niin että vieteripatja keinahtelee —. "Sitä sanoivat kaikki, että jopa oli sekapäinen se luoti, joka sinut kempsautti jaloiltasi. No, minä viivana päällikön puheille ja lomalippu lähti kuin itsestään."

Hän on niin kaltaisensa. Tekee hyvää kuunnella ja katsella häntä. Päivettyneet kasvot hohtavat raikkauttaan, silmissä kipinöi ja vilkehtii kuin majakkalyhty. On kuin kukkisi nuoruus ja voima hänen veressään. Mutta hänpä onkin niitä, jotka ainaisesti purjehtivat piristävässä aamutuulesa ja tuovat elämää ja vauhtia muassaan.

Arvo tuntee se selvemmin kuin konsaan ennen. Toisen käsistä valuu sähkövirtana sykähyttävä elämänhalu hänen kalpeisiin käsi raukkoihinsa.

"Ukko rukkaseni, miten oletkin huvennut. Eihän sinusta ole jälellä kuin hiukan silkkaa keskikohtaa.

Vain yksi ulottuvaisuus kuin viivalla Bonsdorfin 'kurnetriassa.' — Eläs, että todellakin oli vielä sen verran sivistyksen rippeitä jälellä. Sen kun moititaan kenttäelämän niin huikeasti muka metsistytävän." — Hän nauraa tartuttavan iloisesti, niin että hohtaa valkea tasainen hammasrivi. Vaikka oikeastaan sydänalaa niin oudosti kouristaa katsellessa tuttuja rakkaita kasvoja pieluksella. Ne ovat niin kapeat ja läpikuultavan kalpeat. Mutta Poke ei ole niinä miehinäänkään, kulettaa valtioviisaasti keskustelunkin ihan toisille urille.

Ja he antavat jutun luistaa kuin ennen.

"Toiset pojatko? Hohoi — ne ukkelit jaksavat pulskasti. Ja paikkansa ne pitävät aina ja joka tempussa. Sen sanoo vaikka kuka, päällikötkin. Iso-Jukka on ihan jyry miehekseen, koko komppanian kaunistus. Ei hätäile eikä siekaile hikisimmissäkään paikoin.

"Muuten olemme viime viikkoina olleet hieman erillämme. Näes, minua tuppasi kyllästyttämään se ainainen ketjussa loikominen. Pyrin sitten tykistötiedustelijoihin. Se on ikäänkuin liikkuvampaa ja reilumpaa ja pitää niin voiteessa miehen. Koikkalainen tietysti piipertää kintereilläni kuin ennenkin.

"— Muuten muista minun sanoneeni. Se poika se vielä näkyy Suomen armeijan riveissä — jos nyt yleensä elävänä selviämme itsekukin. — Mutta väsyttääkö tämä sinua?"

Arvo on sulkenut silmänsä ja kasvot paistavat valkeina pieluksella. "Ei, muuten vain —" ja sitten syvän surullisesti — "Minusta ei sitten enää ole miksikään."

"Sinusta! Synti sitä on sanoa sinun, jolla on aina ollut päätä ja kuntoa enemmän kuin meillä muilla yhteensä." — Poke yrittää parastaan —. "Ja välipä nyt tästä yhdestä jalasta, kun paras mieheessä on jälellä. Sitä sanoi Aunekin, että olisi paljon hullumpaa, jos se olisi esimerkiksi käsi. Ja kylläpä hän sinä tästä vielä kohennut kaikin puolin. Älä ole milläsikään."

"Vaan kun en oikeastaan kerinnyt olemaan miksikään hyödyksi."

"Vai et hyödyksi. Olithan ensimmäisiä — ja helmikuussa, muistat sen, olivat miehet kalliita."

"Ja sitten on niin raskasta ajatella, että te toiset siellä kannatte kaiken kuorman sillä välin kun —"

"— — kun sinä makaat ja haudot silkkoja tyhmyyksiä." — Poke sieppasi entisellään nokkelana sanat hänen suustaan. — "Viljelehän järkeäsi, ukkoseni. — Miksi siis sinä makaat tässä ja kärsit? — Etkö isänmaasi tähden, kuten muutkin. Eikö se sitten ole sama, missä se tapahtuu, kunhan miehenä kantaa kohtalonsa — niin, tappionsakin, Kuules, minusta tuntuu, että tässä sinun paikallasi vasta miehuullisuutta kysytäänkin, etkö usko?" — Ja sitten veljellisellä lämmöllä: "Tuossa se olisi, sanon minä, vapaudenristi paikallaan."

Hän taputtaa Arvon paidanrintaa, mutta ei hiiskahdakaan, että hänellä on sellainen kalleus kotona, saatu erään huimanrohkean öisen partion jälkeen.

"Miksi sinä sen pois otat?" oli ihmeteltyt sisar, joka tapasi Poken itse teossa, ratkomassa nauhaa.

"En minä, kun ei Arvollekaan vielä ole annettu", oli Poke lyhyeen vastannut.

Ja sitten ystävykset siirtyivät puhumaan niiden päivien suurista tapahtumista, iloisista voitonviesteistä ja ratkaisun varmuudesta.

"Kohta saat terveisiä Viipurista", kehaisee Poke poikamaiseen tapaansa. — "Siihen mennessä toki sinäkin hiivittäydä tuohon ikkunan poskeen, kun komppanian pojat hurraavat jälleen kotiansa kohti. Me teemme sinulle tuolta ikkunan alta uljaasti kunniaa kuin itse Mannerheimille. — Sekin suuruus on muuten nähty ihan näillä silmin. Kävi tervehtimässä poikia siellä etulinjoilla. Sillä se oli ryhti ja katsanto kuin Napoleonin kuvalla."

Hän "turisee" hilpeästi kuin kuunaan. Sitä on niin soma kuunnella, Poken rupertusta. Se tulee ryöpsähtelee välittömänä ja tuoreena, tekee äkkikäänteitä solahdellen alati uusiin uomiin. Ja kun hoitajatar apulaisineen tulee hetken perästä hakemaan Arvoa leikkuuhuoneeseen, hämmästyttää häntä syttyneitä silmiä ja punerrusta poskillla.

"Rintamatuuli tekee hyvää", hymyilee hän Pokelle ja vetäytyy käytävään, ettei häiritsisi heidän jäähyväisiään.

"Joko sinun nyt täytyy?"

"Niinhän se on määrä. Huomenna on oltava perillä. Olipa sentään asia, että tämänkin verran."

"Niin, kiitos. Taisit tehdä minusta ihan elävän ihmisen."

"Tyhjiä. Hätäkös tässä nyt enää. Pidä vain miehen kurssi eläkä anna luonnon aleta."

"Koetetaan, koetetaan."

"Ja voimmehan kirjottaakin. Minä tietysti annan raporttini sotilaalliseen sähkösamatyylisiin."

"Yhtä tervetulleita, vaikka miten lyhyet. — Sanohan toisillekin terveisiä ja voikaa hyvin kaikki."

"Sinä samaten." — Mutta äkkiä Poke ottaa häntä väkevin käsin hartioista ja sanoo oudon syvällä äänellä:

"Nyt sen voimme sanoa, että olemme olleet veljiä elämässä ja kuolemassa, me kaksi —" ja sitten vielä matalammin — "Tiedätkö, kuule. Sinun rinnallasi olisi hyvä vaikka kaatua."

Oven takaa vielä kuuluu hänen raikas äänensä, kun hän hyvästelee hoitajatarta. Sitten reippaitten poistuvien askelten kaiku — se pitkä käytävä kokoaa niin merkittävästi äänet. Sitten lähenevät taas keveät askeleet ovea. Arvo haetaan leikkuuhuoneeseen.

Se on jokapäiväinen kidutus, eikä lääkäri ole kertaakaan hennonut ryhtyä huumaamatta tuskalliseen käsittelyyn. Mutta tänään sanoo potilas lujasti ja selkeästi:

"Tohtori, ei oteta mitään nukutusaineita. Minulla on kai sitä lajia jo liiaksikin veressä, kun muistelen, miten runsaasti ensimmäinen hoitajani niitä viljeli."

"Kuten tahdot", lääkäri katsoo pitkään potilaaseensa — "kuten tahdot. Jos vain kärsit kuunnella."

"Moni kärsii isänmaan tähden paljon enemmän" — tulee hiljaa ja vakavasti, mutta säteilevin silmin.

Lääkäri ryhtyy työhönsä.

Sillä kertaa olivat tällaisiin tottuneen vanhemman hoitajattarenkin kasvot liikutuksesta valkeat, mutta nuori poika siinä leikkuupöydällä puri hampaansa yhteen niin että kuului, eikä yksikään valitus päässyt hänen huultensa yli.

Mutta kun hänet sitten tuskien herpaisemana kannettiin vuoteeseensa, seisoi lääkäri, kylmä karski mies, kauan ikkunan luona selin muihin ja mielti.

* * * * *

Ja sitten tuli kevät pitkin kiirehtivin askelin. Satoi virtanaan jonkun vuorokauden ja sen perästä oli kirkkaita aurinkoisia päiviä. Ne tekivät lopun kelistä. Eräänä aamuna saattoi Arvo kuulla pyörien ratinan alhaalta hevostieltä. Ajurit olivat vaihtaneet rekensä rattaisiin.

Avonaisen ikkunan kautta tulvasivat sisään hilpeät keväiset äänet. Räystäät ja katurännit pitivät iloista hälinää. Ja kevätuuli — viileähkö vielä, sillä suurten selkien jäät olivat siihen kylmyyttään henkineet — liehutteli valkeita uutimia ja hyväili sairaan pojan kasvoja, jotka alkoivat jo vienosti punertaa.

Eräänä päivänä sai kaupunki kuin sähkötäräyksen ja kapsahti miehissä jalkeille. Saapui korkeita vieraita — itse "valkoinen kenraali." Se pani kaikki, mitä lie kaupungissa ollut miehistä sukua, vaaksahousuista lähtien hamaan vanhaan tulliherraan, joka jo horjahteli kohti kunnianarvoista yhdeksääkymmentään, tiukkaan perusasentoon. Ei siinä kädenkäänteessä mitään erinäisiä juhlallisuuksia kyetty puhaltamaan kokoon. Kunpahan nyt seisottiin kunniakujana ja hurrattiin kurkut "kukonpojiksi."

Arvo Partio makasi ja kuunteli, miten räystäät soittivat helähtelevää xylofoonia katurännien hoitaessa meluisaa säestystä, kun ovi aukesi ja sisään astui lääkärin saattamana ylhäinen sotilashenkilö. Arvo tiesi siinä hetkessä, kuka hän oli ja lennähti punaiseksi.

Vieras lähestyi vuodetta ja sanoi eräänlaisella sydämellisellä arvokkuudella:

"Olen kuullut, että olet ollut uljas poika sekä rintamalla että varsinkin täällä. Isänmaan nimessä annan sinulle tämän vapauden ristin." — Hän laski sen Arvon rinnalle ja kuunteli hymyillen, kun Arvo, silmissä kostea kimmellys ja ääni värähdellen koki toimittaa:

"Ei olisi pitänyt. Mitäs minusta, kun niin lyhyen ajankin vain olin. Toiset toverini, ne ovat olleet koko ajan. Niille pitäisi antaa."

"No, no, kyllähän muidenkin kelpo poikiemme ansiot aikanaan saavat tunnustuksen." — "Valkoinen

kenraali" taputti häntä kevyesti olalle. — "Toivon, että parannuttuasi edelleen palvelet maatasi, ellet kiväri kädessä, niin toisin aseini."

"Harvinaisen kirkas katse", sanoi hän ovela lääkäri, joka opasti häntä kierroksella haavottuneiden luona.

Mutta Arvo ei oikein jaksa tajuta tätä kaikkea. Tuskin vielä silloinkaan, kun "valkoisen kenraalin" juna on jo vierinyt tiehensä valtaviiden eläköönhuutojen saattamana ja Heikki veli ryntää tuulen tuomana suoraan asemalta Arvon luo purkamaan ihmeellisiä vaikutelmiaan. Hän on niin täyteen ladattu kuin räjähtämäsillään.

Ja miten hän loistaa ja mahtaillee. Tämä on ilmeisesti hänen elämänsä ylpein päivä. Hänhän on ensi kertaa maailmassa nähnyt ihmeitten ihmeen ja pojanunelmiensa korkeimman kunnian huipun: *oikean elävän kenraalin*, ei mitään kuvaa. Ja ajatella *-hän oli puhutellut* Heikkiä.

"Mitäs, kun minä seisoin siinä asemapihan portilla, niin että se kulki ihan tuosta noinikään. Katsohan, noin läheltä." — Hän näyttää niin läheltä kuin olisi Mannerheimin liepeet suorastaan hiipaisseet hänen pientä terhakkaa pystynensä. — "Ja minä seisoin puhtaasti 'stillgestanden', uskotko?"

"Kuin tinasotamies, uskonhan minä."

"Ei, näinikään, katsohan! —" Hän pöyhistelee keskilattialla suorana kuin tikku, pyöreäkuoppainen lapsenleuka pönäkästi pystyssä ja kyynärpäät hauskasti sojottaen ulospäin kuin kaksikorvaisella padalla. Arvon pingottunut mieli laukeaa keveään nauruun.

"Ja sitten se sanoi, että, arvelles kun se sanoi ihan näinikään, että 'sinä olet varmaankin meidän reippaita karjalaisia koulupoikiamme', sanoi se. Ja minäkös tein kunniaa — tällä lailla, katsohan ja sanoin että" — se kiljaistaan kaikella keuhkojen väellä — "ensimmäisellä luokalla, herra kenraali."

"Olehan ole, kuulenhän minä vähemmälläkin", tyyntyy vanhempi veli. Mutta Heikki, naama yhä loistaen siinä kunnian päivänpaisteessa, palpattaa edelleen:

"Ja sitten se nauroi ja iöi minua olalle. Ja ne nauroivat muutkin sotaherrat."

"No vähemmälläkin", pääsee Arvotakin jo ihan helanauru. "Sinähän järjestit heille oikean pienen paraadin."

"Nii-in", riemahtaa Heikki itsekin. "Ja minä tein kunniaa ihan koko ajan, kun ne menivät ohi. Ja niitä oli koko junallinen, mutta kaikkein uljain oli Mannerheim. Se oli sitten siinä paikassa kuin ne komeimmat kuvat siinä isän suuressa 'Vänrikki Stoolissa.' Hatussa vain ei ollut töyhtöjä. Miksikähän eivät enää pidä?" — Ja yhteen henkäykseen: "Mutta, että se viitsikin ajaa junassa ihan kuin muutkin ihmiset. Minä jos olisin, niin ajaisin vain lentokoneella. Etkö luule, että kenraalit saavat sellaisenkin ihan oman, ja mitä vaan —."

"Taitavatpa saada."

"Ja minä en antaisi kenenkään muun sitä ohjata ja lentäisin aina muita korkeammalla. Enkä minä ottaisi minun ilmalaivaani muita kuin toisen luokan Tolvasen. Siinä on sitten kanssa sellainen poika, että se ei pelkää, ei niin mitään." — Ja hetken perästä: "Nyt minä tiedän, mikä minusta tulee, kun tulen suureksi."

"No mikä? Ajurihan sinusta ensin piti tulla, ja sitten viime kesänä ajattelit, että autonkuljettaja olisi sentään reilumpi."

"Pyh", pihauttaa ylenkatseellisesti toinen, että kun veli muka yhä vieläkin niin matalalle tähtäilee, ne unelmat on jo ammuin potkaistu nurin. Hän pullistaa rintaansa ja kajauttaa kantansa yhteen:

"Ei kun sotamies — *sotamies* tästä pojasta tulee!" — Ja tuleva karski sotamies teikkaroi riemuissaan paraatimarssia äkkikääntein ympäri huoneen. Sitten pysähtyy ja kunniaa tehden hihkaisee vielä kerran:

"Eläköön kenraali!"

Mutta vanhempi veli on aivan tikahtua hilpeyteensä. Ilmeisesti tämä viimeinen "kunnia" oli tarkotettu korkealentoisen sotamiehen omalle tulevaiselle ylhäisyydelle.

"Ja minä jään ijäkseni nahkapojaksi. — Älä nyt sentään vielä ilmaan lennä", tasottelee Arvo. — "Jos herra kenraali suvaisi hetkeksi istua tuohon, niin näyttäisin jotain." — Arvo vetää yöpöytänsä laatikosta esiin vapaudenristin.

Ihme, ettei Heikki veli siinä hetkessä istahtanut lattialle ihmetyksestä, sillä vauhdilla kun hupsahti

alas maaperään kenraalinunelmiensa korkeuksista ja jäi silmät renkaina tuijottamaan siihen ihmeeseen.

"Kenen se on sellainen?" — Hän nieleskeli ja lipoi kielellään. Sellainen oli hänellä tapa, milloin hän tunsu itsensä neuvottoman noloksi — niinkuin esimerkiksi kielioppitunneilla.

"Minun. Mannerheim itse antoi."

"Manner —" Heikki eistyi jo tarkastamaan sitä kädestä pitäen taikauskaisen hartaudella. Sitten hän toipui ja ratkesi riemuun:

"Eläköön — onpa meidänkin kotona sitten vapaudenristi!"

Siinä hetkessä hän sai jalat alleen ja sen häntä nähtiinkin. Yleensä Heikille aina tuli äkkilähtö, nyt hän sananmukaisesti *haihtui*. Kotiin oli tietysti lennätettävä sana ja Kaatrakoskelle ja toisen luokan Tolvaselle.

* * * * *

Ovelle koputetaan.

"Minä se vain. Siellä meidän alapuutarhassa kukkivat krookukset parhaillaan. Niitä on valkeita ja sinisiä. Minusta ovat valkeat kauneimmat."

Se on tohtorin Aune. Hän on eräiden toveriensa kanssa ottanut nimiinsä sairashuoneen "kukkamonopolin", niinkuin isä leikillään sanoo.

"Ja sitten toin Poken kirjeen sinulle lukea, kun hän ei sano nyt joutavansa kirjottamaan sinulle erikseen."

"Kuulenhän tästäkin, miten heidän on", Arvo avaa sen nopeasti. Se on pian luettu ja lopussa seisoo juhlallisen lyhyesti:

"Ei vielä, mutta kohta."

Niihin aikoihin jo oli kevättilma täynnä kiihkeää odotusta ja iloista voitonvarmuutta. — "Pian kuullaan uusia", sanoivat ihmiset toisilleen rohkaisevasti, vaikka sydäntä värisytti ajatellessa voiton hintaa.

"Nyt minä tunnen, että saan ja tahdon elää ja että minuakin vielä tarvitaan", sanoo Arvo Partio nuorelle tytölle, joka asettelee kukkia veteen ja on itse niin terve ja tuore ja aamunraikas. — "Olen ajatellut paljon kaikenlaista, minullahan on hyvää aikaa. — Se vanha välskäri, tiedäthän, puhui minulle niin merkillisesti erotessa. 'Sinun ja sinunlaistesi on korjattava tämän sodan rumat jäljet', sanoi se. Ja mitä kauemmin sitä miettii, sitä selvemmäksi se käy. Se on sitä ainaista uudelleen alkamista ja rakentamista, jota elämä oli menneillekin polville — toisenluontoista ja vaikeampaa vain."

"Kun vain voisi olla oikein hyvä. Ei vihata ketään eikä kostaa. Vain tahtoa oikeutta." — Nuori tyttö katselee miettien eteensä.

"Niin pitäisi. Sitä varten kannattaa elää. — Kaikella on niin ihmeellisesti oma tarkoituksensa, niinkuin silläkin, että minun piti nähdä elämää siellä rintaman toisellakin puolen. Oli niitä sielläkin ihmisiä, niinkuin se välskäri sanoi —."

"Minun pitää lähteä. Voi hyvin taasen ensi näkemään. Tiedätkö, sinä olet jo ihan ennallasi. Vain hieman laiha ja kalpea. Odotahan, kun kesä tulee."

Ja Arvo onkin ennallaan, mielen tasapainoon nähden, makaa tyynenä ja kirkkain mieltä silmin. Eikä hänen valoisa mielialansa erityisesti synkisty silloinkaan, kun lääkäri kerran tuskallisen kääreiden muuton jälkeen sanoo, että hänellä on vielä monta pitkää kuukautta edessäpäin. Hän nyökkää vain tyynen alistuvana:

"Täytyyhän minunkin — kohdaltani."

Mutta kun poika on viety pois, sanoo lääkäri apulaiselleen:

"Mistä ihmeestä hän oikein tuon moraalisen voimansa noutaa? Järkevästi otettuna on hänen seitsemäntoistavuotias elämänsä tuhattu. Mitä hän on muuta kuin raajarikkoinen raukka tämän perästä."

"Ja kuitenkin hänessä on virkeätä elämänhalua enemmän kuin monella meistä, jotka kuljemme terveillä jaloillamme", täydentää apulainen, nuori lääketieteen ylioppilas.

"Sehän tässä juuri ihmetyttää. Minä olen aina ollut kylmän järjen ihminen ja suuri epäilijä varsinkin tunteiden arvoon nähden. Itseltäni on ikäänkuin puuttunut elintä, jolla koetaan voimakkaat tunnevirtaukset. Minun täytyy rehellisesti tunnustaa katselleeni elämää ja ihmistä liian matalalta näkökulmalta. Sen olen oppinut tuolta nuorelta pojalta."

"Niin, hänellä on se hehkuva isänmaallisuutensa sisäisenä käyttövoimanaan. Sitäkö tohtori ajatteli?"

"Sitä. Katsokaas, minä olen epäillyt isänmaallisten tunteidenkin alkuperäisyyttä, pitänyt niitä vain teennäisen paisutuksen ilmauksina. Vaan kyllä niiden täytyy sittenkin olla jotain aivan oleellista ja ulotuttaa juurensa luonnonvaistoihimme, niinkuin tuossa pojassa."

"Niin, hän oli aivan suurenmoinen sillä kertaa, kun hän kieltäytyi ottamasta huumausaineita ja sanoi vain yksinkertaisesti: 'Kärsihän moni isänmaan tähden paljon enemmän'."

"Se on eräänlaista hiljaista miehekkyyttä, syvää ja totta." — Tohtori katselee mietteissään eteensä leikkuupöydälle ja jatkaa:

"Täällä meillä se sankari tutaan. Luulisin, että joukkoinnostuksen huumassa voi heittäytyä vaaroihin ja suorittaa hetkellisiä voimannäytteitä siveellisesti heikompiakin luonne — jos nyt on vastaava määrä fyysillistä voimaa. Mutta kun joutuu yksin kärsimyksineen, niin pitää olla syntyperäinen sankari voidakseen kantaa kohtalonsa niinkuin tämä poika." — Ja sitten syvän lämpimästi kuin liikuttetuna:

"Sanokaamme, että hän on poikkeuksellinen ilmiö, mutta riittää, että on todellisuudessa nähnyt senkin."

VOITTOHUUTOJEN KAIKUessa.

"Rintama liikkuu eteenpäin. Vappuna marssimme Viipuriin", tiedottaa Poken viimeinen kirje.

Oli enää kolme päivää Vappuun. Odotus jännitti mielet lujimmilleen. Ja nyt jo osattiin arvioida ennakolta. Ennen Tampereen ja Raudun valloitusta ei tiedetty kuvitellakaan, minkä ne maksoivat. Nyt se tiedettiin, ja Viipurin tähden oli koko ajan muutenkin vapistu.

Ne varustukset, joita ryssät koko maailmansodan ajan olivat kaupungin ympärille kyhällleet!

Mutta silloin tapahtui kuin ihme — kevään ihme.

Padot avautuivat itsestään ja vastustus suli ja hupeni kuin talven jäljet kevään voittokulun tieltä.

Vapun jälkeisenä päivänä kun voitonviestit kiersivät ympäri maan, sai Arvo Partio kortin. Siinä oli Suomen leijona ja sen alla juhlalliset sanat:

"In hoc signo vinces." [Tässä merkissä olet voittava.]

Ja toisella puolella:

"Tänään marssi voittoa Karjalan armeija Viipuriin."

Se oli "Vapauden veljiltä" matkan periltä. Mutta Arvo Partio ei voinut sille mitään, että voitonriemuun sekoittui pisarainen katkeruutta:

Voi, jos sittenkin olisi saanut olla mukana —.

Myöhemmin päivällä tuli tieto, että Poke oli jäänyt Naulasaaren veriselle kankaalle, kaatunut aivan voiton kynnyksellä, kun jo vastaisella puolella valkoiset marssivat kaupunkiin riemuhuutojen kaikuessa.

Vanha rehtori itse toi suruviestin Arvolle.

"Se on niin, että vain paras oli tässä kyllin hyvä", sanoi hän.

Ja nähdessään, miten Arvon silmissä aivan kuin sammui jokin, laski hän kätensä pojan päälle:

"Sanoinhan minä kerran, että isänmaa teistä saisi kunniaa. En voinut aavistaa silloin, että se teiltä tulisi vaatimaan näin kalliin uhrin" — hänen äänensä värähteli — "Poikani, te olette verellänne

maksaneet Suomen vapauden lunnaat ja osottaneet, että tässäkin sukupolvessa on niitä, jotka ovat syntyneet *sankareiksi*."

* * * * *

Mutta kun historia kerran kertoo tulevien sukupolvien pojille, mitä saivat kokea karjalaiset pojat Suomen vapaussodassa talvena 1918, on se varmasti lisäävä:

"He olivat hakkapeliittain sankarisukua. Heidän ei tarvitse hävetä uljaita edeltäjiään ja aseveikkojaan, Viipurin lukiolaisia."

*** END OF THE PROJECT GUTENBERG EBOOK ISIEN TEILLÄ ***

Updated editions will replace the previous one—the old editions will be renamed.

Creating the works from print editions not protected by U.S. copyright law means that no one owns a United States copyright in these works, so the Foundation (and you!) can copy and distribute it in the United States without permission and without paying copyright royalties. Special rules, set forth in the General Terms of Use part of this license, apply to copying and distributing Project Gutenberg™ electronic works to protect the PROJECT GUTENBERG™ concept and trademark. Project Gutenberg is a registered trademark, and may not be used if you charge for an eBook, except by following the terms of the trademark license, including paying royalties for use of the Project Gutenberg trademark. If you do not charge anything for copies of this eBook, complying with the trademark license is very easy. You may use this eBook for nearly any purpose such as creation of derivative works, reports, performances and research. Project Gutenberg eBooks may be modified and printed and given away—you may do practically ANYTHING in the United States with eBooks not protected by U.S. copyright law. Redistribution is subject to the trademark license, especially commercial redistribution.

START: FULL LICENSE
THE FULL PROJECT GUTENBERG LICENSE
PLEASE READ THIS BEFORE YOU DISTRIBUTE OR USE THIS WORK

To protect the Project Gutenberg™ mission of promoting the free distribution of electronic works, by using or distributing this work (or any other work associated in any way with the phrase "Project Gutenberg"), you agree to comply with all the terms of the Full Project Gutenberg™ License available with this file or online at www.gutenberg.org/license.

Section 1. General Terms of Use and Redistributing Project Gutenberg™ electronic works

1.A. By reading or using any part of this Project Gutenberg™ electronic work, you indicate that you have read, understand, agree to and accept all the terms of this license and intellectual property (trademark/copyright) agreement. If you do not agree to abide by all the terms of this agreement, you must cease using and return or destroy all copies of Project Gutenberg™ electronic works in your possession. If you paid a fee for obtaining a copy of or access to a Project Gutenberg™ electronic work and you do not agree to be bound by the terms of this agreement, you may obtain a refund from the person or entity to whom you paid the fee as set forth in paragraph 1.E.8.

1.B. "Project Gutenberg" is a registered trademark. It may only be used on or associated in any way with an electronic work by people who agree to be bound by the terms of this agreement. There are a few things that you can do with most Project Gutenberg™ electronic works even without complying with the full terms of this agreement. See paragraph 1.C below. There are a lot of things you can do with Project Gutenberg™ electronic works if you follow the terms of this agreement and help preserve free future access to Project Gutenberg™ electronic works. See paragraph 1.E below.

1.C. The Project Gutenberg Literary Archive Foundation ("the Foundation" or PGLAF), owns a compilation copyright in the collection of Project Gutenberg™ electronic works. Nearly all the individual works in the collection are in the public domain in the United States. If an individual work is unprotected by copyright law in the United States and you are located in the United States, we do not claim a right to prevent you from copying, distributing, performing, displaying or creating derivative works based on the work as long as all references to Project Gutenberg are removed. Of course, we hope that you will support the Project Gutenberg™ mission of promoting free access to electronic works by freely sharing Project Gutenberg™ works in compliance with the terms of this agreement for keeping the Project Gutenberg™ name associated with the work. You can easily comply with the terms of this agreement by keeping this work in the same format with its attached full Project Gutenberg™ License when you share it without charge with others.

1.D. The copyright laws of the place where you are located also govern what you can do with this work. Copyright laws in most countries are in a constant state of change. If you are outside the United States, check the laws of your country in addition to the terms of this agreement before downloading, copying, displaying, performing, distributing or creating derivative works based on

this work or any other Project Gutenberg™ work. The Foundation makes no representations concerning the copyright status of any work in any country other than the United States.

1.E. Unless you have removed all references to Project Gutenberg:

1.E.1. The following sentence, with active links to, or other immediate access to, the full Project Gutenberg™ License must appear prominently whenever any copy of a Project Gutenberg™ work (any work on which the phrase “Project Gutenberg” appears, or with which the phrase “Project Gutenberg” is associated) is accessed, displayed, performed, viewed, copied or distributed:

This eBook is for the use of anyone anywhere in the United States and most other parts of the world at no cost and with almost no restrictions whatsoever. You may copy it, give it away or re-use it under the terms of the Project Gutenberg License included with this eBook or online at www.gutenberg.org. If you are not located in the United States, you will have to check the laws of the country where you are located before using this eBook.

1.E.2. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is derived from texts not protected by U.S. copyright law (does not contain a notice indicating that it is posted with permission of the copyright holder), the work can be copied and distributed to anyone in the United States without paying any fees or charges. If you are redistributing or providing access to a work with the phrase “Project Gutenberg” associated with or appearing on the work, you must comply either with the requirements of paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 or obtain permission for the use of the work and the Project Gutenberg™ trademark as set forth in paragraphs 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.3. If an individual Project Gutenberg™ electronic work is posted with the permission of the copyright holder, your use and distribution must comply with both paragraphs 1.E.1 through 1.E.7 and any additional terms imposed by the copyright holder. Additional terms will be linked to the Project Gutenberg™ License for all works posted with the permission of the copyright holder found at the beginning of this work.

1.E.4. Do not unlink or detach or remove the full Project Gutenberg™ License terms from this work, or any files containing a part of this work or any other work associated with Project Gutenberg™.

1.E.5. Do not copy, display, perform, distribute or redistribute this electronic work, or any part of this electronic work, without prominently displaying the sentence set forth in paragraph 1.E.1 with active links or immediate access to the full terms of the Project Gutenberg™ License.

1.E.6. You may convert to and distribute this work in any binary, compressed, marked up, nonproprietary or proprietary form, including any word processing or hypertext form. However, if you provide access to or distribute copies of a Project Gutenberg™ work in a format other than “Plain Vanilla ASCII” or other format used in the official version posted on the official Project Gutenberg™ website (www.gutenberg.org), you must, at no additional cost, fee or expense to the user, provide a copy, a means of exporting a copy, or a means of obtaining a copy upon request, of the work in its original “Plain Vanilla ASCII” or other form. Any alternate format must include the full Project Gutenberg™ License as specified in paragraph 1.E.1.

1.E.7. Do not charge a fee for access to, viewing, displaying, performing, copying or distributing any Project Gutenberg™ works unless you comply with paragraph 1.E.8 or 1.E.9.

1.E.8. You may charge a reasonable fee for copies of or providing access to or distributing Project Gutenberg™ electronic works provided that:

- You pay a royalty fee of 20% of the gross profits you derive from the use of Project Gutenberg™ works calculated using the method you already use to calculate your applicable taxes. The fee is owed to the owner of the Project Gutenberg™ trademark, but he has agreed to donate royalties under this paragraph to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation. Royalty payments must be paid within 60 days following each date on which you prepare (or are legally required to prepare) your periodic tax returns. Royalty payments should be clearly marked as such and sent to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation at the address specified in Section 4, “Information about donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation.”
- You provide a full refund of any money paid by a user who notifies you in writing (or by e-mail) within 30 days of receipt that s/he does not agree to the terms of the full Project Gutenberg™ License. You must require such a user to return or destroy all copies of the works possessed in a physical medium and discontinue all use of and all access to other copies of Project Gutenberg™ works.
- You provide, in accordance with paragraph 1.F.3, a full refund of any money paid for a work or a replacement copy, if a defect in the electronic work is discovered and reported to you within 90 days of receipt of the work.
- You comply with all other terms of this agreement for free distribution of Project Gutenberg™ works.

1.E.9. If you wish to charge a fee or distribute a Project Gutenberg™ electronic work or group of works on different terms than are set forth in this agreement, you must obtain permission in writing from the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the manager of the Project

Gutenberg™ trademark. Contact the Foundation as set forth in Section 3 below.

1.F.

1.F.1. Project Gutenberg volunteers and employees expend considerable effort to identify, do copyright research on, transcribe and proofread works not protected by U.S. copyright law in creating the Project Gutenberg™ collection. Despite these efforts, Project Gutenberg™ electronic works, and the medium on which they may be stored, may contain “Defects,” such as, but not limited to, incomplete, inaccurate or corrupt data, transcription errors, a copyright or other intellectual property infringement, a defective or damaged disk or other medium, a computer virus, or computer codes that damage or cannot be read by your equipment.

1.F.2. LIMITED WARRANTY, DISCLAIMER OF DAMAGES - Except for the “Right of Replacement or Refund” described in paragraph 1.F.3, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, the owner of the Project Gutenberg™ trademark, and any other party distributing a Project Gutenberg™ electronic work under this agreement, disclaim all liability to you for damages, costs and expenses, including legal fees. YOU AGREE THAT YOU HAVE NO REMEDIES FOR NEGLIGENCE, STRICT LIABILITY, BREACH OF WARRANTY OR BREACH OF CONTRACT EXCEPT THOSE PROVIDED IN PARAGRAPH 1.F.3. YOU AGREE THAT THE FOUNDATION, THE TRADEMARK OWNER, AND ANY DISTRIBUTOR UNDER THIS AGREEMENT WILL NOT BE LIABLE TO YOU FOR ACTUAL, DIRECT, INDIRECT, CONSEQUENTIAL, PUNITIVE OR INCIDENTAL DAMAGES EVEN IF YOU GIVE NOTICE OF THE POSSIBILITY OF SUCH DAMAGE.

1.F.3. LIMITED RIGHT OF REPLACEMENT OR REFUND - If you discover a defect in this electronic work within 90 days of receiving it, you can receive a refund of the money (if any) you paid for it by sending a written explanation to the person you received the work from. If you received the work on a physical medium, you must return the medium with your written explanation. The person or entity that provided you with the defective work may elect to provide a replacement copy in lieu of a refund. If you received the work electronically, the person or entity providing it to you may choose to give you a second opportunity to receive the work electronically in lieu of a refund. If the second copy is also defective, you may demand a refund in writing without further opportunities to fix the problem.

1.F.4. Except for the limited right of replacement or refund set forth in paragraph 1.F.3, this work is provided to you ‘AS-IS’, WITH NO OTHER WARRANTIES OF ANY KIND, EXPRESS OR IMPLIED, INCLUDING BUT NOT LIMITED TO WARRANTIES OF MERCHANTABILITY OR FITNESS FOR ANY PURPOSE.

1.F.5. Some states do not allow disclaimers of certain implied warranties or the exclusion or limitation of certain types of damages. If any disclaimer or limitation set forth in this agreement violates the law of the state applicable to this agreement, the agreement shall be interpreted to make the maximum disclaimer or limitation permitted by the applicable state law. The invalidity or unenforceability of any provision of this agreement shall not void the remaining provisions.

1.F.6. INDEMNITY - You agree to indemnify and hold the Foundation, the trademark owner, any agent or employee of the Foundation, anyone providing copies of Project Gutenberg™ electronic works in accordance with this agreement, and any volunteers associated with the production, promotion and distribution of Project Gutenberg™ electronic works, harmless from all liability, costs and expenses, including legal fees, that arise directly or indirectly from any of the following which you do or cause to occur: (a) distribution of this or any Project Gutenberg™ work, (b) alteration, modification, or additions or deletions to any Project Gutenberg™ work, and (c) any Defect you cause.

Section 2. Information about the Mission of Project Gutenberg™

Project Gutenberg™ is synonymous with the free distribution of electronic works in formats readable by the widest variety of computers including obsolete, old, middle-aged and new computers. It exists because of the efforts of hundreds of volunteers and donations from people in all walks of life.

Volunteers and financial support to provide volunteers with the assistance they need are critical to reaching Project Gutenberg™’s goals and ensuring that the Project Gutenberg™ collection will remain freely available for generations to come. In 2001, the Project Gutenberg Literary Archive Foundation was created to provide a secure and permanent future for Project Gutenberg™ and future generations. To learn more about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation and how your efforts and donations can help, see Sections 3 and 4 and the Foundation information page at www.gutenberg.org.

Section 3. Information about the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

The Project Gutenberg Literary Archive Foundation is a non-profit 501(c)(3) educational corporation organized under the laws of the state of Mississippi and granted tax exempt status by the Internal Revenue Service. The Foundation’s EIN or federal tax identification number is 64-6221541. Contributions to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation are tax deductible to the full extent permitted by U.S. federal laws and your state’s laws.

The Foundation's business office is located at 809 North 1500 West, Salt Lake City, UT 84116, (801) 596-1887. Email contact links and up to date contact information can be found at the Foundation's website and official page at www.gutenberg.org/contact

Section 4. Information about Donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation

Project Gutenberg™ depends upon and cannot survive without widespread public support and donations to carry out its mission of increasing the number of public domain and licensed works that can be freely distributed in machine-readable form accessible by the widest array of equipment including outdated equipment. Many small donations (\$1 to \$5,000) are particularly important to maintaining tax exempt status with the IRS.

The Foundation is committed to complying with the laws regulating charities and charitable donations in all 50 states of the United States. Compliance requirements are not uniform and it takes a considerable effort, much paperwork and many fees to meet and keep up with these requirements. We do not solicit donations in locations where we have not received written confirmation of compliance. To SEND DONATIONS or determine the status of compliance for any particular state visit www.gutenberg.org/donate.

While we cannot and do not solicit contributions from states where we have not met the solicitation requirements, we know of no prohibition against accepting unsolicited donations from donors in such states who approach us with offers to donate.

International donations are gratefully accepted, but we cannot make any statements concerning tax treatment of donations received from outside the United States. U.S. laws alone swamp our small staff.

Please check the Project Gutenberg web pages for current donation methods and addresses. Donations are accepted in a number of other ways including checks, online payments and credit card donations. To donate, please visit: www.gutenberg.org/donate

Section 5. General Information About Project Gutenberg™ electronic works

Professor Michael S. Hart was the originator of the Project Gutenberg™ concept of a library of electronic works that could be freely shared with anyone. For forty years, he produced and distributed Project Gutenberg™ eBooks with only a loose network of volunteer support.

Project Gutenberg™ eBooks are often created from several printed editions, all of which are confirmed as not protected by copyright in the U.S. unless a copyright notice is included. Thus, we do not necessarily keep eBooks in compliance with any particular paper edition.

Most people start at our website which has the main PG search facility: www.gutenberg.org.

This website includes information about Project Gutenberg™, including how to make donations to the Project Gutenberg Literary Archive Foundation, how to help produce our new eBooks, and how to subscribe to our email newsletter to hear about new eBooks.